

Іван Вах

НАРОДНІ ХУДОЖНІ ПРОМИСЛИ
ГАЛИЦЬКОЇ ГУЦУЛЬЩИНИ

Косівський інститут прикладного та декоративного мистецтва
Львівської національної академії мистецтв

Іван Вах

НАРОДНІ ХУДОЖНІ ПРОМИСЛИ ГАЛИЦЬКОЇ ГУЦУЛЬЩИНИ

Косів – 2020

ББК 85.123(4УКР-4ІВА)я6
УДК 911.3:745/749(477.86)
В00924

Рецензенти:

П. О. Сухий, д. геогр. н., доцент,
завідувач кафедри геодезії, картографії та управління територіями
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

В. В. Дутка, к. мистецтвознавства, доцент,
заступник директора з навчальної роботи
Косівського інституту прикладного та декоративного мистецтва
Львівської національної академії мистецтв

Рекомендовано до друку Вченою радою
Косівського інституту прикладного та декоративного мистецтва ЛНАМ

Монографія Народні Художні Промисли Галицької Гуцульщини орієнтована на широкий загал читачів. Картини – допоможуть сформувати уявлення та отримати знання про особливості розвитку й поширення комплексу народних художніх промислів Галицької Гуцульщини. Об'єктом дослідження є народні художні промисли Галицької Гуцульщини як складова частина культури та духовності суспільства.

Для науковців – географів, етнологів, демографів, а також студентів, вчителів загальноосвітніх шкіл. Для всіх, хто цікавиться народними художніми промислами Галицької Гуцульщини.

© Вах І.С., 2020

© Кафедра декоративно-прикладного мистецтва
Косівського інституту прикладного та декоративного мистецтва
2020

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА

РОЗДІЛ І.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ КОМПЛЕКСУ НАРОДНИХ ХУДОЖНІХ ПРОМИСЛІВ ГАЛИЦЬКОЇ ГУЦУЛЬЩИНИ 7

1.1. Комплекс народних художніх промислів як об'єкт
суспільно-географічної науки, його структура, зв'язки та роль
у стратегії регіонального розвитку 8

1.2. Територіальна організація комплексу як предмет
його дослідження 11

1.3. Методи, методичні основи та підходи
суспільно-географічного вивчення комплексу народних художніх
промислів 14

РОЗДІЛ ІІ.

РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ

НАРОДНИХ ХУДОЖНІХ ПРОМИСЛІВ ГАЛИЦЬКОЇ ГУЦУЛЬЩИНИ 17

2.1. Історія дослідження географії народних художніх промислів
Галицької Гуцульщини 18

2.2. Історико-географічні особливості розвитку та поширення народних
художніх промислів 22

2.3. Історичні навички населення у виробництві продукції
художніх промислів 25

РОЗДІЛ III.

ЧИННИКИ РОЗВИТКУ І ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ НАРОДНИХ ХУДОЖНІХ ПРОМИСЛІВ ГАЛИЦЬКОЇ ГУЦУЛЬЩИНИ	29
3.1. Природні умови і ресурси території як чинник розвитку комплексу народних художніх промислів Галицької Гуцульщини	28
3.2. Соціально-економічні передумови формування комплексу художніх промислів	39
3.3. Еколого-географічні чинники функціонування народних художніх промислів	56

РОЗДІЛ IV.

СУЧАСНА СТРУКТУРА КОМПЛЕКСУ НАРОДНИХ ХУДОЖНІХ ПРОМИСЛІВ	61
4.1. Галузева структура комплексу народних художніх промислів	59
4.2. Територіальна структура і територіальна організація комплексу народних художніх промислів	94
4.3. Проблеми і перспективи розвитку народних художніх промислів Галицької Гуцульщини	104
ЗАКЛЮЧНЕ СЛОВО	109
СПИСОК ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ	113
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	120
ДОДАТКИ	121

ПЕРЕДМОВА

Народні художні промисли в Україні є невід’ємною складовою української культури, вони увібрали в себе риси, притаманні окремим етнографічним регіонам країни, зокрема Галицької Гуцульщини. Від покоління до покоління передавалися таємниці технічної та технологічної майстерності, вдосконалювалися прийоми обробки природних матеріалів. У ряді населених пунктів існували школи традиційного народного мистецтва. Під впливом природно-кліматичних умов, особливостей транспортно-географічного положення, побуту горян, властивостей місцевої сировини та історико-географічних чинників кожен із етнографічних осередків спеціалізувався на виробництві предметів художньої образності, орнаментики, формотворення.

Закон України «Про народні художні промисли» регулює правові, організаційні та економічні відносини у галузі народних художніх промислів, визначає безпосередньо статус їх суб’єктів, засади їх діяльності і спрямований на охорону, відродження, збереження та розвиток художніх промислів, що стало одним із пріоритетних завдань Української держави.

Для відродження традиційного народного мистецтва та народних художніх промислів, підвищення ефективності

державного управління у сфері збереження їх традиційних осередків, створення сприятливих умов для творчості майстрів і на підтримку ініціативи Національної ради з питань культури і духовності 6 червня 2006 року було видано Указ «Про заходи з відродження традиційного народного мистецтва та народних художніх промислів в Україні».

З огляду на необхідність збереження автентичності та унікальності народних промислів України, їх охорони та подальшого розвитку Кабінет Міністрів України своїм розпорядженням схвалив Концепцію Державної програми збереження, відродження і розвитку народних художніх промислів на 2006-2010 роки. Втілення положень Концепції створить підґрунтя для планомірного та скоординованого відродження традицій народних художніх промислів, а також умови для подальшого культурного розвитку України, зокрема Галицької Гуцульщини.

У монографії дано оцінку рівня розвитку комплексу народних художніх промислів Галицької Гуцульщини, встановлено просторове розміщення його підсистеми та елементів, обґрунтовано і розроблено шляхи удосконалення наявної територіальної та компонентної структури.

Об’єктом дослідження є народні

художні промисли Галицької Гуцульщини як складова частина культури та духовності суспільства.

Предметом дослідження виступають особливості територіальної, функціональної та компонентної структури комплексу НХП, оцінка рівня, тенденції і закономірності їхнього розвитку на території, що досліджується.

Методологічну основу дослідження склали основні ідеї й положення сучасної суспільно-географічної науки, теоретичні засади про взаємодію суспільства й природи, зокрема його територіальної організації.

Багатоаспектність і міждисциплінарність явищ і процесів зумовили необхідність використання загальнонаукових методів: аналізу, синтезу, системного, історичного, статистичного. Із конкретно-наукових були застосовані методи: картографічний, графічного моделювання, районування, соціобюджетного спостереження, балансовий тощо.

Методично-інформаційну базу, склали закони та постанови, прийняті Верховною Радою України із проблем збереження, відродження і розвитку НХП Галицької Гуцульщини, матеріали Головного управління державної статистики в Івано-Франківській області, власні матеріали досліджень з обраної тематики.

При виконанні роботи були використані матеріали монографій, наукових збірників та публікацій, з яких необхідно виділити теоретико-методологічні дослідження та наукові напрацювання таких вітчизняних та зарубіжних учених, як: Н. Агафонова, Е. Алаєва, Д. Бучка, А. Ващенко, В. Джамана, М. Дністрянського, А. Доценко, Я. Жупанського, Ф. Заставного, В. Кістанова, В. Круля, М. Лаврук, І. Нікольського, М. Паламарчука, Я. Олійника, М. Пістуна, А. Пробста, П. Сухого, О. Топчієва, О. Шаблія, В. Юрківського та ін.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

вперше

– сформульовані теоретико-методологічні та практичні підходи до вивчення КНХП краю;

– розкрито сучасну галузево-компонентну структуру КНХП та дано її характеристику;

– виявлено територіальну організацію і структуру КНХП Галицької Гуцульщини за низкою ознак та визначено його прості й складні елементи;

– створено серію картосхем сучасного стану розвитку народних художніх промислів.

удосконалено:

– підходи вивчення галузево-компонентної структури КНХП.

отримали подальший розвиток:

– дослідження головних особливостей впливу НХП на соціально-економічні процеси в регіоні;

– з'ясування внутрішніх (галузових) та зовнішніх чинників територіальної організації КНХП.

Практичне значення отриманих результатів. Основні положення дисертаційної роботи, теоретико-методологічні та практичні підходи до вивчення питань комплексного економічного і соціального розвитку народних художніх промислів Галицької Гуцульщини в сучасних умовах можуть бути використані для удосконалення наукових основ територіального планування, перспективних напрямів розвитку народного мистецтва краю та при складанні перспективних планів щодо вдосконалення територіальної організації КНХП.

Автор

РОЗДІЛ І

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ КОМПЛЕКСУ НАРОДНИХ ХУДОЖНІХ ПРОМИС- ЛІВ ГАЛИЦЬКОЇ ГУЦУЛЬЩИНИ

1.1. Комплекс народних художніх промислів як об'єкт суспільно-географічної науки, його структура, зв'язки та роль у стратегії регіонального розвитку.

Народні художні промисли (НХП) – одна з форм народної творчості, що організована у виробництво творів декоративно-ужиткового мистецтва, які призначені для реалізації. Найвідоміші на території України та за її межами НХП Галицької Гуцульщини. До 1960 р. НХП були зосереджені у кооперативних артілях, згодом реорганізовані у державні фабрики художніх виробів. Багато з них від 1968 р. увійшли у виробничо-художні об'єднання. У наш час НХП розвиваються на основі поєднання кращих традицій народної творчості з сучасними здобутками декоративно-ужиткового мистецтва, збагачуються новими видами, формами, сюжетами, беруть активну участь у задоволенні матеріальних, духовних і естетичних запитів народу.

Говорячи про структуру комплексів, варто найперше наголосити, що виробничо-територіальні комплекси, до яких віднесено КНХП, є системними утвореннями. Під комплексом народних художніх промислів (КНХП) – нами розуміється історично сформоване складноструктуризоване утворення, що займається заготівлею та переробкою сировини, виробництвом виробів художніх промислів для виробничих процесів, маркетинговою та збутовою діяльністю.

Загалом, у структурі комплексу виділяються галузі та виробництва різного значення. Перш за все, зазначимо головні галузі, що зумовлюють економічний профіль території, спеціалізацію її господарства та виробляють продукцію як для внутрішніх потреб, так і для інших територій. Основою для утворення виробничих поєднань є базисні галузі, в яких видобувається і виробляється сировина для наступної переробки. Навколо головного виробничого процесу виникають супутні галузі, що раціонально використовують відходи виробництва, а їхня продукція задовольняє місцеві потреби та вивозиться в інші регіони. Матеріали та вироби, що необхідні для виробництва певної продукції, постачають допоміжні галузі. Обслуговуючі галузі задовольняють потреби всіх інших виробництв на території. Завершують комплекс місцеві галузі, що виробляють продукцію для місцевого споживання на перших порах свого розвитку. Вони виникають незалежно від спеціалізації регіону, хоча всі інші галузі комплексу впливають на них через зростання населення та місцевого господарства [51].

Організація виробництва на території становить собою просторове узгодження різних галузей і виробництв з одночасним їх просторово-територіальним поєднанням. Ця система вимагає раціонального використання природних, матеріальних і трудових ресурсів, а та-

кож економії витрат на ліквідацію нерівномірності розміщення джерел сировини, місць виробництва та споживання продукції. Складовими частинами, основними ланками цієї системи є виробничо-територіальні комплекси різних типів і рангів, які є основою територіальної структури та організації виробництва [56].

ВТК як складові частини системи господарства характеризуються певною структурою, що розкриває найістотніші елементи, зв'язки і відношення системи та виступає основою їхнього функціонування. Структура виробництва розглядається в галузевому (покомпонентному), територіальному та функціональному аспектах. Саме розгляд структури комплексів, залежно від цих аспектів, дає можливість розкрити їхню внутрішню будову та роль у процесі розвитку виробництва на території. Цим визначається «триєдність» структури комплексу як системи. Галузева структура включає підсистеми, а саме: галузі виробництва та соціальної сфери (промисловість, сільське господарство, будівельну індустрію, транспорт, інфраструктуру, споживання), цебто має набір галузей (компонентів) як галузевий професіональний поділ праці. Між компонентами переважають зв'язки за сировиною і матеріалами, продукцією і послугами.

Далі йде функціональна структура, що має три аспекти. Функціонально-галузевий аспект розглядає галузі як головні, супутні, додаткові, базисні, допоміжні, обслуговуючі, місцеві. Ці галузі функціонування мають виробничі, головні, основні виробничі, обслуговуючі зв'язки. Функціонально-організаційний аспект є регулятором системи і об'єднує відомства, починаючи від загальнодержавних до місцевих, що пов'язані зв'язками управління. Функціонально-територіальний аспект охоплює точки функціонування (пункти, підприємства, центри, вузли), що пов'язані виробничо-

територіальними зв'язками. Територіальна структура як підсистема має територіальні поєднання (територіальний поділ праці), зокрема економічні регіони, зони, ареали, вузли, центри, пункти, що пов'язані виробничо-територіальними зв'язками, цебто зв'язками функціонування системи.

Отже, галузева (покомпонентна) структура є вкрай різноманітною. Комплекси мають різні ступені розвитку, спеціалізацію та поєднання виробництв. Для всіх них властива головна риса – спеціалізація головних галузей господарства у складі більшого виробничо-територіального утворення. В галузевій структурі виділяються галузі (компоненти), виробництва на території. Це галузі виробництва, інфраструктура, споживання, а також міжгалузеві утворення, що поєднують у собі окремі риси відповідних галузей виробництва, які сформувались завдяки специфічним умовам території, зокрема її розвитку та формуванню комплексу. Класичним прикладом може бути таке міжгалузеве утворення, як система художніх народних промислів. Усі ці компоненти поєднанні між собою зв'язками (рис. 1.1).

У кожному виробничо-територіальному комплексі, незалежно від рангу та ступеня його завершеності, сформувались або формуються групи виробництв і галузей, що виконують певні функції. Отже, функціональна структура комплексу – це виділення в матеріальному виробництві даної території таких груп виробництв і галузей, яким властиві специфічні комплексоутворюючі функції та взаємозв'язки між окремими виробництвами, а також певна роль у територіальній спеціалізації та зв'язках з іншими комплексами.

Територіальна структура комплексу характеризується різними формами організації виробництва на території, що створилися на основі внутрітериторіальної диференціації природних умов і ресурсів, через галузевий та територіальний

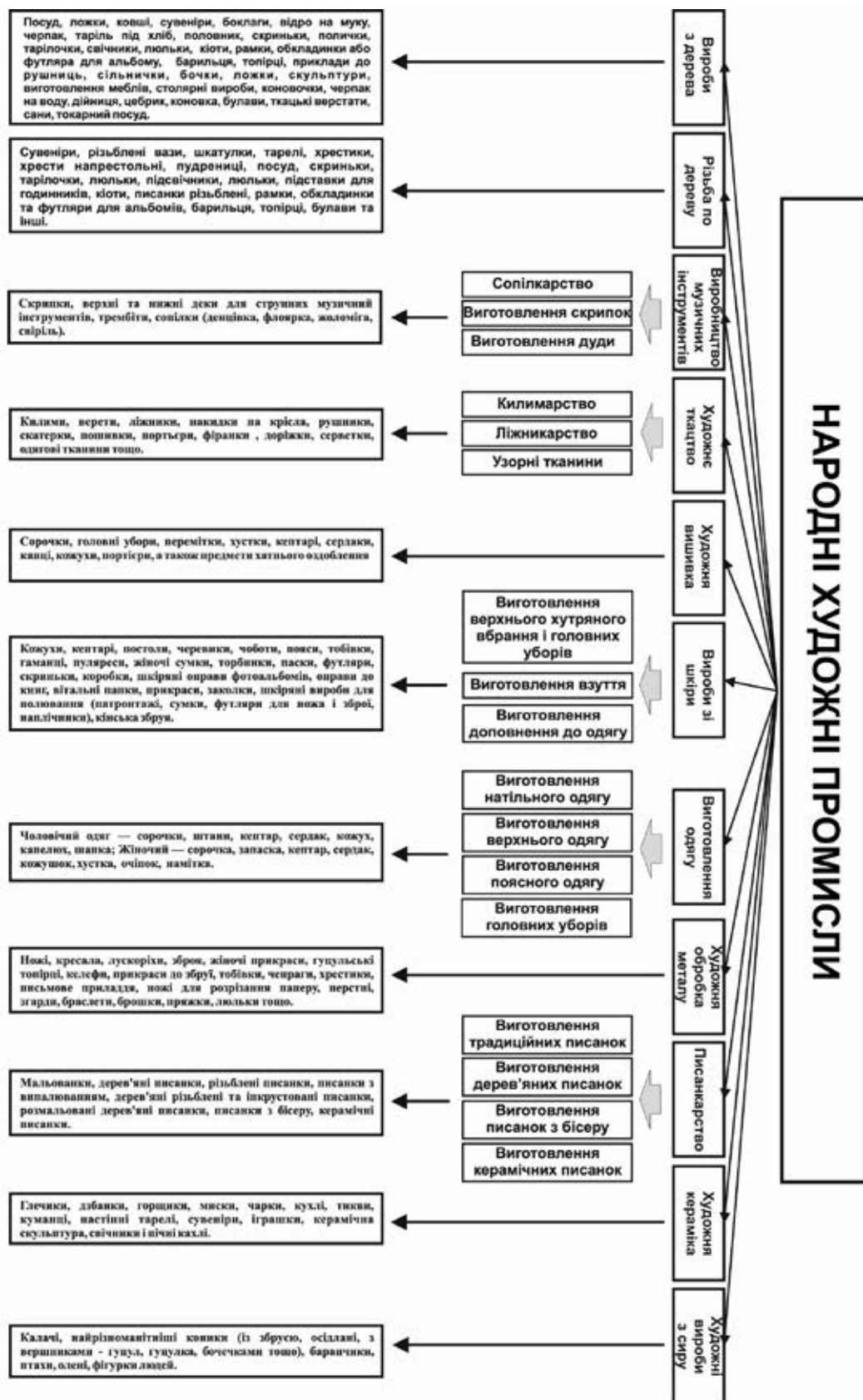

Рис. 1.1. Галузева структура виробництва народних художніх промислів

поділ праці, ринку попиту та пропозицій.

Складовими чинниками, що формують певні типи комплексів, є первинні виробництва-підприємства, підприємці, заклади інфраструктури. З точки зору територіального розподілу первинні виробництва формують такі територіальні утворення як об'єкт і пункт.

Пункт – це територія, де на підставі єдності транспортно-географічного положення розміщено один або кілька закладів, що не пов'язані між собою технологічно та не створюють додатковий економічний ефект від такого розташування.

Пункт, у якому розташовано кілька закладів, має об'єктивні можливості росту, розширення зв'язків між виробництвами та переростання у центр, який розуміється як група об'єднаних закладів, що розташовані в одному населеному пункті, поряд з яким нема інших виробничих пунктів, що кооперуються з ним за виробничими функціями.

Далі йде виробничий куш, що розуміється як виробничо-територіальне поєднання однорідних закладів у кількох, розташованих поряд, пунктах. Ці пункти не пов'язані виробничо між собою.

Основною ланкою територіальної організації виробництва вважається вузол. Територія вузла обмежується кількома порівняно близько розташованими центрами, пунктами та оточуючою територією. Отже, виробничий вузол – це поєднання закладів на певній території, об'єднаних спільністю розв'язання виробничих завдань шляхом спеціалізації та комплексності, що здійснюється через виробничі зв'язки між провідними та обслуговуючими виробництвами на базі єдності транспортної мережі, енергетичної бази та системи поселень і переважно спільного використання матеріально-сировинних і трудових ресурсів [53].

Контури і межі виробничо-територіального комплексу визначаються

економічними пунктами головних спеціалізованих галузей та виробництв і коригуються розміщенням базисних підприємств. Вважається, що положення комплексу найкраще обґрунтовуються тоді, коли за основу прийнято виробничі та виробничо-технологічні зв'язки, напрямки яких фіксують конфігурацію виробничого комплексу разом з системою обслуговування [77].

Особливе місце в структурі комплексу відіграють поєднання різних виробництв, що спеціалізуються на виробництві специфічної продукції, яка пов'язана з особливостями формування і розвитку місцевих промислів. Історична ізольованість території, замкнутий внутрітериторіальний розподіл продукції зумовили формування і розвиток на окремих територіях народних виробів, прикрашених різьбою, інкрустацією, вишивкою. З часом таке оздоблення перетворилось у художні промисли, виникла галузь виробництва – народні художні промисли, що об'єднує цілу низку виробництв, пов'язаних із переробкою дерева та оздобленням виробів із нього (різьба по дереву, бондарство, виробництво музичних інструментів тощо). Ряд промислів пов'язано з розвитком тваринництва, зокрема вівчарством та скотарством, – це кушнірство, шевство, ткацтво, ліжникарство, виробництво сукна. Окремо виділяється художнє вишивання, розпис писанок. Здавна розвинулись художня кераміка, художня обробка металу, художні вироби із сиру та ін. [15, с.162-165].

Всі ці виробництва зокрема, а також у поєднаннях, концентруються в багатьох населених пунктах як пункти і центри.

Перебудова господарського комплексу і перехід до ринкових форм господарювання дали новий поштовх у розвитку народних художніх промислів Гуцульщини, а їхня продукція завойовує ринок України та інших держав.

1.2. Територіальна організація комплексу як предмет його дослідження.

Виробничо-територіальна єдність матеріального виробництва потребує комплексного розвитку території, на якій воно розвивається, що забезпечує певні пропорції між виробництвом і ресурсами, виробництвом і споживанням, галузями спеціалізації та обслуговуванням, чисельністю населення і розвитком сфери обслуговування. Результатом такого комплексного розвитку території є процес комплексоутворення, який розпочинається з простих територіальних угруповань і завершується утворенням виробничо-територіальних комплексів різного таксономічного рангу та рівня розвитку.

Дослідженню виробничо-територіальних комплексів, зокрема їх структури присвячено чимало праць відомих вчених, зокрема Я. І. Жупанського (1980), Ф. Д. Заставного (1993, 1999), С. І. Іщука (1992, 2000, 2002, 2005), В. В. Кістанова (1981, 1993, 2005), М. М. Паламарчука (1974, 1980, 1985), М. Д. Пістуна (1985, 1987), К. О. Тащука (1972, 1970), О. Г. Топчієва (2008, 2009), А. Т. Хрущова (1980), О. І. Шаблія (1993, 2001, 2003) та ін.

Разом із тим, ще не достатньо досліджено місце і роль у комплексоутворенні таких міжгалузевих утворень, що охоплюють виробництва різних галузей і мають різноманітні форми організації виробництва та збуту продукції. Особливо слід зупинитись на таких міжгалузевих утвореннях як народні художні промисли. Вони охоплюють багато галузей і виробництв та мають доволі різноманітні рівні розвитку, а також характеризуються різною структурою. Яскравим прикладом цього є географія народних художніх промислів, що здавна розвинулись в етнографічних районах Українських Карпат.

Вагомий доробок у розвиток теорії виробничо-територіальних комплексів вніс колектив вчених економіко-географів Інституту географії НАНУ під керівництвом академіка М. М. Паламарчука. Результати системного вивчення досліджуваних об'єктів та висновки були опубліковані в роботах: «Теоретичні основи функціональної структури промислового комплексу економічного району» (1972); «Територіальна структура промислового комплексу економічного району» (1974); «Економічна і соціальна географія України з основами теорії» (1998); «Територіальна структура виробничих комплексів» (1981), в яких висвітлено закономірності розвитку територіальної структури виробництва, особливості її формування у різних галузях господарської діяльності та різних виробничо-територіальних утвореннях.

М. Д. Пістун (1996) поглибив теоретико-методологічні основи функціонування територіальних комплексів на основі виявлення сутності інтеграції, видів та аспектів функціонування. Ним виявлений механізм функціонування зв'язків територіальних комплексів і обґрунтована система методів їхнього дослідження. Комплексоутворення обґрунтоване на територіальній інтеграції різних видів діяльності. Серед системи умов і чинників функціонування комплексу виділені природно-географічні та економічні. Запропоновані способи оцінки цих факторів через кількісні й якісні показники [90, 91].

Дослідженням формування територіальної структури комплексу займався К. О. Тащук. У своїх працях: «Основні інтегральні елементи територіальної структури промисловості Південно-Західного економічного району» (1972), «Основні фактори формування територіальної структури промислового комплексу Південно-Західного економічного району» (1970) визначає територіальну структуру виробництва як економіко-географічну категорію, виявляє і дає аналіз основних її елементів, розробляє методичні основи

дослідження територіальної структури.

Територіальну організацію виробництва досліджував В. В. Кістанов (1981, 1993, 2005) і розглядав її як об'єктивну і суб'єктивну. Об'єктивна – це структура господарства, що склалася, а суб'єктивна – це процес, який здійснюється ринковим та державним механізмом або змішаним шляхом [59].

З переходом до ринкової системи господарювання територіальна структура комплексу НХП зазнала великих змін. Істотна трансформація відбулася в усіх основних видах господарської діяльності, що значно вплинуло на зайнятість населення. Зміна державної форми власності на вільне підприємництво зумовили формування нових виробничих структур, перерозподіл у сфері зайнятості, зміни у розміщенні об'єктів виробничо-господар-

ської діяльності, поживлення міграційних процесів.

Сукупність галузей народних художніх промислів, розташованих на території Галицької Гуцульщини, пов'язаних із виробництвом та переробкою, складають основу територіальної організації комплексу НХП. Зосередження спеціалізованих елементів територіальної структури комплексу на території з найсприятливішими умовами є формуванням територіального комплексу НХП. В основі формування елементів територіальної структури господарської діяльності лежать форми зосередження виробництва.

М. М. Паламарчук (1998) виділяє чотири типи елементів територіальної структури: точкові, вузлові, ареальні, регіональні [83, 84]. Точкові та вузлові

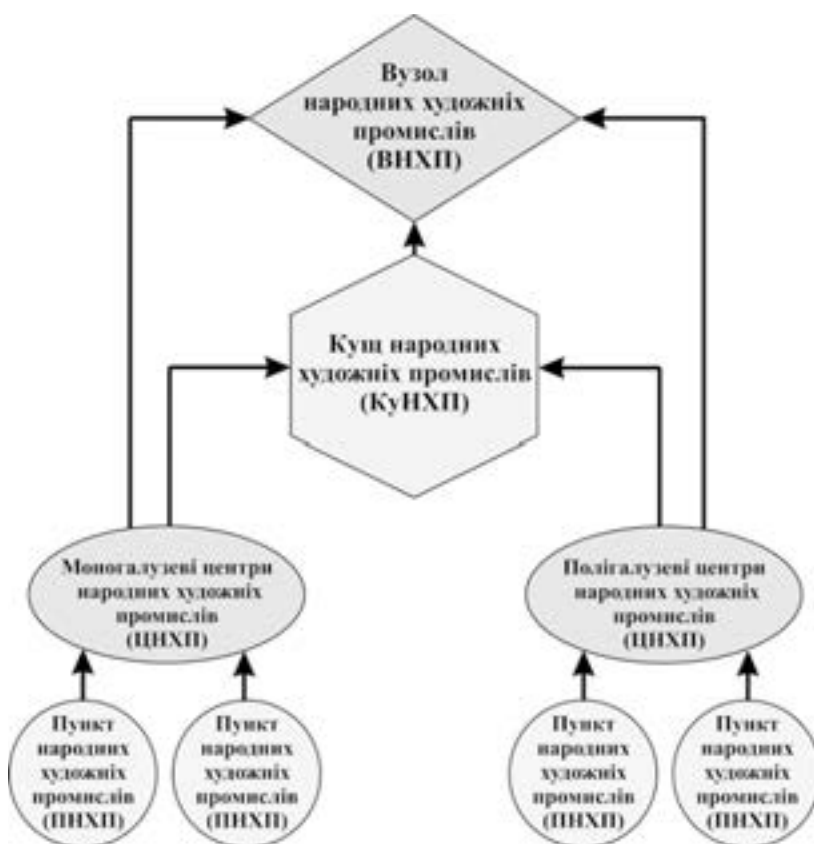

Рис. 1.2. Територіальна структура комплексу народних художніх промислів

елементи формуються здебільшого на основі одного населеного пункту (село, містечко, мале місто) – це пункти, центри, вузли. С. І. Іщук також виділяє: пункти, центри, кущі, вузли [57, с. 247-248].

О. І. Шаблій (2003) зазначає, що «Територіальна організація виробництва як динамічний процес передбачає розміщення не стільки окремих підприємств, скільки їхніх взаємопов'язаних територіальних груп у вигляді центрів, вузлів, територіально-виробничих комплексів різних типів і масштабів» [130, с. 298].

З проведеного дослідження автором можна виділити наступні елементи територіального зосередження в комплексі народних художніх промислів, а саме (рис. 1.2):

- пункт народних художніх промислів (ПНХП) – сільські поселення з виробниками художніх виробів переважно з власної сировини;

- центр народних художніх промислів (ЦНХП) – міські (малі та містечка) і сільські (великі та найбільші) населенні пункти, в яких розміщуються виробники художніх виробів однієї або ж декількох галузей, які зазвичай використовують власну або привізну сировину;

- куш народних художніх промислів (КуНХП) – це сукупність промислових пунктів та центрів народних художніх промислів із виробництва художніх виробів, які розміщені в межах певної компактної території, і між якими існує система виробничих, технологічних та інфраструктурних зв'язків;

- вузол народних художніх промислів (ВНХП) – територія або ж точково-дисперсна геопросторова форма міських поселень та прилеглих до них інших населених пунктів різних за організаційно-правовою формою господарювання, виробників із виробництва художніх виробів, для реалізації в основному поза межами вузла.

Виокремлені елементи територі-

альної структури, виділені нами в процесі дослідження, спеціально не створюються.

1.3. Методи, методичні основи та підходи суспільно-географічного вивчення комплексу народних художніх промислів.

Багатоаспектність і міждисциплінарність явищ, процесів і чинників, що розглядаються, зумовили при дослідженні територіальної організації стану НХП використати різноманітні методи та підходи.

Емпіричні дослідження – це спостереження і дослідження конкретних явищ, експериментів, а також групування, класифікація та опис результатів дослідження та експерименту, впровадження їх у практичну діяльність людей. Емпіричне дослідження КНХП Галицької Гуцульщини безпосередньо спрямоване на об'єкт дослідження і відбувається на основі порівняльного методу – порівняння художніх процесів досліджуваного регіону у різних хронологічних вимірах та відносно інших, сусідніх етнографічних регіонів, спостереження, експерименту, аналізу та ін. Важливе місце посідають і практичні аспекти наукової організації емпіричного дослідження, а саме: опрацювання результатів спостереження, формування класифікацій та ін.

На теоретичному рівні дослідження використовувались методи: аксіоматичний; метод підіймання від абстрактного до конкретного, під час якого виявлялися найсуттєвіші риси художнього явища народних художніх промислів і культури, ототожнювалися поняття та зміст виробів; гіпотетико-дедуктивний; системно-структурний; структурно-функціональний аналіз; еволюційний – дає можливість об'єктивно розглянути художні процеси культурно-історичних подій; аналіз та синтез – дали можливість виявити причини, наслідки та зв'язки різних явищ духовної культури, історичних перемін та техніч-

ного прогресу.

Методи дослідження у географії запропоновані О. І. Шаблієм (2003) поділяються на три великі групи: філософський, загальнонауковий, конкретно науковий, в тому числі власне суспільно-географічні (спеціальні) [130]. Загальнонаукові методи, так як і конкретно наукові, поділяють на відповідні блоки: традиційні або сучасні (модерні) у першому випадку, міждисциплінарні та спеціальні у другому. Таку класифікацію системи методів дослідження бачимо у наукових роботах О. Г. Топчієва [126, с. 84-85].

Загально наукові та конкретно наукові методи дослідження є найбільш вживаними для дослідження виробництва КНХП. Із системи традиційних та сучасних методів дослідження нами використовувались методи спостереження, аналізу та синтезу, порівняльний, моделювання, економічної кібернетики. З-поміж групи конкретно наукових методів це: картографічний, польових досліджень, галузевий, районування, прогнозування тощо.

Галузевий підхід дослідження дає нам можливість зробити класифікацію галузей НХП, розташування виробництва художніх виробів в пунктах, центрах їх споживання та реалізації, їх територіальну організацію.

Системно-структурний метод дає змогу виділити аналіз складних об'єктів, яким є КНХП, що нами розглядається. Цей підхід є необхідним для дослідження розміщення виробництв на території Галицької Гуцульщини, аналіз відносин і зв'язків, які об'єднують компоненти в єдине ціле, а також поєднують їх з іншими територіальними системами. Це досягається за умов комплексного, екологічного, історичного, проблемного та інших підходів.

Метод соціобюджетного спостереження – це науково організоване збирання або отримання масових відмінностей про явища і процеси суспільного життя

[123]. Одним і з основних завдань нашого дослідження було отримання досить повних, об'єктивних даних про сучасний стан функціонування галузей НХП та кількості зайнятих осіб у виробництві художніх виробів на території Галицької Гуцульщини. Для забезпечення виконання завдання автором спільно з доц. Сухим П.О. було розроблено анкету-запитальник. Таке спостереження дало змогу провести аналіз сучасного стану галузей НХП краю та визначити кількість зайнятих осіб у виробництві художніх виробів.

Статистичний метод дослідження полягає у вивченні кількісних показників у характеристиці ряду об'єктів і явищ. Застосовувались такі статистичні методи: метод статистичної оцінки, метод статистичних випробувань тощо. Цей метод дозволяє шляхом обробки даних спостережень визначати залежність між компонентами природи, населення і господарства, а також давати їхню порівняльну характеристику. Цим методом досліджено соціально-економічні умови і ресурси Галицької Гуцульщини.

Для дослідження історичних процесів використано історичний метод. Історичний метод – це дослідження процесу становлення і розвитку певного об'єкту, його періодів – конкретних різноманітних проявів. Історичний метод відноситься до логічного методу як процес розвитку якого-небудь явища до його результату. Їх єдність виражається в тому, що історичний метод включає в себе логічний метод і має історичну спрямованість, загальну тенденцію розвитку, що призводить до певного результату. За допомогою цього методу нами зроблений ретроспективний аналіз розвитку НХП Галицької Гуцульщини, а саме: історію дослідження географії НХП, історико-географічні особливості розвитку та поширення НХП, історичні навички населення у виробництві продукції художніх промислів.

Метод графічного моделювання дозволив вивчати розвиток географічних об'єктів, процесів і явищ за допомогою їхніх моделей. В основному використане графічне моделювання, математичне та машинне (за допомогою ПК). Цим методом здійснювалось моделювання галузевого комплексу народних художніх промислів, територіально-виробничих та організаційних зв'язків, чинники розвитку та ефективності функціонування НХП.

Метод картографічного моделювання – це метод наукового пізнання, заснований на використанні карт як моделей досліджуваного об'єкта й проміжної ланки між об'єктом і дослідником. Картографічний метод має у своєму розпорядженні більше число прийомів аналізу карт, включає опис та графічні побудови за картами, картометричні визначення. Для дослідження залучались окремі карти, атласи, серії карт, знімки, а також програмні продукти для ПК: MapInfo Professional 9.0, Visicom, Corel Draw 10.0. За допомогою цього методу створено серію картосхем сучасного стану розвитку КНХП.

У дослідженні був використаний і метод еколого-географічного районування, який спрямований на виявлення регіональних і локальних екологічних проблем, типологічний аналіз екологічної ситуації і прогнозування змін природного середовища під впливом суспільної діяльності [97]. Багатогранність форм взаємодії суспільства і природи, структурно-компонентна різноманітність суспільно-територіальних та природно-територіальних комплексів, в результаті взаємодії яких виникають екологічні проблеми.

Балансовий метод є одним із основних методів при дослідженні ринку НХП. За його допомогою можна визначити особливості формування попиту та пропозиції. Інформаційною базою для складання балансів надходження та ви-

користання основних видів продукції є дані звітів форм державних статистичних спостережень, дані обстежень умов життя майстрів-надомників та їх діяльності.

При дослідженні економіко-географічних проблем розвитку і функціонування КНХП використовувався математико-статистичний метод дослідження запропонований Липчуком В. В. (2001) [69, с.106-109].

Використано також порівняльно-географічний, математично-аналітичний, літературний метод та узагальнення.

Використання системного підходу в дослідженні полягає в структурно-типологічному аналізі народних художніх промислів.

Комплексний підбір методів наукової роботи дозволив трактувати народну культуру як діалектичну категорію.

РОЗДІЛ II

РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ НАРОДНИХ ХУДОЖНІХ ПРОМИСЛІВ ГАЛИЦЬКОЇ ГУЦУЛЬЩИНИ

2.1. Історія дослідження географії народних художніх промислів Галицької Гуцульщини.

Дослідження НХП на Гуцульщині є особливо актуальним, адже відновлення традиційних для гірського населення домашнього ремесла та народного промислу вирішить низку соціальних, екологічних, економічних та духовних проблем. Очевидно, що програма відродження та організація народних художніх промислів потребує глибокого аналізу всіх аспектів індивідуального виробництва (умов праці, наявності сировини, форми збуту), які залежать від географії ремісничих осередків та мистецьких традицій кожного села.

Гуцульщина від початку XIX ст. стала об'єктом досліджень українських та зарубіжних етнографів, географів, істориків, які у своїх працях визначали межі цього етнічного регіону, давали характеристики географічних та кліматичних умов та визначали локальні осередки народних ремесел.

Багато географів, етнографів та інших дослідників намагалися визначити межі Гуцульщини. Етнограф, учений І. Вагилевич (1838) зробив першу спробу визначити межі Гуцульщини та описати розселення гуцулів, але визначення його щодо меж та розселення були не точними.

Етнограф С. Витвицький (1863)

найбільш повно опрацював розселення гуцулів та визначив територію проживання і визначив 114 населених пунктів. Польський географ Вінцент Поль (1870) накреслює чіткіші межі Галицької Гуцульщини. За його даними, у Галицькій частині Гуцульщини знаходилося 71 село та 4 містечка. В. Завадський (1872) підтвердив твердження С. Витвицького. Він розширив територію Гуцульщини. Кількість населення, за його підрахунками, становила 120 000 осіб.

Я. Головацький (1878) в передмові до свого видання «Народные песни Галицкой и Угорской Руси» визначає територію Галичини, на якій живуть гуцули, та зменшує цю територію. За його даними, у 1872-1874 рр. в Галичині налічувалось 68 сіл.

В. Шухевич у п'ятитомному виданні «Гуцульщина» безпідставно поширив межі Гуцульщини на територію, не заселену гуцулами.

У 30-х роках XX ст. питанням визначення території Гуцульщини займався польський етнограф Ян Фальковський, який намагався точно визначити межі Гуцульщини (1933, 1937), але також не прийшов до правильних висновків.

Отже, питанням визначення меж Гуцульщини протягом XIX – на початку XX ст. займалась значна кількість дослідників, але вони по-різному визначали та оцінювали територіальні межі.

Визначення гуцульського етнографічного ареалу найбільш точно зробив Володимир Гнатюк (1923): «Гуцули заселяють Карпати в околиці Чорного-ри, їх оселі розкидані по обох сторонах Карпат і належать до різних країн. Звичайно їх оселі тягнуться долинами рік і потоків. В Галичині починаються від Надвірнянської Бистриці по Пасічну і йдуть долинами ріки Пруту по Делятин, по течії рік Білого та Чорного Черемоша, до Вижниці, долиною ріки Рибниці по Косів і ріки Пістиньки по Пістинь» [27].

Іван Вагилевич визначив північну етнічну межу Галицької Гуцульщини на лінії Зелене-Делятин-Яблунів-Пістинь-Косів-Кути-Вижниця. З цим визначенням етнічної межі погодилися відомі українські географи (В. Кубійович, К. Геренчук, П. Сіреджук).

Перші згадки про горян зі Східних Карпат знаходимо у праці Б. Хмельовського «Нові Атени» (1754) та професора Львівського університету, француза за походженням Б. Гакета (1739-1815). Його дослідження мали комплексний характер, а саме: геологія, географія, медицина, етнографія. Дослідження Б. Гакета викладені чотиритомною книгою «Найновіші природничі подорожі в роках 1787, 1792, 1794 по Дацьких Сарматських або Північних Карпатах», виданій у Нюрнберзі в 1790-1794 роках [86, с. 4]. Частина перекладених із німецької українською мовою статей професора стосуються ремесел, природи та господарства краю і становлять значний інтерес [138].

Іван Вагилевич (1811-1866) написав етнографічне дослідження «Гуцули, мешканці Східного Прикарпаття» (1857) [9], надруковане в «Часописі Чеського музею» у Празі, де є згадки про кушнірські вироби та взуття.

Зібраний матеріал на території краю Яковом Головацьким (1814-1888) використаний у 4-томній праці «Народ-

ні пісні Галицької та Угорської Русі» (1878), «Про костюми або народне вбрання русинів чи руських у Галичині й північно-східній Угорщині» (1867) [34]. Автор докладно визначає етнографічні межі Гуцульщини.

Софроном Витвицьким (1819-1879) видані праці українською та польською мовами «Дещо з традиції гуцульської» (1869), «Статистично-історичний огляд гуцулів у Коломийському повіті з характеристикою їх» (1852), «Історичний нарис про гуцулів» (1873, перевидання 1993 р.) [22, с. 26-27]. Він викладає свої погляди щодо етнічного походження гуцулів та самої назви «гуцули», вивчає природу, клімат, флору і фауну, корисні копалини. Основну увагу приділяє побуту гуцулів та промислам, які на той час були поширені на Гуцульщині.

Іван Франко (1856-1916) приділяє увагу гуцульському фольклору, традиціям та побуту. В оповіданні «Домашній промисел» (1890) письменник характеризує художньо-промисловий рух в Західній Україні на початку ХХ ст. [128].

Володимир Гнатюк (1871-1926) зробив вагомий внесок у вивчення та дослідження Гуцульщини. Його статті «Кушнірство в Галичині» в книзі «Матеріали до українсько-руської етнології» (1899) [28] стали темою вивчення домашніх художніх промислів, зокрема шкіряного промислу, де описано географію найвідоміших осередків кушнірського виробництва.

У середині та наприкінці ХІХ століття Гуцульщина привертає увагу польських та австрійських дослідників. Зокрема, Вінсент Поль (1807-1872) – польський дослідник, географ, поет та етнограф – присвячує ряд праць господарству та етнографії: «Погляд на північні схили Карпат» (1851), «Кілька штрихів до опису гуцулів на Буковині» (написана, ймовірно, десь у 1857-1859 рр.).

Польський етнограф, фольклорист, композитор О. Кольберг (1814-

1890) та німецький історик, етнограф Раймунд Кайндль (1866-1930) зібрали й опублікували велике за обсягом та науковим значенням дослідження про Гуцульщину. О. Кольберг перший опублікував 40 томів праць збірника «Народ, його звичаї, спосіб життя, мова і т.д.», де чотири томи мають назву «Покуття» (1882-1889), і вміщено багато матеріалу про гуцульський край.

Завдяки його клопотам гуцульські вироби потрапили на виставку до Парижа 1878 р. Ним було складено і саму програму великої виставки, присвяченої Гуцульщині, яка відбулася 1880 р. у Коломиї й започаткувала нову хвилю зацікавлення культурою цього краю.

Р. Кайндль (1866-1930) досліджував територію Гуцульщини. Результатом було видання фундаментальних праць: «Гуцули» (1894), «Етнографія гуцулів» (1897), в яких автор описує звичаї та обряди гуцулів, побут і його предмети.

Матеріал із дослідження традицій народних художніх промислів на Гуцульщині вміщує праця шотландської письменниці-мандрівниці Мені Мюріел Дові (1867-1945), яка відвідала край у 1890 році. Вона виступала з лекціями в Англії та написала працю «Дівчина в Карпатах» (1891), в якій висвітлила природу Карпат, побут гуцулів та їхні промисли. За короткий час цей матеріал перевидують 5 разів в Англії, 4 рази в США, а також перекладають на німецьку мову [88, с. 56-62]. Так популяризація Гуцульщини набуває чинності в Західній Європі та перетинає океан і дістається США.

Відомими дослідником Гуцульщини був польський діяч, меценат граф Володимир Дідушицький (1825-1899). Він розшукав гуцульських майстрів по дереву Юрія та Василя Шкрібляків, фінансував їхні поїздки до Відня та Парижа, після чого їхня творчість та гуцульська різьба по дереву стають знаменитими в

Австро-Угорській імперії та Європі. Його приватні збірки нині становлять основу колекцій Природничого музею, МЕНП у Львові [142].

Особлива роль у дослідженні та популяризації Гуцульщини належить В. Шухевичу (1849-1915). Його п'ятитомна праця «Гуцульщина» (1901) стала підсумком досліджень Гуцульщини XIX століття. В ній охоплено багато галузей знань, а саме: географія, природа, економіка, етнографія, фольклор, народне мистецтво та промисли [132].

На Гуцульщині побував на початку XX століття Михайло Грушевський (1866-1934). Він, як голова Наукового товариства ім. Шевченка, редактор «Записок НТШ», автор багатьох праць з історії України від кінця XIX ст. цікавився Гуцульщиною, і за його сприяння було виділено кошти зі скарбниці НТШ для етнографічних експедицій на Гуцульщину для виявлення нових історичних документів з історії Карпатського краю. Він збирав до своєї колекції твори гуцульських майстрів ужиткового і декоративного мистецтва [44, с. 50-51].

У першій пол. XX ст. в журналі Товариства «Верхи» Аполлінарієм Тарнавським (1851-1943) друкуються статті, видаються путівники по Гуцульщині. Тритомний путівник Генріха Гонсьоровського, географа за фахом «Путівник по Східних Бескидах» (1914) було видано польською мовою. Тут можна знайти багато цікавих відомостей про географію, природу, економіку краю, уклад життя населення.

Питанням визначення територіальних меж Гуцульщини займався польський етнограф Ян Фальковський, автор праць «Зі східного гуцульського кордону» (1936), «Західний кордон Гуцульщини» (1937), «Північно-східна межа Гуцульщини» (1938), «Północno-wschodnie pogranicze Huculszczyzny» (1938).

Біолог В. Свідерський вивчав поло-

нини, їхню рослинність, шляхи підвищення їх продуктивності. Т. Северин видав працю «Рокиска majolika» (1929), Я. Жуковський – «Гуцульщина: причинки до досліджень народного будівництва» (1935).

Йосафат Кобринський (1818-1901), засновник Коломийського музею народного мистецтва Гуцульщини та Покуття, займався дослідженням мосяжних виробів Косівського та Верховинського районів.

Починаючи від 70-80 років минулого століття, вивчення Гуцульщини набуло комплексного характеру. Підсумком досліджень стало історико-етнографічне дослідження «Гуцульщина» АН УРСР, Інституту мистецтвознавства (1982). Попри надмірну заідеологізованість у дусі того часу, ця колективна праця відіграла позитивну роль у вивченні регіону [46].

Особливо науково-пізнавальною є праця відомого українського дослідника в галузі образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва П. Жолтовського «Художній метал. Історичний нарис» (1972).

Мистецтвознавець Давид Гоберман (1912-2003) із Санкт-Петербурга (Ленінград) у своїх монографіях, а саме: «Гуцульщина – край искусства» (1960) [29], «Искусство Гуцулов» (1980) [30], «Мотиви гуцульського керамічного розпису» (2004) – описав всі галузі народних художніх промислів на Гуцульщині, зокрема металірство, ткацтво, кераміку, вишивку, різьбу по дереву та інші [30].

Велика кількість інформації про розвиток народних художніх промислів є у працях дослідників із діаспори, а саме: «Історія Гуцульщини» в 3-х томах (1975–1985) [55], в журналах «Гуцульщина» (Торонто) та «Гуцулія» (Чикаго). Монографія Івана Сеньківа «Гуцульська спадщина» (1995) містить бібліографічний матеріал про гуцульське народне мистецтво, а розділи присвячені домаш-

ньому виробництву художніх виробів [102].

Мало відомостей маємо про дослідження Гуцульщини не українцями за кордоном. Можемо назвати Анджея Вінценза (Німеччина), що займається гуцульською антропонімікою, Антоні Амато (США) (1997), який досліджує етнопсихологію гуцулів. Обширну, багату фактами та бібліографією працю «Гуцульщина в польській літературі» (1991) написав польський учений із Вроцлава Ян Хороши.

Період 1980-1990 років характерний численними новими працями про Гуцульщину В. Грабовецького «Гуцульщина XIII-XIX століть. Історичний нарис» (1982) [38, 39, 40, 41] та «Олекса Довбуш» (1994), П. Сіреджука з історії заселення Гуцульщини.

О. Соломченко опублікував праці «Народні таланти Прикарпаття» (1969), «Сучасні художні промисли Прикарпаття» (1979), де розкриває розвиток та становлення художніх промислів на Гуцульщині, описує географічне розташування основних центрів виробництва художніх виробів [110].

Цінні праці про гуцульське мистецтво написали Р. Захарчук-Чугай (2001), О. Слободян (2004), Г. Логвин (1978), Ю. Лашук (1998). Окремі проблеми мистецтва Гуцульщини досліджували О. Никорак (2004), М. Станкевич (2002), В. Откович (1991), Г. Стельмашук (2000), О. Нога (2001), С. Боньковська (1991, 2006) та ін.

Гуцульську етнографію досліджують З. Болтарович (1976), Р. Кирчів (2005), М. Станкевич (2002). Мар'янові Мандибурі належить ґрунтовна монографія «Полонинське господарство Гуцульщини другої половини XIX-30-х років XX ст.» (1978).

Проблеми природних багатств Гуцульщини, екології краю є предметом досліджень таких учених, як: Ф. Гамор (2004, 2005), М. Голубець (2007), Г.

Гуцуляк (1995), В. Клапчук (1983), В. Комендар (1992), Л. Милкіна (2005), Ю. Сеньковський (1987) та інші. Центрами вивчення цих проблем стали Карпатський біосферний заповідник, Карпатський природний національний парк та Національний природний парк «Гуцульщина».

В умовах незалежної України, незважаючи на економічні труднощі, дослідження Гуцульщини розширюються і поглиблюються. Вагомим поштовхом для цього були Міжнародна науково-практична конференція «Проблеми Гуцульщини» (Косів, 1993) та Перший світовий конгрес гуцулів (Івано-Франківськ, 1993). Відтоді під егідою Товариства «Гуцульщина» щорічно проводяться науково-практичні конференції з різних питань у Косові, Вижниці, Путилі, Яремчі, Рахові. Багато матеріалів науково-пошукового характеру публікують журнали, що виходять на Гуцульщині: «Гуцульщина» (Верховина, з 1994 р., до того в 1990-1993 рр. – альманах, за ред. К. Ватаманюка), «Писанка» (Верховина, з 1992 р., за ред. В. Нагірняка) та «Гуцульська школа» (Яворів, з 1994 р., за ред. П. Лосюка).

У 2000 році продовжується дослідження народних художніх промислів на Гуцульщині. Видається праця Ваха І., Гринюк М. «Косівщина мистецька», (2002) [13], Ваха І., Андрейканіча А. «Косівщина» [12], «Туристичними стежинами Косівщини» (2002) [18], де значна увага приділяється народним художнім промислам та їх розташуванням на карті Гуцульщини.

У 2005 році видано працю Олега Слободяна «Пістинська кераміка», де автор описує розвиток та становлення гончарства ХІХ – першої половини ХХ століття в селі Пістині (Косівський район, Івано-Франківська область). Науковець дослідив, що декор пістинської кераміки розвивався у тісному зв'язку з іншими видами народного декоратив-

ного-прикладного мистецтва. Найпомітніший зв'язок із різьбленням на дереві, писанками, мальованими на склі іконами [106, с. 83].

Важливою працею у дослідженні осередків художньої вишивки є начальний посібник К. Сусак та Н. Стеф'юк «Українське народне вишивання» (2006) [121].

Пропонований огляд є ще далеким від вичерпності. Але й наведені тут факти дають достатні підстави стверджувати, що протягом двох останніх століть сформувалася наукова дисципліна – гуцульщинознавство, яка охоплює усі галузі знань про Гуцульщину: географію, геологію, біологію, історію, археологію, економіку, етнографію, фольклористику, літературознавство, мистецтвознавство, педагогіку, народні художні промисли. Це, фактично, розділ українознавства, що покликаний відігравати важливу роль у державотворчому процесі – програмному налагодженні виробництва народних художніх промислів з урахуванням географічних особливостей регіону [14, с. 66-69].

2.2. Історико-географічні особливості розвитку та поширення народних художніх промислів.

Однією із важливих історико-географічних особливостей розвитку і поширення народних художніх промислів Галицької Гуцульщини до половини ХІХ – початку ХХ ст. є створення художньо-промислових шкіл, розвиток яких досліджувався у працях та наукових статтях сучасних дослідників Шмагала Р. (1994, 1995, 1997, 1999, 2001, 2000, 2002), Станкевича М. (2002), Нога О. (1993), Кречковського Л. (1994), Боднара О. (1994) та інших науковців.

Р. Шмагало вважає, що промислові школи Австро-Угорщини поділялися на три великі групи [131, с. 113-123]. До першої групи належали фахові шко-

ли для окремих галузей промислу, що були засновані з ініціативи приватних осіб, корпорацій, міністерств торгівлі чи освіти. Другу категорію становили школи промислові або суспільні, тобто вищі школи майстрів. До третьої категорії входили школи вечірні та недільні, що, в свою чергу, поділялися на фахові та загальні. Головними чинниками у виборі місця для організації шкіл були осередки з давніми традиціями промислів, наявність сировини, ринків збуту, а також «потенційна можливість задіяти у промислі значну частину населення» [131, с. 114].

Урядом Австро-Угорщини у 1876 р. Коломийська гончарна школа дістає статус державної і починає готувати кваліфіковані кадри для Гуцульщини. За даними К. Матейко у 1866 р. на Галичині у керамічному виробництві працювали 820 гончарів, в самій Коломиї понад 200 гончарів, а у 1897 – 47, у 1901 р. – 30 [72, с. 25].

Найпоширенішим видом НХП Галицької Гуцульщини було ткацтво. Лише на території Косова і довколишніх сіл наприкінці ХІХ ст. налічувалося близько 4000 ткацьких верстатів [46, с. 63].

У 1882 році в Косові створюється Ткацька школа [129]. Відкриття Косівської Ткацької школи відповідало всім вимогам, мало розвинуті традиції народних художніх промислів, сировинну базу, ринок збуту та залучення до виробництва місцевих жителів та навколишніх сіл вона була єдиною в Галичині [131, с. 114]. На території повіту розвивалися, окрім ткацтва, інші види народних художніх промислів такі, як: вироби з дерева, різьба по дереву, ткацтво, килимарство, мосяжництво тощо.

Заснування Ткацької школи у Косові ставило за мету створення промислової продукції (килимів, верет, порт'єрів та ін). Основним засновником школи виступило Ткацьке товариство, яке на-

дало для навчання ремісникам свої приміщення, верстати, сировину, взяло на себе зобов'язання реалізовувати виготовлену продукцію. Громади міста Косова та навколишніх сіл вносили благодійні грошові та сировинні внески у школу з надією навчати своїх дітей ткацькому ремеслу.

На початку ХХ століття створюються й інші ткацькі школи. Поширюється надомництво і навчання ткацького ремесла на дому. Ткацьке ремесло в основному спеціалізувалося на тканні полотна, килимів, верет, порт'єрів.

Після першої світової війни ткацтво дістає новий поштовх для розвитку на території краю. У 1922 році в Косові засновується спілка «Гуцульське мистецтво», фундатором якої стає М. Куриленко, який у 1923 році піднімає питання про створення та відкриття державної промислової школи «Гуцульського мистецтва» на базі Косівської ткацької школи. Однак Варшавське Міністерство освіти відхилило створення школи через політичну ситуацію. У 1925 році питання відкриття промислової школи ставить А. Тарнавський та косівський староста. Кураторія відповіла цілковитою згодою із березня 1926 року, вказуючи, що «промислову школу треба створювати, розширивши ткацьку школу, і тут мали б бути три відділи: різьбярський, гончарський і ткацько-декоративний» [88, с. 56-62; с. 333-334].

У першій половині ХІХ століття вироби народних художніх промислів набувають визнання і популярності не лише в Галичині, але й дістають європейське визнання. Наведені авторами фактологічні дані дають можливість стверджувати, що Косівський повіт був першоджерельним осередком багатьох видів народних художніх промислів.

С. Витвицький в «Історичному нарисі про гуцулів» (1993) описує стрій та ноші гуцулів [21]. Отже, можна зробити висновок, що на той час було розвинуте

і розвивалося рушникарство, токарство, вироби з металу (люльки, топірці, келефи, зброя), вироби зі шкіри (ремені, чоботи, черевики, постолі, тобівки, ташки), порохівниці з оленього рогу або дерева, виготовлення одягу з домотканого полотна та сукна (кептарі, сардаки, вовняні шкарпетки, сорочки-вишиванки тощо), жіночі прикраси (сережки, намиста, перстені, зґарди, шелести, чепраги).

Рудницький С. (1914) зазначає, що в селах Косівського повіту розвинене ткацтво і виготовляються шерстяні тканини, сукно, домоткане полотно, найрізноманітніші вжиткові вироби інтер'єрного та одягового призначення, розвинулося гончарство в Кутах, Пістині, Косові [98, с. 31, с.167].

Восени 1939 року створюється промислова мистецька школа. Цього ж року засновується відділення художнього дерева як одне з найвідоміших і найстаріших відділень навчального закладу. Закладається основа виготовлення художніх столярно-меблевих виробів та оформлення інтер'єру.

Сьогодні відділ художнього дерева КІПДМ ЛНАМ вирішує питання конструювання художніх меблів на народній основі, поглиблено вивчаючи призабуті народні ремесла (бондарство, стельмахарство тощо).

Відділ художньої вишивки, крою та моделювання одягу створений у 1939 році. В 1955 році відділення було закрито через необмірковані причини, що негативно вплинуло на розвиток традиційного мистецтва регіону. Лише в 1989 році його було відновлено як відділення художньої вишивки та моделювання одягу.

Відділ ткацтва. В 1955 році рішенням Укрпромради ткацько-килимарський відділ у Косівському училищі був закритий, а в 1989 році відділ художнього ткацтва відновили знову на базі Косівського технікуму декоративного та прикладного мистецтва.

Косівська кераміка – особлива й цікава сторінка в історії українського декоративно-ужиткового мистецтва. Достатня кількість місцевої сировини та потреба у вжитково-побутових предметах стали основою розвитку промислу. Створена 1922 року спілка «Гуцульське мистецтво» знайшла своє продовження в артілі ім. Т. Г. Шевченка. Згодом також утворилася фабрика «Гуцульщина» та художні майстерні Художнього фонду УРСР.

Через те, що Косів був традиційним центром регіонального гончарства, виникла потреба у створенні офіційної професійної школи. У 1959 році в Косівському училищі було відкрито відділ художньої кераміки.

Відділ художнього металу бере свій початок від 1960 року.

Відділ художньої шкіри має 40-річну історію. Традиції обробки шкіри на Гуцульщині сягають у сиву давнину.

Важливий внесок у розвиток народних промислів на території краю зробило Косівське виробничо-художнє об'єднання «Гуцульщина», філії якого були в смт. Кутах, селах Пістині, Яблуніві, Брустури, Річці та м. Косові (вироби з дерева); в м. Косові – майстерні з виготовлення художньо-побутової кераміки та килимових виробів. У 1939 р. на базі дрібних приватних майстерень у Косові була заснована артіль «Гуцульщина», в 1948 р. перейменована на фабрику ім. Т. Г. Шевченка. На базі цієї фабрики та ткацько-килимарських артілей у 1968 р. було організовано виробничо-художнє об'єднання «Гуцульщина», оновився асортимент продукції, поліпшилась їх якість. В асортименті об'єднання – ткані килими і верети, оздоблені геометричним орнаментом; дерев'яні різьблені та інкрустовані традиційні шкатулки, рахви, канцелярське приладдя, альбоми, декоративні скрині, кухонні набори, скульптура малих форм; керамічні вироби – вазы, миски,

тарілки, макітри, набори для квасу, молока, барильця тощо. У період найбільшого розвою на підприємстві працювало близько 3100 осіб, а щорічний обсяг виробленої продукції складав понад 10,1 млн. крб. (1980-1985 роки).

З-поміж інших закладів та підприємств, де активно розвивалися НХП, варто відмітити Косівський художньо-виробничий комбінат, створений на базі Косівських художньо-виробничих майстерень у 1979 році. Щорічно тут освоювалось понад 400 нових зразків масової та малосерійної продукції з дерева, шкіри, кераміки, металу; різноманітні в'язані, ткані (в тому числі й килимові) і вишиті вироби.

Кількість працюючих всередині 80-х – на початку 90-х років минулого століття налічувало понад 800 зайнятих осіб і вироблялось продукції на суму 3535 тис. крб. (у цінах 1982 року).

На Кутському лісокомбінаті у 1968 р. було зорганізовано цех для виготовлення художніх виробів, в асортименті якого вироби з дерева, що виготовлялися техніками точіння, різьблення, випалювання, інкрустації металом. Кількість працюючих (1983 р.) сягало 82 особи. Випущено продукції (1982 р.) на суму 428,7 тис. крб. На Верховинському лісокомбінаті сувенірний цех організовано в 1970 р. Асортимент продукції – художні вироби з дерева (плакетки, мундштуки, писанки). Кількість зайнятих у цеху – 68 ос., випущено продукції у 1982 році на суму 380 тис. крб.

У цілому ряді колгоспів та радгоспів Косівського та Верховинського районів було створено цехи із виробництва продукції художніх промислів. Так, у 1966 році в колгоспі ім. Леніна (с. Вербовець, Косівського р-ну) створено декілька цехів для виготовлення художніх виробів із дерева, шкіри, вишитих і тканих тканин та керамічний цех, що випускав однотонні і розписні гуцульські кахлі, декоративні плитки, підсвічники

та ін. Всього було зайнято 840 осіб, а вартість виробленої продукції складала понад 1,1 млн. крб.

У селі Великий Рожен Косівського району на базі колгоспу імені 17-го Вересня організовано випуск художніх виробів: ліжників, килимів, вишитих рушників, серветок із використанням гуцульських орнаментальних мотивів. Кількість працюючих у сфері художніх промислів (1983 р.) – 130 чол. Випущено продукції (1982 р.) на суму 483,8 тис. крб.

У колгоспі ім. 40-річчя Жовтня (с. Яворів Косівського району) займалися виготовленням різних художніх виробів із дерева, металу та овечої вовни. Кількість працюючих у сфері художніх промислів (1983 р.) – 343 ос. Виготовлено продукції (1982 р.) на суму 643,8 тис. крб.

На базі радгоспу «Брустурівський» (с. Брустурів Косівського р-ну) у 1969 році розпочато виготовлення художніх виробів у селах Брустурів, Шешори, Прокурава, Шепіт. В асортименті – вишиті, ткані рушники, серветки і художні вироби із дерева. Ткані килими, ліжники, верети, серветки виготовляють із фабричної та домашньої вовняної пряжі. Вироби із дерева – кухонні набори, баклаги, сопілки, ступки, шкатулки тощо. Кількість працюючих на виготовленні художніх виробів (1983 р.) – 1982 ос. Випущено продукції (1982 р.) на суму 8419 тис. крб.

2.3. Історичні навички населення у виробництві продукції художніх промислів.

Помітний вплив на розвиток КНХП мають й історичні навички населення. Саме вони у поєднанні із використанням наявної сировинної бази сприяють розвитку виробництва і визначають його спеціалізацію та місцеві особливості. З давніх часів гуцули вико-

ристовували продукцію рослинництва та тваринництва не лише для виготовлення художніх виробів, а й для господарсько-побутових потреб. Тваринництво в минулому займало одне із найважливіших місць у господарській діяльності гуцулів. Відгінне вівчарство було основним засобом існування гуцулів і мало вплив на весь спосіб життя, культуру і побут. Особливо високо цінували овець, від яких отримували молочні продукти, вовну і хутро. Уже податкові списки 1515 р. містять відомості про велику на той час кількість овець, що була у селян Галицької Гуцульщини.

В XVI ст. на території Галицької Гуцульщини переважали натуральні податки тваринами, овечими молочними продуктами і вовняними виробами, а це свідчить про те, що вівчарство відіграло провідну роль у господарстві горян [71, с. 18], отже, основною сировиною для ткацтва (особливо у високогірних селах) була овеча вовна.

Гірські пасовища – полонини – сприяли розвитку відгінного сезонного тваринництва, а від кінця XIX ст. ведення лугового. На полонини худобу виганяли наприкінці травня – на початку червня. Під час цього свята, крім народних гулянь, була ярмарка, на якій можна було купити господарські вироби місцевих майстрів із дерева, металу, шкіри та одяг.

На великих полонинах працював «боднар», який виготовляв дерев'яні господарські вироби, посуд для зберігання виробленої продукції (бринзи, сиру, молока та ін.) для своєї та сусідніх менших полонин. Вироблені продукти складали у дерев'яні бочки (бербениці, згарчики та ін.), рідше – у козлячі мішки – «бурдюки».

Окрім традиційної бринзи пастухи з сиру виготовляли обрядові калачики і різноманітні фігурки корів, коників, овець, зайців, оленів та інших тварин за допомогою форм. Форми були

дерев'яними або металевими, їх замовляли у боднарів та майстрів по металу. З коров'ячого молока виробляли й масло за допомогою дерев'яної посудини («колотівки») вручну [139, с. 20].

У побуті пастухи використовували дерев'яний посуд: «круг» – на якому подавали кулешу, сільничку, «рахву» для зберігання масла, дерев'яні (липові, яворові, букові) ложки, глибокі миски («дерев'янки»).

Пастухи одягали сорочки і штани з домотканого полотна, які спеціально виварювали в овечому маслі та додавали смерекової смоли (живиці). Такий одяг був пристосований до кліматичних та побутових умов високогір'я. У святкові дні одягали вовняні штани з домотканого сукна, поверх вишитої сорочки кептар, у дощову погоду – сардак або байбарак. На голову – фетровий капелюх. Підперізувалися широким шкіряним ремнем – «чересом», в кишенях якого носили ніж, люльку, тютюн, кресало та кремій. Взуттям слугували шкіряні постолі. У руках мали топірець чи палицю. Складові одягу та доповнення до нього пастухи замовляли у майстрів або купували на ярмарках у Косові, Кутах, Яблунові, Делятині та Коломій.

Від кінця XIX – початку XX ст. гірське населення для забезпечення свого життєвого мінімуму поєднувало працю в своєму господарстві з домашніми промислами та дрібним ремеслом. Тільки в Косівському повіті в 30-х роках XX ст. у різних ділянках домашнього промислу було зайнято 2878 чол. [122, с. 25]. В. Шухевич писав, що в жодному іншому закутку домашні промисли не відігравали такої важливої ролі, як на Гуцульщині [133, с. 241]. У колі господарських занять кожної гуцульської родини здавна важливе місце займала домашня переробка рослинної і тваринної сировини. Свідченням поширення традиційних методів обробки льону, конопель та вовни на Гуцульщині ще у першій половині

І тис. н. е. є численні знахідки прядильно-ткацького знаряддя [10, с. 60].

Вовну використовували для виготовлення різних видів тканин: одягових, інтер'єрних і господарського призначення. Обробка вовни на Гуцульщині протягом довгого часу проводилась вручну, із застосуванням знарядь і засобів обробки.

Обробка шкір і виготовлення з них ужиткових виробів належали до поширених занять. На Гуцульщині цьому сприяли значна сировинна база і наявність традицій у даній галузі виробництва. З джерел відомо, що у XVII–XVIII ст. місцеве населення широко користувалось такими виробами гуцульських майстрів, як пояси-череси, тобівки, ремені для порохівниць і сідел, різноманітними шкіряними футлярами для мисливських ножів, гаманцями тощо.

З початком XIX ст. відомі центри, в яких шкіряні промисли розвивались досить масштабно. Так, у 1812 р. налічувалось 30 майстерень, в яких працювало 70 майстрів.

Дублення та фарбування овечих шкір у гуцульському кушнірстві набуло поширення лише у XIX ст. Спочатку воно застосовувалось у більших майстернях сіл Кути, Яблунова і лише у 30–50-х роках погано розвивались у селах.

Кушнірство як промисел, який включав вичинку шкіри з хутром і пошиття з неї кожухів, кептарів, шапок тощо, також був поширений у Косівському повіті у 80-х роках XIX ст., де налічувалось 107 кушнірів [148, с. 51]. У східній частині до найбільших осередків наприкінці XIX – на початку XX ст. належали міста Косів і Кути. У кожному з них працювало понад 50 майстрів. У цей час виділяються розвитком кушнірства також села Пістинь, Нижній Березів, Баня-Березів, Верхній Березів. У західній Гуцульщині найбільше кушнірів було у містах Делятин, Яремча, Ворохта.

У минулому столітті і на початку XX гуцульські кушніри працювали у промислі не тільки вдома, але й шукали заробіток по всій околиці. У більшості випадків кожен кожухар мав «свою» визначену територію, де його роботу вже знали. Працюючи у віддалених селах (шиючи чи латаючи кожухи), вони до певної міри сприяли поживавленню або й зародженню там цього промислу.

З початком XX ст., а особливо в 20–30-х роках, типовим явищем стає надмірна кількість дрібних одноосібних майстерень. Тільки в Косівському повіті в 1937 р. налічувалося близько 200 кушнірських майстерень [145, с. 21–22]. Навіть міські ремісники, що мали промислове посвідчення, нерідко змушені були працювати у багатших майстрів (Ворохта, Кути, Косів). Внаслідок лихварства наприкінці XIX – на початку XX ст. майже 80 кушнірів із Косова та навколишніх сіл, остаточно розорившись, змушені були емігрувати за кордон [2].

З метою розширення промислу крайовий відділ, Львівська реміснична палата здійснюють ряд заходів, спрямованих на відновлення промислу. Зокрема у 20–30-х роках організовуються спочатку по містах, а згодом і по селах кушнірські курси. На Гуцульщині такі курси діяли в м. Яремчі, селах Микуличині, Нижній Березів [2].

Шевство в українських Карпатах розвивалось переважно в містечках. Це пояснювалось тим, що продукція шевців (чоботи, черевики) знаходила попит у міщан, тоді як типові взуття селян (постоли) виготовляли у кожній сільській сім'ї.

У XIX ст. більшою кількістю шевців виділяються Кути, Косів, Космач, Делятин. У 80-х роках у Кутах зареєстровано до 100 шевців, у Косові – 55, Космачі – близько 30 [145, с. 21–22.]. Майже до половини XX ст. місцеві шевці забезпечували кустарним взуттям основну частину населення.

Відповідно до характеру збуту продукції шевці ділились на тих, що шили на замовлення або тільки на ярмарок. Відомими ярмарковими шевцями були шевці з Кут, які вивозили свої вироби в Косів, Коломию, Городенку, Заболотів [145, с. 64, 68.].

Наприкінці XIX – початку XX ст. зменшується попит на сировину кустарного виробництва. Міські жителі дедалі частіше замовляють взуття із сировини промислового виробництва. В кінці XIX ст. у Верховинському, Косівському, Надвірнянському районах побутовували чорні чоботи. Жіночі чоботи були жовтими, червоними, в XX ст. – найчастіше чорними.

Лимарство на Гуцульщині розвивалось у незначних розмірах. У кінці XIX ст. зареєстровано чотири лимарі у Кутах і три – у Надвірнянському повіті. На початку XX ст. відомі лимарі у Делятині, Кутах, Космачі, Татарові [2]. Сільські майстри займались найчастіше ремонтом старої упряжі. Добру упряж купували гуцули в Коломиї, де лимарство розвивалось у більших розмірах.

Обробка металу на Гуцульщині відома здавна. Центри були в містечках Косові, Верховині, Ворохті та селах – Річці, Космачі, Красноїллі [122].

У кінці XIX ст. на Гуцульщині розвивалось каменярство у селах Верхній Ясенів, Криворівні, Брустурів, Тюдіві, Косові [144, с. 35.]

Лозоплетіння на Гуцульщині було розвинуто у селах Кути, Тюдів. Плели кошики різних форм і розмірів для транспортування та зберігання продуктів, овочів та фруктів. Як домашній промисел лозоплетіння продовжує розвиватися у наш час у Кутах, Тюдіві, Яворові, Криворівні.

Кравецтво побутовувало як домашнє заняття й промисел. У формі останнього розвивалось переважно в містечках (Косів, Верховина, Яремче, Ворохта) та у більших селах. Для пошиття одягу використовували доморобні тканини: льня-

не, конопляне полотно, вовняні тканини – сукно.

Бондарство як вид допоміжних занять найбільшого розквіту зазнало в XIX ст. У цей час велику потребу у бондарних výroбах мали численні гуральні, підприємства для виготовленню поташу, смоли, солі, а пізніше – нафти і нафтопродуктів [147]. Ремісничі майстерні із виробництв бондарних виробів не були великими: у Криворівні на 15 підприємствах працювало 20 робітників; в Річці на 37 підприємствах – 41, Жаб'єму на 15 підприємствах – 16 робітників [2]. Попит на бондарні вироби привів до виникнення значних за величиною осередків цього виду промислів на Гуцульщині. Ними стають такі населені пункти, як: Гринява, Брустурів, Ясенів, Криворівня, Великий Рожин, Річка, Жаб'є.

Ложки робили для домашнього вжитку і на продаж майже в кожному селі, а такі населені пункти, як: Яворів, Брустурів, Прокурава – спеціалізувалися на ложкарстві. Так, тільки в Прокураві працювало в 20-х роках XX ст. 94 ложкарі, а в Косівському повіті – 80 ложкарів. Починаючи від 30-х років XX ст. з появою металевих ложок виробництво дерев'яних поступово змінює призначення. Вони втрачають свою утилітарну функцію і набувають суто декоративну.

На початку XX ст. допоміжні види господарських занять населення краю набирають нових форм, видозмінюються. Одні з них зникають зовсім, проте народжуються нові. Певні види допоміжних занять, як, наприклад, бондарство, поступово переростає у кустарне виробництво. Розвиток товарних відносин і розширення ринку збуту стимулювали і розвиток товарного виробництва, що вело до фахової спеціалізації, виникнення ремісничих підприємств. А це, в свою чергу, привело до виникнення значних осередків різноманітних промислів на території Галицької Гуцульщини.

РОЗДІЛ ІІІ

Чинники розвитку територіальної органі- зації народних художніх промислів галицької гуцульщини

3.1. Природні умови і ресурси території як чинник розвитку комплексу народних художніх промислів Галицької Гуцульщини.

На комплексоутворення НХП краю важливий вплив мають природничі чинники, основними з яких є: орографічні особливості території, викопні ресурси, клімат, ґрунти, рослинність, тваринний світ, водні ресурси та інші (рис. 3.1).

Особливості рельєфу території, викопні ресурси. Територія Галицької Гуцульщини – це частина гірської системи Карпат на заході України (рис. 3.2) .

З Північного Заходу на Південний Схід гірські хребти розділені поздовжніми улоговинами та розмежовані глибокими долинами. Абсолютні висоти гірської системи коливаються в межах 120-400 м біля підніжжя гір, до 500-800 м у міжгірних улоговинах та 1500-2000 м вздовж основних хребтів. На досліджуваній території можна виділити п'ять основних орографічних зон: Чорногірський хребет, Чивчинський масив, Гринявські гори, хребет Кострича та Покутсько-Буковинські Карпати [26, с. 113-120].

Особливість рельєфу території як чинник визначає осередки розвитку таких галузей НХП, як: виготовлення одягу (натільний одяг, плечовий одяг, поясний одяг, верхній жіночий одяг, доповнення до одягу, головні убори), вироби зі шкіри: верхнє хутряне вбрання (ко-

жухи і кептарі), головні убори, взуття (постоли, черевики і чоботи).

Викопні ресурси. На території, що досліджується, розвідано понад 100 родовищ 20 видів корисних копалин. Основні поклади нафти на території краю були розвідані ще за часів Австро-Угорщини в селах Космач, Акрешори, Прокуріві, Жаб'ю (сmt. Верховина) [22, с. 27]. Важливим було і виробництво асфальту. Асфальт використовували у соляних банях, чим забезпечували зберігання будівель солеварної промисловості.

Родовище природного газу відоме біля Косова, а поблизу сmt. Делятина є поклади гірського воску – озокериту. На Гуцульщині мають місце значні запаси горючих сланців. Крім нафти й асфальту надра краю багаті на сіль.

За свідченням В. Куна, інженера цісарсько-королівської крайової фінансової будівничої дирекції, у Галичині за першої Речі Посполитої Польської діяло 150 соляних бань [22, с. 27]. У Карпатах назви населених пунктів свідчать про їхню приналежність до соляних промислів. Наприклад, Акрешори, Космач, Уторопи, Шешори, Баня-Березів. В основному сіль вироблялася державними закладами у Косові та Уторопах. Поклади солі були також відкриті у Пістині, Космачі та Жаб'єму.

Основним центром виробництва солі в Галицькій Гуцульщині було м. Косів. Перші згадки про соляні поклади у «село Косово з монастирем»

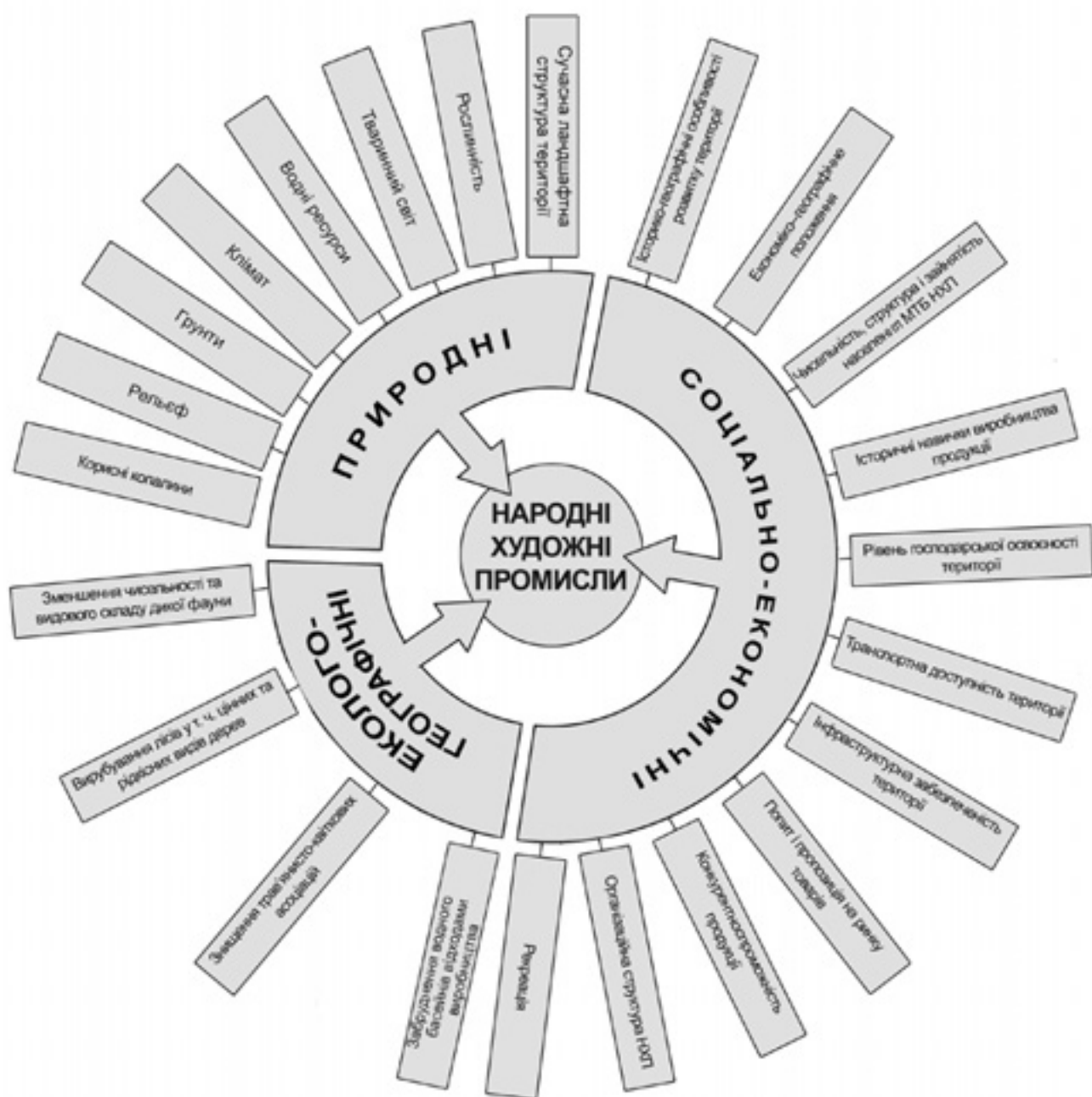

Рис. 3.1. Чинники розвитку та ефективності функціонування народних художніх промислів

датовані 1472 роком, це приблизно за 100 років до появи містечка Косів [8]. У 1938 році видобуток солі на Косівському родовищі було призупинено і до сьогоднішнього дня не відновлено.

За свідченнями Манца де Маріензее у селі Яворові Косівського району було відкрито поклади залізної руди [22]. Поклади срібла було виявлено ще за Австро-Угорської імперії на горі Чивчин, що біля Жаб'я. Видобуте срібло відправлялося до цісарського королівського монетного двору у Карлсбурзі. У 1857 році копальню було закрито, через віддаленість та відсутність комунікацій.

На Косівщині, в долині р. Лючки та в інших місцях, знайдено золото [87, с. 12-13]. На схилах г. Чивчин залягають поклади напівдорогоцінного родоніту.

Багата Гуцульщина й на будівельні матеріали, зокрема камінь, глину для виробництва цегли та керамічних виробів, вапняки. Поклади будівельного пісковика розробляють біля м. Яремча, вапняків – у смт. Верховині в урочищі Красний Луг, с. Люча та смт. Яблунів.

Багатий край і цілющими джерелами. Тут нараховується понад 100 джерел мінеральних вод усіх типів. На полонині Луковець є джерело з мінеральною водою, що відоме ще з 1848 року.

На початку XVIII століття відкриті джерела лікувальної мінеральної води в Буркуті над Чорним Черемошем та смт. Верховина. Лікувальні мінеральні води за своїм хімічним і мінеральним складом подібні до мінеральних вод у Віхах (Франція). Багато на досліджуваній території є сірководневих джерел, а саме: в с. Довгопіллі, на горі Стіжки в м. Косові, с. Шешори, с. Черганівці (урочище Волійця) [76].

Ґрунтовий покрив. Досліджувана територія входить до складу Карпатської гірської ґрунтової провінції зони широколистяних лісів із бурими лісовими типовими опідзоленими і оглеєними ґрунтами Західної буроземно-лісової області

суббореального поясу [90]. Специфіка ґрунтового покриву регіону пов'язана з особливостями клімату, геологічної будови, домінуючих рослинних асоціацій, а основне – з переважанням гірського рельєфу.

Буроземи широко представлені в ґрунтовому покриві. Основні їхні площі знаходяться під різними лісовими формаціями – дубовими, буковими, смереково-буковими та смерековими лісами. Вони поділяються на: буроземи середньоглибокі – формуються на вершинах та пологих схилах під буковими, смереково-буковими та смерековими лісами; буроземи неглибокі – формуються під смерековими лісами.

Буроземи широко використовуються у НХП для виготовлення форм, за допомогою яких майстри із художнього металу відливають вироби із бронзи та латуні.

Дерново-торф'яністі ґрунти утворюються вздовж схилів на маленьких терасах, між камінням нагромаджуються напіврозкладені рештки рослин, що призводить до торфонагромадження.

Буроземи представлені буроземами опідзоленими, дерново-буроземними та лучно-буроземними ґрунтами. Буроземи опідзолені приурочені до пологих форм рельєфу в нижній частині прохолодного кліматичного поясу під буковими та дубовими лісами.

Дерново-буроземні ґрунти сформувалися під лучною трав'янистою рослинністю після лісових пасовищ та сіножатей, шляхом накладання дернового процесу на буроземний, в результаті чого на їх поверхні спостерігається щільний дерновий горизонт бурувато-сірого кольору.

Лучно-буроземні ґрунти сформувалися в заплавах гірських річок, внаслідок дернового та буроземного процесів ґрунтоутворення під деревною та лучною рослинністю на суглинкових алювіальних породах, дренажних піщано-гальково-кам'янистими відкладами [36].

Важливою сировиною для керамічних виробів є глина, яка представлена на

Вид на Буківецький перевал

Вид на Косів з гори Міхалкова

Вид на озеро Несамовите

Водоспад у с. Шешори

Вид на село Космач

Чебрець польовий

території краю. Наявність сировини зумовила виникнення центрів кераміки у селах Пістині, Старі Кути, смт. Кути та м. Косові.

Кліматичні особливості. Регіон відноситься до області континентально-європейського клімату, основні риси якого визначаються перевагою атлантичних і трансформованих континентальних повітряних мас. М. С. Андріанов (1968) визначає клімат як помірно-континентальний, що характеризується надмірною вологістю, нестійкою весною, нежарким літом, теплою осінню та м'якою зимою.

Територія є неоднорідна за кліматичними показниками, й її можна розділити на п'ять термічних зон:

1. Тепла Передкарпатська зона. Сума активних температур $2400-2600^{\circ}\text{C}$ охоплює всю передгірну частину, а також включає в себе долину річки Черемош, в якій завдяки мікрокліматичним особливостям сума температур сягає 2800°C . Гідротермічний коефіцієнт становить від 1,6 до 2.

2. Помірна зона. Сума температур $1800-2400^{\circ}\text{C}$ охоплює річкові долини і нижні частини гірських хребтів, займає висоти від 400 до 750 м. Гідротермічний коефіцієнт становить від 2 до 3.

3. Прохолодна зона. Виражена в межах висот 750-950 м і має суми активних температур $1400-1800^{\circ}\text{C}$. Гідротермічний коефіцієнт становить від 2,5 до 3.

4. Помірно-холодна зона. Займає північні схили Покутсько-Буковинського середньогір'я на висотах від 950 до 1200 м і відзначається низькою сумою активних температур $1000-1400^{\circ}\text{C}$. Гідротермічний коефіцієнт становить від 3,5 до 4. Вище 1200 м розташована тепліша підзона холодної зони, в якій суми активних температур знижуються від 600 до 1000°C . Гідротермічний коефіцієнт становить від 4 до 5.

5. Холодна зона. Суми активних температур менш 1000°C , гідротерміч-

ний коефіцієнт більше 4. Її холодніша підзона перебуває вище 1400–1500 м і охоплює субальпійський і альпійський пояси. Тут суми активних температур менші 600°C . Гідротермічний коефіцієнт більше 5.

За характером атмосферної циркуляції територія знаходиться під впливом атлантичних і трансформованих континентальних повітряних мас, внаслідок чого переважає нестійка погода.

Вітровий режим перебуває у прямій залежності від загальної атмосферної циркуляції і рельєфу місцевості. На рівнинній території переважають вітри з північного заходу на південний схід, у гірській частині вітри південно-західні і північно-східні.

На температурний режим території найбільший вплив має орографічний чинник і загальне зростання континентальності клімату у південно-східному напрямку. Вертикальний температурний градієнт у гірській частині змінюється за сезонами. В січні на висоті 500-600 м він становить $0,45^{\circ}\text{C}$, а в липні $0,7^{\circ}\text{C}$.

Найбільшою континентальністю клімату відзначається північно-східна частина краю. Річна амплітуда температур становить $22-23^{\circ}\text{C}$, в той час як в горах вона знижується до $19-20^{\circ}\text{C}$. З північного-сходу територію огинає липнева ізотерма $+19^{\circ}$. Середні температури липня становлять у $+18,0^{\circ}\text{C}$, у Микуличині $+16,9^{\circ}\text{C}$, у Верховині $+16,0^{\circ}\text{C}$. Середні температури січня коливаються від $-5,0^{\circ}$ до $-5,5^{\circ}\text{C}$.

Річна кількість опадів зростає з північного сходу на південний захід. Максимум опадів припадає на літній період (червень-серпень), мінімум – на зимовий період.

Потужність снігового покриву більша на південно-західних схилах хребтів і наростає зі збільшенням абсолютної висоти до 1000-1200 м. [36, с. 40-41].

Стійкий сніговий покрив у передгір'ї устатковлюється від середини

грудня, у низькогір'ї з початку грудня, а у середньогір'ї від середини або й початку листопада. Кількість днів із сніговим покривом становить від 70-85 у передгір'ї до 100-110 у гірській частині.

Відповідно до кліматичних особливостей регіону, історично сформувалися галузі виробництва НХП, а саме: виготовлення одягу, виробів зі шкіри

Водні ресурси. Значна зволоженість Карпат зумовлює формування густої мережі потоків і рік різних порядків на території Галицької Гуцульщини. Пересічна густота гідрографічної мережі тут становить 0,5-0,7 км/км², що є найбільшою в Україні, максимальна густота досягає 1,0-1,2 км/км² [24].

Основними водотоками на території є річка Бистриця Надвірнянська, Прут, Рибниця, Пістинька, Черемош та інші.

Водні ресурси широко використовуються у художньому ткацтві (миття та фарбування вовни, ваління ліжників), виробках зі шкіри (вичинка шкіри), вишивальництві (виготовлення та фарбування ниток) тощо (див. додатки А).

Переважає більшість озер має природно-льодовикове походження, серед них: Несамовите, Шибене, Нижнє, Маричейка, Драгобратське та інші. Зрідка зустрічаються високогірні болота Заросляк у підніжжі гори Бербенескул та інші [36, с. 136].

Природна рослинність. Важливу роль у розвитку народних художніх промыслів відіграє рослинність.

Лісовий покрив Косівського району представлений буковими та дубово-буковими формаціями у Передкарпатті та мішаними і ялиново-широколистими в горах. У Верховинському районі під лісами зайнято 87,5 тис. га. До висоти 500-600 м над рівнем моря ростуть ялиново-буково-ялицеві, вище – ялинові. Майже 97 % з них займає сама ялина. У Надвірнянському районі основними деревними породами є: ялиця (67 % деревостану), бук, береза, вільха, сосна та ін. [26]

З огляду на те, що територію краю в адміністративно-територіальному відношенні формують Верховинський, частина Косівського та Надвірнянського районів, де лісистість території пересічно становить 67,3 %, 49,2 % та 66,1 %, відповідно, то ж і їхнє значення в компонентній структурі ПРП території зростає. У Верховинському районі значення цього показника буде 27,3 %, Косівському – 18,6 % та Надвірнянському – 26,8 %.

Ліси краю переважно знаходяться в його гірській частині. Загальна площа земель лісового фонду постійного користування складає 626,0 тис. га, в т.ч. лісових земель, що вкриті лісовою рослинністю – 569 тис. га.

За породним складом у лісах переважають хвойні лісоутворюючі: ялина європейська та ялина біла. З-поміж інших хвойних порід зустрічаються сосна звичайна та сосна гірська, ялиця й модрина. З листяних формацій найпоширеніші – бук лісовий (21%) та дуб звичайний (11%). Зустрічаються ділянки дуба скельного та червоного, граба та ясеня звичайного, клена, береста, акації білої, берези, осики, вільхи чорної та сірої, липи дрібнолистої та інші.

За віковою структурою в лісах переважають середньостиглі насадження, частка яких складає 46,4%, молодняки займають 32,2%, пристигаючі – 10,4%, стиглі та перестійні – 8%.

Деревина – один із основних матеріалів у виготовленні виробів народних художніх промыслів. Порівняно із іншими видами природної сировини має величезні переваги, а саме: висока міцність, простота обробки, легкість та загальнодоступність. Якість виробу залежить від правильного вибору деревини, знання властивостей. Велике значення, наприклад, має текстура, тобто рисунок, що утворюється на поверхні зрізу деревини. Колір деревини залежить від її породи, але, разом із тим, у деревини однієї породи він може бути різним (див. додаток Б).

Лісові та рослинні ресурси Галицької Гуцульщини необхідно розглядати не лише як джерело сировини, але й як постачальника для народних художніх промислів натуральних барвників, які історично використовувалось населенням краю у ткацтві, ліжникарстві, килимарстві, кушнірстві, різьбі по дереву, писанкарстві, вишивальництві тощо.

У регіоні росте значна кількість рослин, які можна використати як барвники. Їх отримують із коріння, стебел, кори, листя, квіток та плодів рослин. За барвлення, які можна отримати, використовуючи ту чи іншу рослину, значною мірою залежать від віку рослини, місцевості її вирощування, механічного та видового складу ґрунтів, кліматичних умов у період вегетації, а також – від часу збирання.

Найпоширеніші види рослин, що використовуються як барвники проростають на досліджуваній території краю (подано в додатках Б.1, Б.2, Б.3).

Орнаменти, якими прикрашають свої вироби гуцульські народні майстри, багаті й різноманітні. Кожному виду прикладного мистецтва (різьблення, кераміка, текстиль, вишивка, писанкарство і т. ін.) властивий свій характер декору (переважання рослинного або геометричного орнаменту, їхнє поєднання) [67, с. 10].

Поряд із давніми мотивами в рослинній орнаментиці простежуються орнаменти XIX-XX ст. які були не стільки символами, скільки графічним відображенням навколишнього середовища. Про це і свідчать назви орнаментів майстрів народних художніх промислів, а саме: «огірочки», «дзвіночки», «шишки», «листячко», «травка», «ягідки», «колоски», «пшеничка», «квіточки (чічки)», «деревця», «смерічки, сосонки», «дубочки», «грибочки», «сухе дерево», «гілочки», «соняшник», «гірська косиця», «ружі», «косиці», «квітка».

У гончарних виробх XIX-XX ст.

рослинним мотивам на Галицькій Гуцульщині присвячено окремий розділ. Використовували рослинні мотиви при розписі кахель, мисок, горщиків тощо.

Окремі рослинні орнаменти, а саме квіти, без будь-яких додаткових елементів найчастіше знаходимо на кахлях. Особливістю рослинного орнаменту на гончарних виробх початку XX ст. є буквий листок. Традиційні вазонкові схеми зустрічаємо на виробх пістинських гончарів [106].

Тваринний світ. Відповідно до зоогеографічного районування територія Галицької Гуцульщини знаходиться в межах Карпатського гірського зоогеографічного округу країни Карпати.

Тваринний світ території, що досліджується, багатий і різноманітний, має складну історію формування й складається із представників різних еволюційних рівнів (табл. 3.1).

Тваринний світ Гуцульщини відіграє важливу роль у створенні предметів народного вжитку та в народних художніх промислах.

Багато орнаментів з тваринними мотивами створено в художній різьбі, металірстві, гончарстві, писанкарстві, ткацтві, сирній пластиці та інших видах народної творчості гуцулів. Про це і свідчать назви орнаментів. В монографії М. Курилича «Гуцульські орнаменти» подано класифікацію та пояснення орнаментальних мотивів зооморфного походження. Ним виділено наступні орнаменти пов'язані з тваринним світом, з-поміж яких: «баранячі роги», «волові голівки», «воронячі та курячі лапки», «гадючка, змійка», «жабки» та інші [67, с. 80].

Ландшафти. Галицька Гуцульщина є частиною Карпат, отже і частиною Карпатської гірської країни. У межах природної підпровінції Українських Карпат при природно-ландшафтному районуванні Карпатської гірської країни виділяють такі ландшафтні області: Передкарпаття, Зовнішніх Карпат, Вододільно-Верховин-

Таблиця 3.1

Видове різноманіття фауни як стилізованих форм зображення

Клас	Види фауни	Галузь використання (вид декоративно-прикладного мистецтва)
Ссавці	Їжак, ведмідь бурий, вовк, лисиця, куниця, борсук, рись, олень, козуля, кабан дикий, заєць русак, білка звичайна тощо.	Вироби з дерева, художня кераміка, вироби з шкіри, художня обробка металу, писанкарство
Птахи	Чапля, лелека, яструб, орел беркут, голуб, зозуля, сова, сич, дятел, ластівка, шпак, сойка, сорока, галка, ворона, крук, соловей тощо.	Художня кераміка, писанкарство, вироби з дерева.
Плазуни	Ящірка, мідянка звичайна, вуж, гадюка звичайна.	Художня кераміка, писанкарство, вироби з дерева, вироби з металу.
Земноводні	Тритон карпатський, саламандра плямиста, жаба.	Художня кераміка, писанкарство, вироби з дерева, вироби з металу.
Кістяні риби	Лосось дунайський, форель струмкова, щука, карась, жерех звичайний, підуст звичайний, пічкур карпатський, марена звичайна, рибець.	Художня кераміка, писанкарство, вироби з дерева, вироби з металу.
Ракоподібні	Рак.	Художня кераміка, вироби з дерева, вироби з металу.

ська, Полонинсько-Чорногірська, Вулканічних Карпат [36].

На досліджуваній території виразно розрізняються підкласи ландшафтних комплексів: передгірні мішано-лісові, міжгірні (низовинні та долинні широколистяно-лісові), низькогірні (лучно-лісові і вулканічні широколистяно-лісові) та середньогірні (лучно-лісові і субальпійські). Кожний із підкласів складається з окремих видів ландшафтів, що поєднують близькі за просторово-часовою структурою ландшафтні місцевості.

3.2. Соціально-економічні передумови формування комплексу художніх промислів.

Група соціально-економічних чинників із-поміж решти є найчисленнішою (рис. 3.1).

Економіко-географічне положення території. На основі етнографічних та мовно-діалектичних даних можна умовно на кінець XIX – початок XX ст. окреслити територію Галицької Гуцульщини, заселену гуцулами, в таких схематичних межах: на заході межа проходить із Закарпатською областю, а на півдні вона йде державним кордоном України з Румунією. На півночі та північному сході помежжя співпадає з адміністративною межею між Надвірнянським та Богородчанським районами, а далі захоплює с.

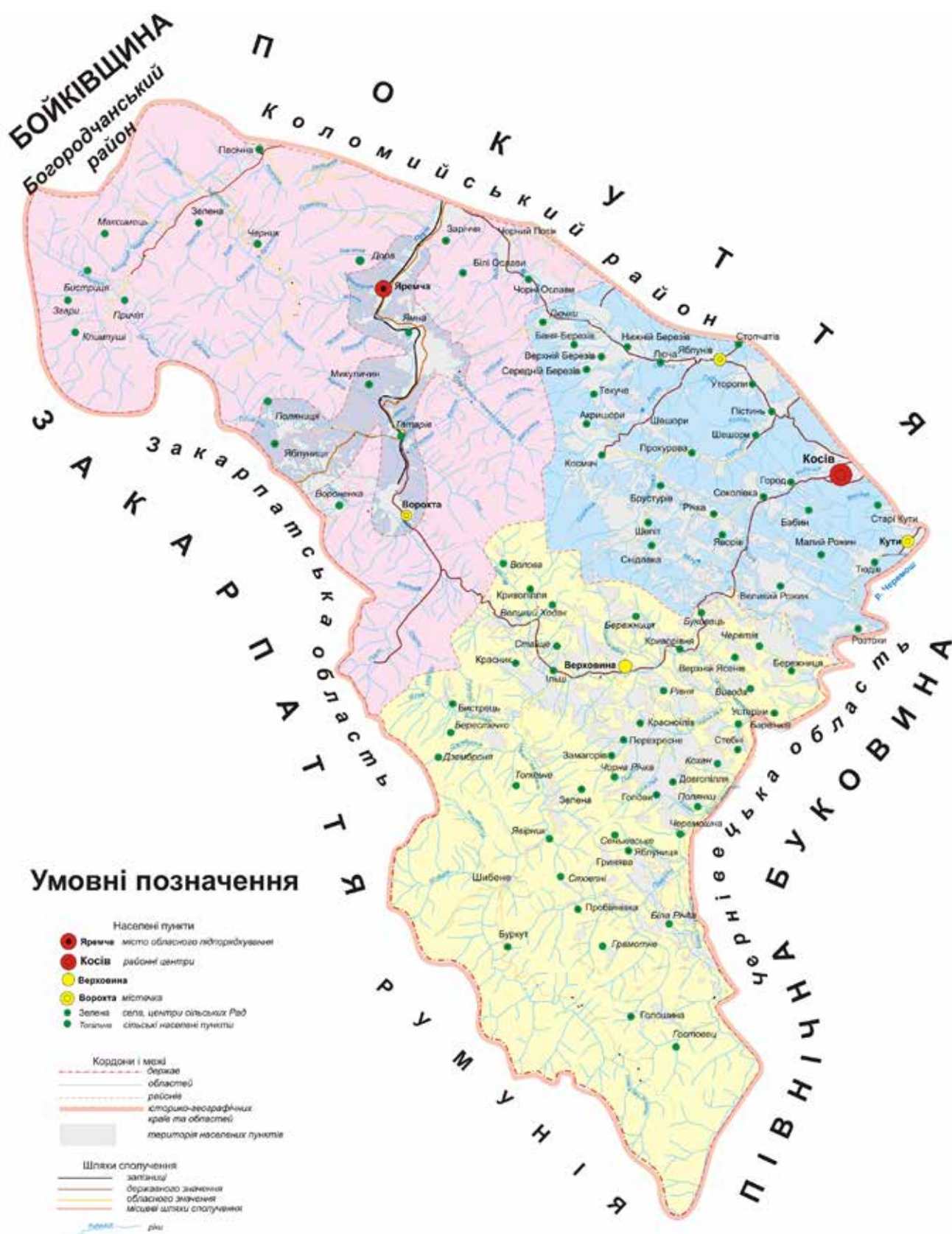

Рис. 3.3. Адміністративно-територіальний устрій

Пасічну, далі йде на Делятин, Яблунів, Косів, Кути. На сході межує з Чернівецькою областю, до кордону з Румунією.

За сучасним адміністративно-територіальним поділом займає південну, західну частину Надвірнянського району, південно-західну та північно-західну Косівського району та всю територію Верховинського району Івано-Франківської області, і у складі є 3 адміністративні райони, 1 місто обласного підпорядкування, 2 міські населені пункти, 4 містечка та 82 сільських населених пункти (рис. 3.3).

Вигідне економіко-географічне положення істотно впливає на формування галузевої структури господарського комплексу цього регіону. Прикордонне положення та близькість до європейських країн впливають на формування зв'язків підгалузі КНХП.

Налагодженню тісних стосунків із країнами Західної Європи сприяє залізниця, автомобільні шляхи, які є частиною євразійської транспортної системи і зв'язують промислово розвинені регіони між собою.

Рівень економічного розвитку можна оцінити як задовільний. Проте останнім часом поглиблюються тенденції до соціально-економічного занепаду краю внаслідок порушення виробничих зв'язків, зростання безробіття, загострення демографічної ситуації, поглиблення диспропорцій у рівнях життя в містах і селах, рівнинній і гірській частинах, деградації природи Карпат, занедбання історико-культурних цінностей.

Чисельність, структура і зайнятість населення. З-поміж комплексу соціально-економічних складових на формування та розвиток території вирішальний вплив має населення, яке виступає не лише творцем матеріальних благ, але й носієм культурної спадщини звичаїв, традицій та історичних навичок господарської діяльності (рис. 3.5).

Територія Галицької Гуцульщини пройшла складний і тривалий процес

розвитку. Свого часу вона входила до Київської Русі, Галицького Князівства, Речі Посполитої, Австро-Угорської імперії, Радянського Союзу.

Все це наклало певний відбиток не лише на менталітет місцевого населення, але й розвиток господарства та його структури.

За археологічними дослідженнями людина обживала цю територію ще в палеоліті 35-100 тисяч років до н.е. [60], а можливо і раніше – в міжльодовиковий період – 600-230 тисяч літ тому [62, с. 8-52]. Однак археологічні знахідки раннього палеоліту нечисленні. Багатший археологічний матеріал датується пізнім палеолітом та мезолітом. У 90-х роках ХХ ст. комплексна археологічна експедиція під керівництвом Л. Мацкевого [75, с. 24-28] в с. Шешори, с. Космачі, с. Акришора та інших виявили пізньопалеолітичні стоянки, вік яких II тис. років.

Територія регіону почала заселятися і господарськи освоюватися в період раннього неоліту, коли населення переходить до землеробства і скотарства, розвиває промисли. Тому сліди поселень неоліту та бронзового віку виявлені у більшості сіл Галицької Гуцульщини [105, с. 124-150].

Досліджуючи історичну географію Західної України, В. П. Круль (2008) розглядає господарську спеціалізацію культур, яка вплинула на розвиток народних художніх промислів на Гуцульщині, а саме: Підкарпатська культура (культура шнурової кераміки) (кінець другої чверті III тис. до н.е. - 1500 р.) – с. Пістинь Косівського району – розвиток керамічного виробництва; Фракійського гальштату культура (кінець XII-VII ст. до н.е.) – м. Косів, села Космач, Теуча, Уторопи – виробництво високоякісного керамічного посуду та бронзових предметів; Культура Карпатських курганів (кінець II-IV ст. н.е.) – с. Верхній Ясенів Верховинського району – сприяла розвитку ковальства, прядіння, ткацтву, різьби, керамічному

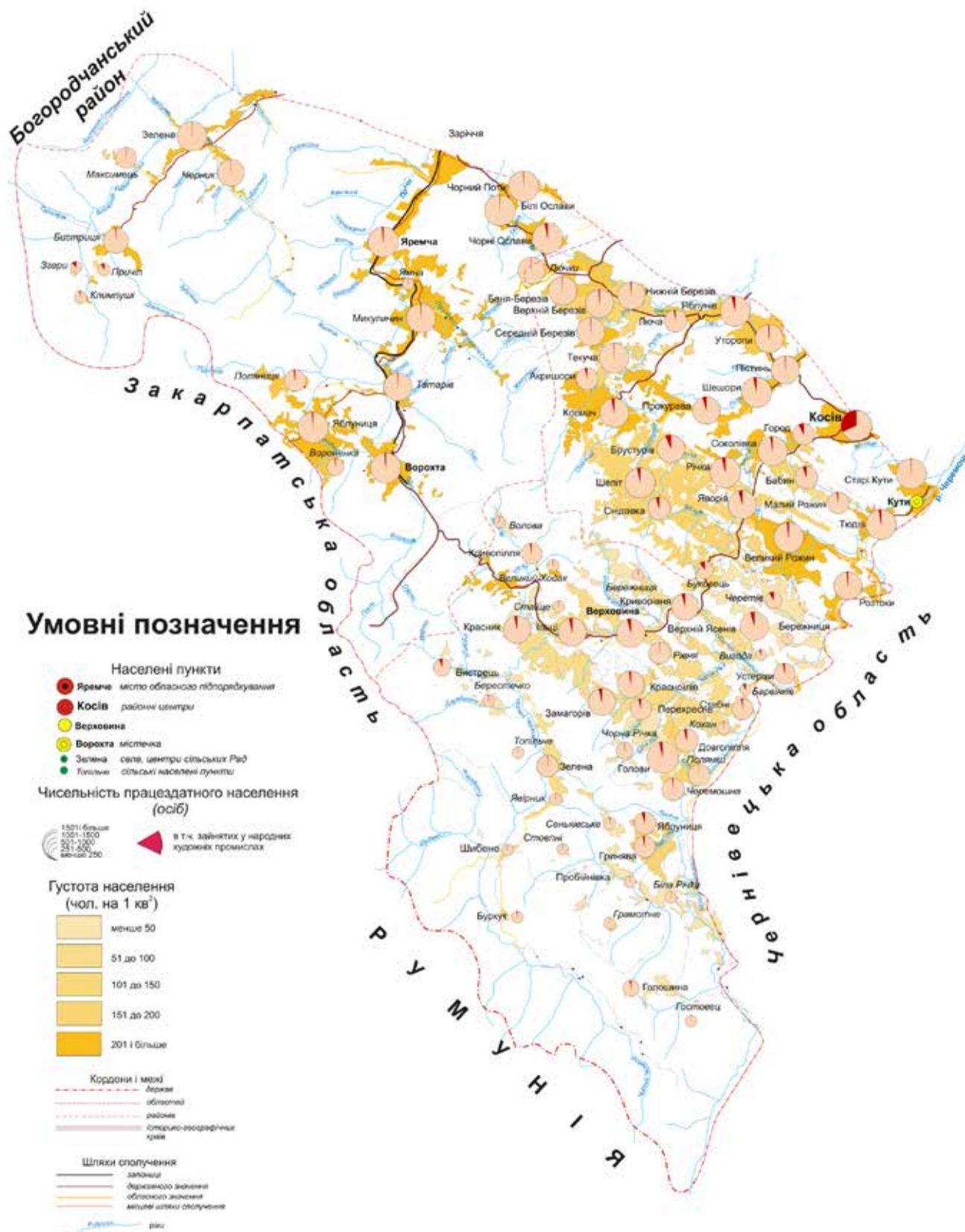

Рис. 3.4. Розселення населення

виробництву. З римських провінцій надходили прикраси, скло та римські монети, які використовувались для виробництва виробів з металу, дерева; Липицька культура (І-початок III ст. н.е.) – села Верхній Ясенів, Буковець Верховинського району – високий рівень гончарства, існування деревообробних та ткацьких ремесел, розвиток ковальської справи [66, с. 26-55].

Картину людності Галицької Гуцульщини другої половини XIX початку XX ст. нам дає офіційна австрійська статистика.

За підрахунками на теренах краю мешкало майже 140 тис. осіб, з яких: 109289 – українців, 7503 – поляків, 20989 – євреїв та 571 – представник інших народностей. Якщо за даними пере-

пису 13 грудня 1880 року на території колишньої Станіславщини проживало 830500 осіб, то 30% їх припадало на Галицьку Гуцульщину, що підтверджується тогочасними виданнями [149].

У період 1857–1939 роки чисельність населення краю майже подвоїлась. Це пояснюється подоланням масових епідемій, значно вищими показниками природного приросту населення, господарським освоєнням краю, розвитком НХП, а також міграцією значної кількості осіб польської національності.

Помітні зміни, у складі населення відбулися за повоєнні роки. Приєднання Західних областей України до УРСР привело до збільшення чисельності населення за рахунок направлення спеціаліс-

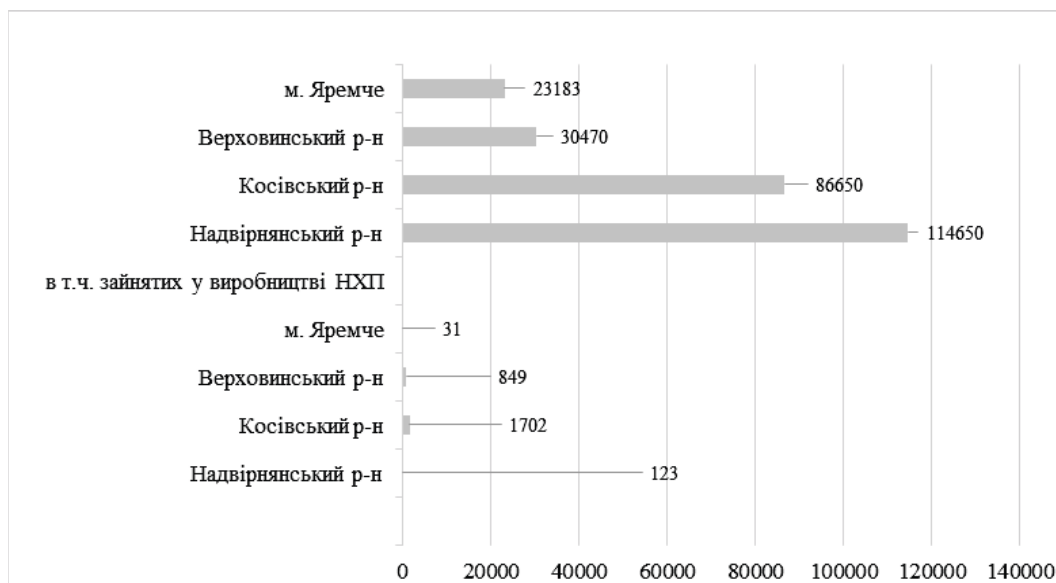

Рис. 3.5. Чисельність населення станом на 1 січня 2020 р.

тів, керівників партійного та службового апарату, інтелігенції зі Східної України. Натомість, значна кількість етнічних поляків та представників інших національностей емігрувала до Польщі й інших країн.

Міграційні процеси негативно вплинули на людність та розвиток народних промислів. При цьому збільшення людності території істотно стримували

повальні репресії, арешти й розстріли десятків тисяч неблагонадійних.

Тільки завдяки природному приросту, загальна чисельність населення Галицької Гуцульщини досягла довоєнного рівня лише в 1981 році. Наявне населення території на 1 січня 2020 року склало 255,1 тис. осіб (рис. 3.6).

На 1 січня 2020 року кількість населення краю, зайнятого у виробни-

*На фото: Білак Галина та Боцвінок Ірина
Великдень. с. Криворівня, Верховинський р-н.*

*На фото: Боцвінок Ірина, Зеленчук Микола, Зеленчук Іван
Великдень. с. Криворівня, Верховинський р-н.*

*На фото: Зеленчук Василина
жителька с. Криворівня,
Верховинського р-ну.*

*Великдень.
Обхід навколо церкви.
с. Криворівня, Верховинський р-н.*

*На фото: Зеленчук Іван та Зеленчук Василь
жителі с. Криворівня, Верховинського р-ну.*

1.

2.

3.

1.
На фото: Маріанна Гавриш.
Сардак гуцульський. м. Косів.

2.
На фото: Сюзанна Словак.
Сардак гуцульський. с. Криворівня,
Верховинського р-ну.

3.
На фото: Кептар гуцульський майстрині
Катерини Словак.
с. Криворівня, Верховинського р-ну.

*Кептар гуцульський «Весільний»
Майстриня Катерини Словак.
с. Криворівня, Верховинського р-ну.*

*Кептар гуцульський «Великдень».
Майстри: Наталія Кіщук, Юрій Ходан.
м. Косів, 2019 р.*

*Чільце гуцульське.
с. Криворівня, Верховинського р-ну.*

*Кресаня гуцульська.
м. Косів*

Таблиця 3.2

**Динаміка чисельності населення в межах Галицької Гуцульщини
у 1959-2006 роках
(осіб)**

	Роки							Темпи росту
	1959	1970	1979	1989	2001	2003	2006	%
Верховинська	25662	30401	30467	30110	30048	29900	29689	- 1,4
Косівська	27590	28900	29523	29440	28726	29900	30012	+ 1,9
Надвірнянська	29067	27328	28155	28338	26331	27210	27062	- 4,5
в т.ч. м. Яремча	9232	8743	9113	9145	8328	8600	8416	- 8,0
Всього	100783	104115	106371	106178	101761	104210	103595	- 2,4

Таблиця 3.3

**Чисельність зайнятого населення у народних художніх промислах
(осіб)**

	Вироби із дерева	Різьба по дере- ву	Вигот. муз. інструментів	Художнє ткацтво	Художня вишивка	Вироби з шкі- ри	Виготовлення одягу	Писанкарство	Художня обробка металу	Художня кераміка	Художні вироби з сирю
Верховинський район	191	73	17	229	213	13	49	56	8	-	-
Косівський район	380	186	12	314	300	51	72	248	40	33	66
Яремчанська міська рада	52	4	-	18	57	2	13	7	3	-	-
в т.ч. м. Яремча	10	-	2	4	7	1	4	3	-	-	-
Надвірнянський район	14	-	-	19	45	1	4	40	-	-	-
Всього	637	263	29	580	615	67	138	351	51	33	66

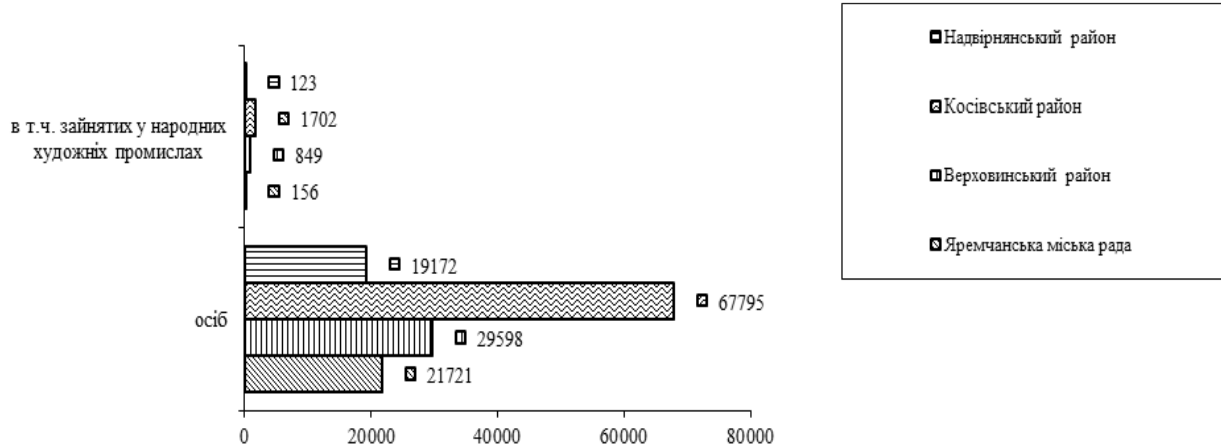

Рис. 3.5. Чисельність населення станом на 1 січня 2020 р.

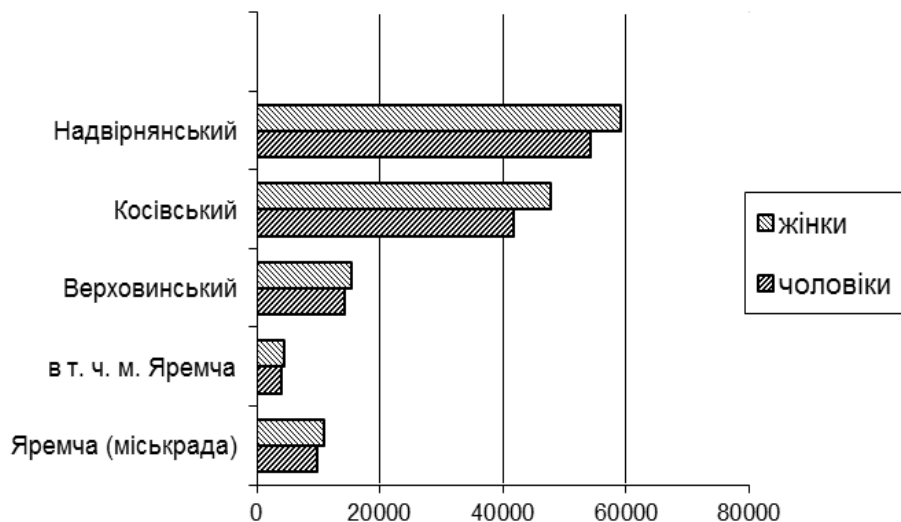

Рис. 3.6. Розподіл постійного населення за статтю (2020 р.)

цтві художніх виробів, складає 2830 осіб (1,1% населення Галицької Гуцульщини), з них: у Верховинському районі – 849 осіб, Косівському районі – 1702, Яремчанській міській раді – 156, в т.ч. м. Яремча – 31, Надвірнянському районі – 123 особи (табл. 3.3).

Регіон характеризується значною щільністю населення – 55 осіб на 1 кв. км. Але в окремих районах вона істотно відрізняється між собою – від 99 осіб на 1 кв. км у Косівському районі до 24 особи на 1 кв. км у Верховинському районі.

Статевікова структура. Відповідно до даних перепису населення у статистичних звітах, у статевій структурі населення Галицької Гуцульщини переважну більшість складають жінки (рис. 3.6).

Природний рух населення. Аналіз природного руху на Гуцульщині свідчить, що у другій половині XX століття зберігався помірно розширений тип відтворення населення. Зниження народжуваності при незначному зростанні смертності свідчить про сповільнення зростання чисельності населення.

Таблиця 3. 4

Природний рух населення станом на 1 січня 2020 року

	Кількість народжених (осіб)	Кількість померлих (осіб)	Природний приріст (осіб)
Яремче (міськрада)	345	310	35
Верховинський	479	390	89
Косівський	1230	1284	-54
Надвірнянський	666	673	-7
На 1000 жителів			
Яремче (міськрада)	15,9	14,3	1,6
Верховинський	16,2	18,9	3,0
Косівський	18,1	14,5	-2,7
Надвірнянський	34,7	35,1	- 0,4

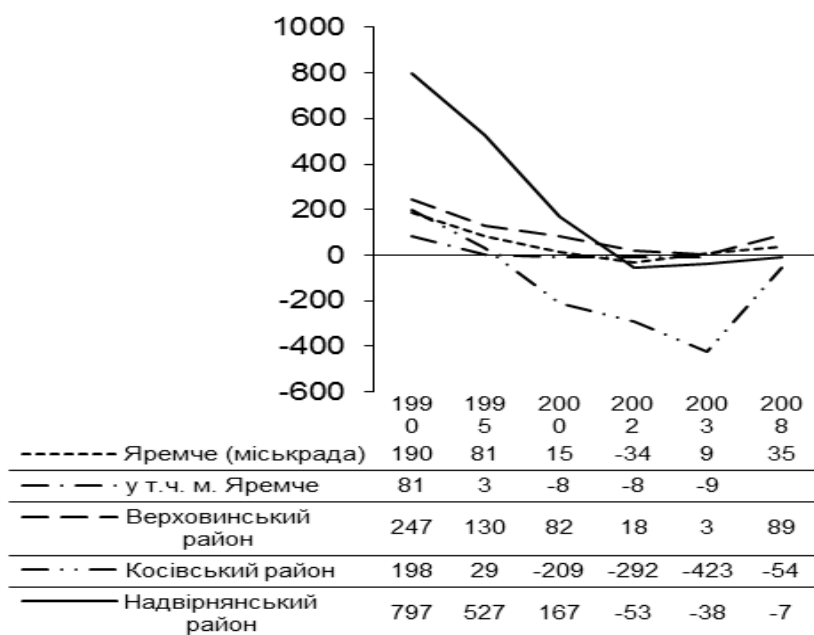

Рис. 3.7. Природний приріст населення

Додатний приріст населення Галицької Гуцульщини станом на 1 січня 2009 року спостерігається в Яремчанській міській раді (35 ос.), Верховинській селищній раді (89 чол.). У Косівському та Надвірнянському районах смертність переважає над народжуваністю, і тому показники від'ємні (54 і 7,0) (табл. 3.4), (рис. 3.7).

Протягом багатьох років мешканці Галицької Гуцульщини розселялися на різних континентах, покидаючи рідну землю через соціальноекономічні чи політичні причини. Змінюючи одна одну, соціальноекономічні формації (Австро-Угорська імперія, Польська та Радянська) наклали свій відбиток на еміграційних процесах і набрали масового характеру та інтенсивності.

Перша хвиля еміграції відбулася на початку 90х років XIX століття. Важкі матеріальні умови проживання, політичне становище, національне питання заставило населення Галицької Гуцульщини шукати кращого життя в Сполучених Штатах Америки, Канаді, Бразилії, Австралії, Німеччині та інших країнах. Вона спричинена перенаселенням, безробіттям, зубожінням населення краю.

Друга хвиля еміграції розпочалася ще в роки Першої світової війни, але масового характеру вона набрала лише після її закінчення. Населення виїжджає до Америки, Канади, Франції, Аргентини. Емігранти другої хвилі еміграції від першої відрізняються тим, що вони були в основному освіченими людьми.

Третя хвиля еміграції починається під час Другої світової війни та після її закінчення. З проголошенням Незалежності України розпочалась четверта хвиля масової міграції населення Гуцульщини. У цьому регіоні спостерігаються всі види міграції населення: стаціонарна, переселенська трудова, маятникова, сезонна, а також еміграція. Більше половини міграційних переміщень припадає на внутрішньорегіональну.

Трудова міграція характеризується яскраво вираженою спрямованістю із села до міста. Міграція сільського населення в міста пов'язана з міжгалузевим перерозподілом трудових ресурсів із сільського господарства в промисловість, будівництво, транспорт, сферу обслуговування. Цей вид міграції відігравав істотну роль у забезпеченні робочою силою промислового виробництва, в перерозподілі молодих спеціалістів та кадрів робітничих професій.

В основному завдяки міграції по лінії «селомісто» міське населення області у 2006 році збільшилося на 6085 осіб (табл. 3.5).

Сучасний рівень господарського розвитку території. Промисловість. Господарський комплекс краю сформований відповідно до його природних ресурсів. Більша територія Галицької Гуцульщини вкрита лісами, а тому основні галузі – лісова та деревообробна. Сьогодні на території функціонують 9 деревообробних промислових підприємств та понад 50 заготівельних і деревообробних. Названі підприємства займаються лісопильним виробництвом, будівництвом дачних будинків, виготовленням бруса, вагонки, дощок для підлоги, столярних виробів.

Ліс – не лише сировинна база для лісової промисловості, а й багате джерело для забезпечення харчової промисловості грибами, дикорослими ягодами, лікарською сировиною. Щорічно на території Верховинщини заготовлюється понад 200 т грибів, 250 т дикорослих ягід: малини, чорниці, брусниці тощо. Найперспективнішим для розвитку харчової промисловості є випуск продукції з дикоростучих плодів, ягід та грибів, експорт мінеральної води за кордон.

Сільськогосподарські ресурси. Досліджувана територія відноситься до малоземельних регіонів, так як розташована в передгір'ях та гірській частині Українських Карпат і відзначається певними особливостями розвитку сільського гос-

Таблиця 3.5

Міграційний рух населення Галицької Гуцульщини за 2020 рік

	У межах області			Зовнішня міграція		
	число прибулих	число вибулих	приріст, скорочення (-)	число прибулих	число вибулих	приріст, скорочення (-)
Осіб						
Яремче (міськрада)	164	136	28	129	64	65
Верховинський	97	155	-58	120	154	-34
Косівський	489	443	46	278	331	-53
Надвірнянський	666	741	-75	314	370	-56
Всього	1416	1475	-59	841	919	-78
На 1000 жителів						
Яремче (міськрада)	7,6	6,3	1,3	6,0	3,0	3,0
Верховинський	3,3	5,2	-1,9	4,1	5,2	-1,1
Косівський	5,5	5,0	0,5	3,1	3,7	-0,6
Надвірнянський	5,9	6,6	-0,7	2,8	3,3	-0,5
Всього	22,3	23,1	-0,8	16	15,2	0,8

подарства. Площа сільськогосподарських угідь складає 37,9 тис. га, що становить 34,4 % сільгоспугідь ІваноФранківської області. З них: рілля – 2,4 тис. га (8,9 %), пасовища – 25,4 тис. га (33,3 %), сіножаті – 9,9 тис. га (8,1 %), багаторічні насадження – 0,2 тис. га (0,1 %) [69, с. 235239].

Процес реформування сільського господарства сприяв перерозподілу земельних угідь і обсягів виробництва на користь індивідуальних господарств населення. У користуванні сільськогосподарських підприємств, включаючи фермерів, перебуває 6,41 тис. га сільськогосподарських угідь, в т. ч. 6,3 тис. га ріллі для ведення особистого підсобного господарства. На 01.10.2009 р. працює 59 селянськофермерських господарств і знаходиться 0,46 тис. га землі. Порівняно з 2001 роком кількість землі для ведення фермерського господарства зменшились

на 0,12 тис. га.

В агропромисловому комплексі краю зайнято понад 30,4 тис. осіб, з них: 29,7 тис. осіб – в особистих господарствах.

Галузь тваринництва є базовою галуззю сільськогосподарського виробництва території та однією з провідних ланок усього агропромислового комплексу краю. Поголів'я великої рогатої худоби у господарствах усіх категорій у 2008 році нараховувало 80,5 тис. голів, в тому числі: корів – 42,9 тис. голів, свиней – 37,6 тис. голів.

Основними галузями тваринництва були і залишаються скотарство та вівчарство. Так, на кінець 70х і до 90х років минулого століття, припадає пік кількісного росту поголів'я овець. Внаслідок державних програм та розумної цінової політики кількість поголів'я лише у Верховинському районі станови-

ла понад 100 тис. голів. На 1.01.2008 р у Верховинському районі налічується лише близько 12000 овець, у Косівському – 6400, що разом становить близько 18400 голів.

За п'ятнадцять років незалежності випуск продукції галузі знизився у 46 разів. Передкризовий і кризовий стан економіки, відсутність цінової політики, ліквідація колективних господарств, ввіз імпортованих виробів та продуктів харчування значно дешевших, дали негативні наслідки у розвитку вівчарства [123].

Разом із тим впродовж 2007-2009 років почали впроваджуватись державні програми підтримки вівчарства в Україні. Зокрема, працює програма держпідтримки господарям, які утримують понад 20 овець і більше 10 голів вівцематок. Ринкова ціна на молочну та м'ясну продукцію вівчарства вже випередила ціну держзаготівель у декілька разів на ринках Косова, Ворохти, Верховини.

З кожним роком у сільськогосподарському виробництві збільшується частка приватного сектора. Він виробляє 98 % всієї продукції тваринництва, в тому числі: м'яса – 99,8 і молока – 75 %.

У 2008 році виробництво м'яса в господарствах усіх категорій у живій вазі склало 10832 т, реалізовано худоби сільськогосподарськими підприємствами – 50 т, молока с/г підприємствами 134 т, молока в господарствах усіх категорій 116209 т, вироблено вовни 558 цн та 33,4 млн. шт. яєць.

Вагомий вплив на фінансові результати діяльності має ціновий чинник. Пересічні ціни реалізації аграрної продукції сільськогосподарськими підприємствами зросли на картоплю – на 59,7 %, м'ясо свиней – на 36,5 %, молоко – на 32,3 %, вовну – на 8,3 %; тоді як знизились на: зернові культури – на 15,5 %, м'ясо ВРХ – на 5,7 %, яйця – на 13,1 % [115].

Інфраструктурна забезпеченість території та транспортна доступність. Для

розвитку НХП краю велику роль відіграє і соціальна сфера, до якої входять житлове і комунальне господарство, транспорт і зв'язок, система побутового обслуговування населення, освіта, культура і мистецтво, охорона здоров'я. Всі вони за своїм призначенням впливають на вирішення основних соціально-економічних завдань.

Житловокомунальний комплекс задовольняє потреби людей у житлі. Житловий фонд терену – 37605 будинків, загальною площею понад 2636,94 тис. кв. м., в т.ч. в комунальній – 3,07 тис. кв. м., у приватній – 2633,87 тис. кв. м. У сільській місцевості житловий фонд в особистій власності громадян становить близько 99%, а в комунальній – лише 1%. Пересічна забезпеченість населення житлом у розрахунку на одного жителя становить 52 м² загальної площі. Краща забезпеченість населення житлом у Косівському районі, значно гірша – у Надвірнянському.

Транспортна доступність території і зв'язок. Транспортна доступність території – один із важливих соціально-економічних чинників, який формує особливості транспортно-географічного положення. Складні орографічні умови території не дають змоги розвиватися усім видам транспорту. На території Галицької Гуцульщини практично відсутнє авіаційне сполучення, через малу глибину річок – водний транспорт, залізничне сполучення відіграє другорядну роль у розвитку транспортної системи.

Загальна протяжність залізниць становить лише 495,8 км, і представлені вони лише на території 33 сільських, селищної та міської рад із 135 наявних у краї. Найвища щільність залізничних доріг характерна для території Надвірнянського району (79 км).

Основним видом транспорту на сучасному етапі залишається автомобільний, який перевозить основну масу вантажів та пасажирів. Забезпеченість

автошляхами загалом становить близько 300 км/1000 км². Практично до всіх населених пунктів облаштовано під'їзні дороги, якість яких здебільшого є не задовільною.

Особливості формування попиту та пропозиції на території краю. Формування попиту на продукцію народних художніх промислів Галицької Гуцульщини та їх збут займає одне з важливих місць у виробничій та збутовій сфері сучасного маркетингу.

Одним із найвідоміших інструментів формування попиту і збуту є реклама [74]. За допомогою реклами можна залучити увагу покупців до художніх виробів, створити позитивний образ майстра-виробника та увагу до його виробів, показати призначення та користь від самого виробу.

Попит – це платоспроможна потреба в товарах і послугах, що забезпечена грошима покупців. У даному випадку попит – це обсяг товару, за який покупець готовий заплатити гроші за визначеної ціни. Формування попиту на художні народні промисли полягає у тому, щоб повідомити покупця про існування художніх виробів, проінформувати його про потреби, описати споживчі властивості виробу, повідомити про гарантії захисту його інтересів.

Згідно з дослідженнями, що проведені автором, прикладом можна назвати реалізацію на відомому Косівському базарі вишитих сорочок та інших виробів художніх промислів. Помічаємо, що вишивальниці істотно розширюють асортимент – від традиційно вишитих сорочок на білій тканині до вишиванок на чорній, сірій під старовину. Тут можна замовити сорочку за особистим розміром та вибрати орнамент. Сорочки відрізняються за територіальною орнаментальною вишивкою, а саме: космацька, косівська, тудівська та інші. Тут же до сорочок можна допасувати прикраси з бісеру – ґердани, керамічні коралі, кулони зі шкіри.

При формуванні попиту на продукцію народних художніх промислів, за допомогою різних заходів, а особливо з використанням товарної реклами, у свідомості покупців необхідно створити позитивний образ виробу. Цей образ відіграє головну роль при прийнятті рішення про купівлю. У багатьох випадках покупка – це результат сімейного обговорення, тому необхідно провести такі заходи формування попиту, щоб вони дійшли не тільки до покупця, який приймає остаточне рішення, але й до тих, хто здатний вплинути на його рішення.

Головне завдання, що сьогодні стоїть перед майстрами та виробниками народних художніх промислів – це збут своїх виробів як у роздріб, так і великими партіями, регулярні комерційні зв'язки з фірмими продавцями, які мають мережу магазинів та торгових кіосків.

Особливе місце відіграють сувенірні ринки. Зокрема, Косівський сувенірний ринок розташований на території Споднянської сільської ради. На ринку можна придбати вишиті й ткані сорочки, бербениці, килими і верети, ліжники, вироби з металу, бісеру (силінки, ґердани), різьблені та інкрустовані шкатулки (касетки), рахви, дерев'яні вази, тарілки, ложки, керамічні вироби, кахлі, писанки та інше.

Яремчанський, Ворохтянський та Яблунецький (в районі Перевалу) сувенірні ринки відрізняються від Косівського. На цих ринках продаються вироби, зазвичай вироблені косівськими майстрами. У всіх кіосках дуже схожий асортимент, а саме: церковні атрибути з місцевої деревини (з сухою різьбою та інкрустовані кольоровим металом, перламутром, форніром, бісером), гуцульський одяг і взуття, килими, верети, ліжники, різноманітні тарелі, касетки, гуцульські дерев'яні писанки, вишиті і ткані рушники і багато інших речей. Окрім перерахованих вище виробів, великим попитом користуються сезонні зимові вироби.

За спостереженням продавців яремчанських сувенірних ринків, узимку багато туристів купує шерстяні в'язані шкарпетки, шкіряні шапки, рукавиці тощо. Останнім часом великим попитом користуються овечі шкіри на підлогу. Під кінець зимового сезону продавці знижують ціни, адже продати такий товар влітку проблематично.

Стимулювання збуту стало особливо важливим, адже сьогодні на ринку є багато конкурентних виробів, які мало чим відрізняються за своїми споживчими властивостями між собою, і тому майстрам-виробникам необхідно довести покупцеві особисту вигоду від купленого товару.

До числа заходів стимулювання збуту продукції народних промислів відносять презентації, виставки, де виставляють нові взірці виробів, екскурсії у виробничі майстерні народних майстрів, майстеркласи. Велике значення для реалізації нових виробів має різке зниження цін. Про це можна інформувати у пресі, радіо, регіональному телебаченні.

Рекреація. Від другої половини XIX століття Гуцульщина почала приваблювати туристів спочатку з Галичини, а від 1920 року – з Польщі та Європи. На сьогоднішній день Галицька Гуцульщина характеризується значним рекреаційним потенціалом та його інтенсивним використанням. На території трьох адміністративних районів Галицької Гуцульщини розташовано понад 247 рекреаційних об'єктів. Велику увагу в регіоні приділяють розвиткові санаторнокурортного лікування та зеленому туризму.

Виділяються чотири основні курортнорекреаційні зони: Яремчанська, Ворохтянська, Косівська та Верховинська.

Яремчанська курортнорекреаційна зона. В її межах розташовані 22 відпочинковотуристичні комплекси та 72 обліковані приватні гостьові вілли й агротуристичні садиби, які надають повний

комплекс послуг, реалізують художні виробни народних майстрів та надають майстер-класи для рекреантів.

Ворохтянська курортнорекреаційна зона. На території рекреаційної зони налічується 18 основних об'єктів відпочинку. Приватні готелі та бази пропонують весь спектр туристичних та відпочинкових послуг, а саме: збирання грибів, лікарських трав, ягід (із наданням можливості їхньої переробки); оригінальні виробни народних художніх промислів із дерева, металу, шкіри, глини, вовни, бісеру тощо.

Косівська курортнорекреаційна зона. На території восьми населених пунктів району (на площі 5,1 тис. кв. км) розташовано 22 туристичнооздоровчі заклади, 3 гірськолижні бази, понад 50 приватних осель (більшість із них має привабливу архітектуру і розташовані в туристичних зонах Косівщини), 17 музеїв; 12 туристичноекскурсійних маршрутів; 2 готелі; 1 кемпінг; 2 санаторії; 1 паркінг; 2 туристичні бюро; 37 пам'яток природи; три дендропарки; 133 пам'ятки історії, культури та архітектури; три осередки верхової їзди на конях; аварійнорятувальний пункт; Косівський інформаційнотуристичний візитцентр «Гуцулія», «Гуцульське містечко» майстрів народних художніх промислів [63].

Окрім того, бажаючі мають змогу зустрітися у майстернях із народними умільцями з писанкарства, ліжникарства, гончарства, різьбярства, ткацтва та вишивки; оглянути постійно діючі виставки творів митців та народних майстрів Гуцульщини у виставкових залах регіональної організації Національної Спілки художників України; почути звуки трембіти та зустрітися з майстрами, які власноручно виготовляють цимбали, скрипки, сопілки, дрімби та трембіти; відвідати знаменитий Косівський (Смоднянський) ринок із виробами художніх промислів (вироби з дерева, металу, шкіри, кераміки, бісеру, вовни (шерсті), сиру, тощо) [17].

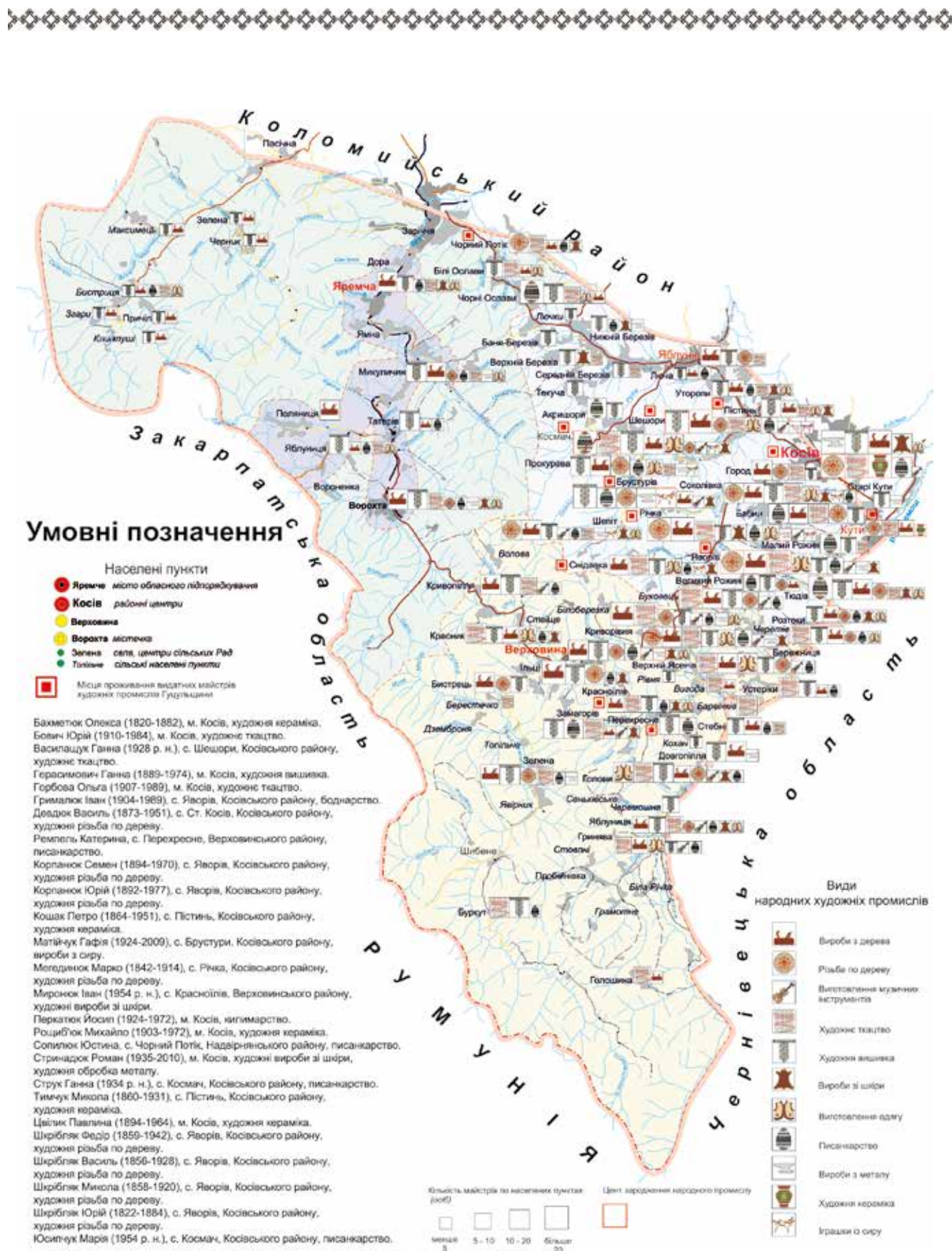

Рис. 3.7. Осередки народних художніх промислів, як об'єкти рекреації

Верховинська курортнорекреаційна зона. Верховинський район – єдиний адміністративний район Галицької Гуцульщини, який повністю розташований на території карпатської гірської системи. На його території розташовано 60 сілських садиб, в яких може одночасно відпочивати майже 300 туристів.

Ряд основних чинників, які сприяють розвитку рекреації у Верховинському районі, а саме: віддаленість району від великих міст та промислових центрів, різноманітність гірських ландшафтів, повністю гірський рельєф території, оригінальні гуцульські вироби народних художніх промислів з дерева, металу шкіри, глини, вовни, бісеру тощо [16, с. 151160]

Важливу роль у розвитку рекреації краю відіграють і осередки НХП. Вони можуть дати додатковий імпульс розвитку туризму. Осередки народних промислів, творчі майстерні є потенційними об'єктами культурного туризму, що популярні у цілому світі (рис. 3.7).

У вітчизняних та іноземних туристів існує стійкий попит на вироби місцевих народних промислів, сувенірну продукцію. Однак, нагальною потребою є актуалізація осередків народних промислів як важливої складової історико-культурної спадщини для розвитку культурного туризму. Позитивним прикладом є досвід санаторію «Карпатські Зорі» (м. Косів), де активно використовуються етнографічні маршрути (ШешориБрустори-Космач – писанкарство, ЯворівРічка – різьба по дереву та ліжникарство та інші) для ознайомлення з осередками народних промислів та ремесел, організації майстеркласів. Туристи мають можливість ознайомитися з виробами народних майстрів, традиціями і технологіями виробництва.

Отже, осередки народних промислів по всій території Гуцульщини акумулюють великий потенціал для культурного туризму та створення нових туристичних маршрутів, продуктів і пропозицій.

Продуктивною є співпраця осередків народних промислів з туристичними фірмами та музеями. У цій співпраці вони можуть виступати постачальниками мистецької і сувенірної продукції та послуг. Відповідно музей може стати місцем ознайомлення і продажу творів місцевих умільців, фондом для збереження найкращих мистецьких виробів.

Основним завданням рекреації для народних художніх промислів є:

- розширення міжнародного співробітництва, залучення коштів грантів, міжнародної технічної допомоги та громадських фондів для розвитку туризму;
- сприяння розвитку народних художніх промислів;
- можливість реалізації на місці виробів народних художніх промислів та проведення майстеркласів;
- збереження, відродження та пропагування народних художніх промислів у краї [94].

3.3. Еколого-географічні чинники функціонування народних художніх промислів.

Характерною особливістю Галицької Гуцульщини і суміжних територій є високий ступінь урбанізації ландшафту та трансформації біогеоценотичного покриву. Лісові площі перемежуються з населеними пунктами, сільськогосподарськими угіддями і становлять єдиний екологоекономічний комплекс. Сучасний стан екосистем досліджуваного регіону є наслідком господарської діяльності людини впродовж багатьох тисячоліть. Вплив екологогеографічних чинників має важливий вплив на розвиток НХП (рис. 3.1).

Вплив господарської діяльності на навколишнє середовище протягом багатьох тисячоліть був неоднаковий – від незначного в палеоліті, мезоліті, бронзі до дуже сильного в XIXXX століттях. За рівнем антропогенного впливу останній період характеризується, як четверта

екологічна революція [95].

М. Голубець із співавторами [35] виділяє п'ять періодів освоєння та антропогенної трансформації біогеоценотичного покриву на Прикарпатті. Всі ці періоди властиві і для території Галицької Гуцульщини. Так, перший період незначного впливу, що тривав до IX ст. Первісна людина мало змінювала навколишню природу, займалася мисливством, рибальством, збиранням рослин, згодом — рільництвом і розведенням тварин. У бронзовому віці вже було добре розвинуто скотарство.

Другий період — це, так звана, «Княжа доба» — період слабкого впливу. З більшими темпами починає розвиватися мисливство, землеробство, скотарство, ремесла, будуються дороги, укріплення берегів, відбувається значне знищення лісів вздовж доріг та в долинах річок Прут, Рибниця та Черемош.

Тоді були вже добре розвинуті шляхи, існувало більшість населених пунктів. Від цього періоду відомі солеварні в Косові, Уторопах, Пістині, Космачі та інші промислові виробництва.

Третій період — XV — середина XVIII століття — середнього промислового та землеробського впливу, пов'язаний із розвитком солеваріння, деревообробних промислів (боднарства, різьби, стельмахівництва), мосяжництва, ткацтва, скотарства, виробництва деревного вугілля, поташу тощо. Цей період характеризується інтенсивним вирубуванням пралісів, знищенням лісового покриву. Розширюються орні землі, сінокоси і пасовища, площі під забудову. Збільшується густота населення у підгір'ї й горах.

Четвертий період — це друга половина XVIII ст. — перша половина XX ст. — період промислової революції. Збільшується експлуатація сировинних ресурсів, що зумовлює істотні зміни біогеоценотичного покриву, які спричинені посиленням лісоексплуатації та урбанізацією ландшафтів. Лісистість території скоро-

чується у два рази, у передгірних районах — утричі. Знижуються водно і ґрунтозахисні функції лісів, з'являються селі, зсуви, катастрофічні повені.

І останній, п'ятий період, триває від другої половини XX ст., в якому відбуваються дуже сильні зміни навколишнього середовища. Окрім інтенсивно господарської діяльності, додається хімічне забруднення навколишнього середовища, викликане хімічним захистом лісів, будівництвом великих тваринницьких комплексів, оздоровчих та туристичних закладів, широким і повсюдним застосуванням синтетичних хімікатів у побуті, засміченням території побутовими відходами, посилюється екстенсивне природокористування, погіршується різноманіття флори і фауни.

Однак, хімічний вплив на територію Галицької Гуцульщини не є великий. На території немає потужних забруднювачів, і тому вона вважається порівняно чистою, сприятливою для оздоровлення населення і розвитку рекреаційної індустрії та розвитку народних художніх промислів. Серед екологогеографічних чинників найбільший вплив на навколишнє середовище всієї екосистеми має вирубування лісів, у т.ч. цінних та рідкісних видів дерев, зменшення сировини для виробництва художніх виробів деревини (рис. 3.1).

У 1950х роках надмірна експлуатація лісових деревних ресурсів досягла максимуму — переруб становив декілька річних лісосік. Через це молодняки і середньовікові дерева сьогодні займають, відповідно, 28,7% та 53,8% лісових площ. Спілі і перестійні лісові деревні ресурси, які відзначаються багатим видовим різноманіттям, займають лише незначну частину лісової території.

Незважаючи на становлення і розвиток природоохоронного руху, створення мережі об'єктів природнозаповідних форм, наслідки природокористування наприкінці XX століття продовжували

носити негативний характер. Вплив на навколишнє середовище мали соціально-економічні процеси в період системної і загальної кризи, яка триває досі через проведення не виваженої земельної реформи, реструктуризації всіх видів сільськогосподарського виробництва, масове безробіття, занепад традиційних форм господарювання, ремесел, культури, неврегульованості та суперечливості законодавства в ділянці природокористування, діяльності великої кількості комерційних підприємств, в тому числі не зареєстрованих (у 2001-2002 рр. на Косівщині працювало понад 120 приватних пилорам, більшість з яких були не зареєстровані).

Через ці процеси траплялися випадки самовільного вирубування лісів, послаблення лісовідтворюючих робіт. Особливо тривожне становище склалося в багатьох лісництвах (особливо в Шешорівському та Космацькому Косівського району).

Зменшення чисельності та видового складу дикої фауни. Незадовільним є стан мисливських угідь та мисливської фауни. В даний час такі угіддя належать приватним фірмам, що ускладнює охорону та відтворення фауни. Приватні користувачі угідь не проводять відповідного мисливського упорядкування, не здійснюють охоронну діяльність. У результаті цього різко скоротилась чисельність фауни, а саме: оленів, козуль, диких свиней, зайців, куріпок, видр, борсуків тощо.

Забруднення водного середовища відходами виробництва НХП, як чинник (рис. 3.1) займає особливе місце зпоміж негативних впливів людини на довкілля. Засмічені береги річок, узлісь побутовими відходами, особливо відходами виробів з деревини (художні вироби з дерева), художнього текстилю та кушнірства (художнє ткацтво, художні вироби зі шкіри) тощо.

Великий вплив на лісові угіддя має

і знищення трав'янистоквіткових асоціацій (рис. 3.1) – заготівля грибів, ягід, лікарських рослин, рекреаційна діяльність, які спричиняють витоптування та руйнування рослинного покриву, знищення ягідників, збіднення біорозмаїття. Рослинні ресурси Галицької Гуцульщини є джерелом сировини, постачальником для НХП натуральних барвників, які використовуються у художньому текстилі (художнє ткацтво, художня вишивка, виготовлення одягу, художні вироби зі шкіри), писанкарстві тощо.

Велика кількість опадів (до 1600 мм), тенденції потепління клімату внаслідок парникового ефекту і прогнозованого збільшення рівня води в ріках Галицької Гуцульщини створюють небезпеку паводкових процесів.

У природі шляхом еволюції утворилася визначена екологічна рівновага. Значна кількість опадів сприяє формуванню високопродуктивних лісів, що, у свою чергу підтримують екологічний баланс рік. Порушення цього балансу приховує у собі непередбачені наслідки.

Щоб запобігти екологічним катастрофам, необхідно здійснити систему профілактичних заходів: спорудження захисних дамб, зміцнення берегів тощо. Ведення лісового господарства в екологічно небезпечних районах краю повинно ґрунтуватися на екологічних принципах. Необхідно обмежити обсяг користування лісом, практикувати вибірккові вирубування, збільшити лісистість хоча б на 10%. Життя вимагає прийняття спеціального закону про охорону гірських лісів Карпат [118, с. 1117]. Ерозія ґрунтів, скорочення видового складу рослинності є гострою проблемою для регіону і загрожує руйнуванню екосистеми Карпат.

РОЗДІЛ IV

СУЧАСНА СТРУКТУРА КОМПЛЕКСУ НАРОДНИХ ХУДОЖНІХ ПРОМИСЛІВ

4.1. Галузева структура комплексу народних художніх промислів.

Галузь – це частина комплексу виробництва народних художніх промислів, яка відрізняється від його інших частин кінцевою продукцією, набором засобів виробництва (предметів і знарядь праці), технологією виробництва і його організацією, а також професійним складом працівників.

НХП є сферою матеріального виробництва, яка складається з комплексу галузей, причому цей комплекс треба розглядати на різних рівнях, виділяючи на кожному з них групу галузей, що мають між собою спільні ознаки.

КНХП – кілька галузей, які знаходяться у певному співвідношенні (поєднанні). Залежно від економічної ролі, яку відіграють галузі у виробництві НХП, їх поділяють на головні, додаткові й підсобні. До головних відносять галузі, які формують виробничий напрям, його спеціалізацію.

Під комплексом НХП – нами розуміється сформоване складноструктурізоване утворення, що займається заготівлею та переробкою сировини, виробництвом виробів художніх промислів для виробничих процесів та маркетинговою діяльністю.

Вся діяльність виробництва спря-

мовується, насамперед, на створення необхідних умов для успішного розвитку саме цих провідних галузей, оскільки від рівня ефективності їх функціонування залежить загальний економічний стан виробництва. Водночас кожне підприємство розвиває додаткові галузі, які мають, як правило, товарне значення. Основна їх функція полягає в тому, щоб підвищити прибутковість підприємства, створити необхідні умови для успішного розвитку головної галузі (галузей спеціалізації), забезпечити найповніше використання матеріальних ресурсів і робочої сили.

Для самозабезпечення певними видами сировини виробники НХП можуть розвивати підсобні галузі, що мають незначне товарне значення (наприклад, вівчарство – для забезпечення сировиною художнього ткацтва – вовною, вироби зі шкіри – шкірою, м'ясом працівників виробництва тощо) або зовсім його не мають. Підсобні галузі можуть бути представлені й іншими виробництвами, наприклад, місцевими промислами тощо. Вони можуть мати товарне значення і розвиватися для раціонального використання трудових та інших ресурсів, отримання додаткового доходу і нерідко – для самозабезпечення.

Галузева структура НХП – це сукупність якісно однорідних груп господарських одиниць, що характеризуються особливими умовами виробництва в системі суспільного поділу праці, відіграючи

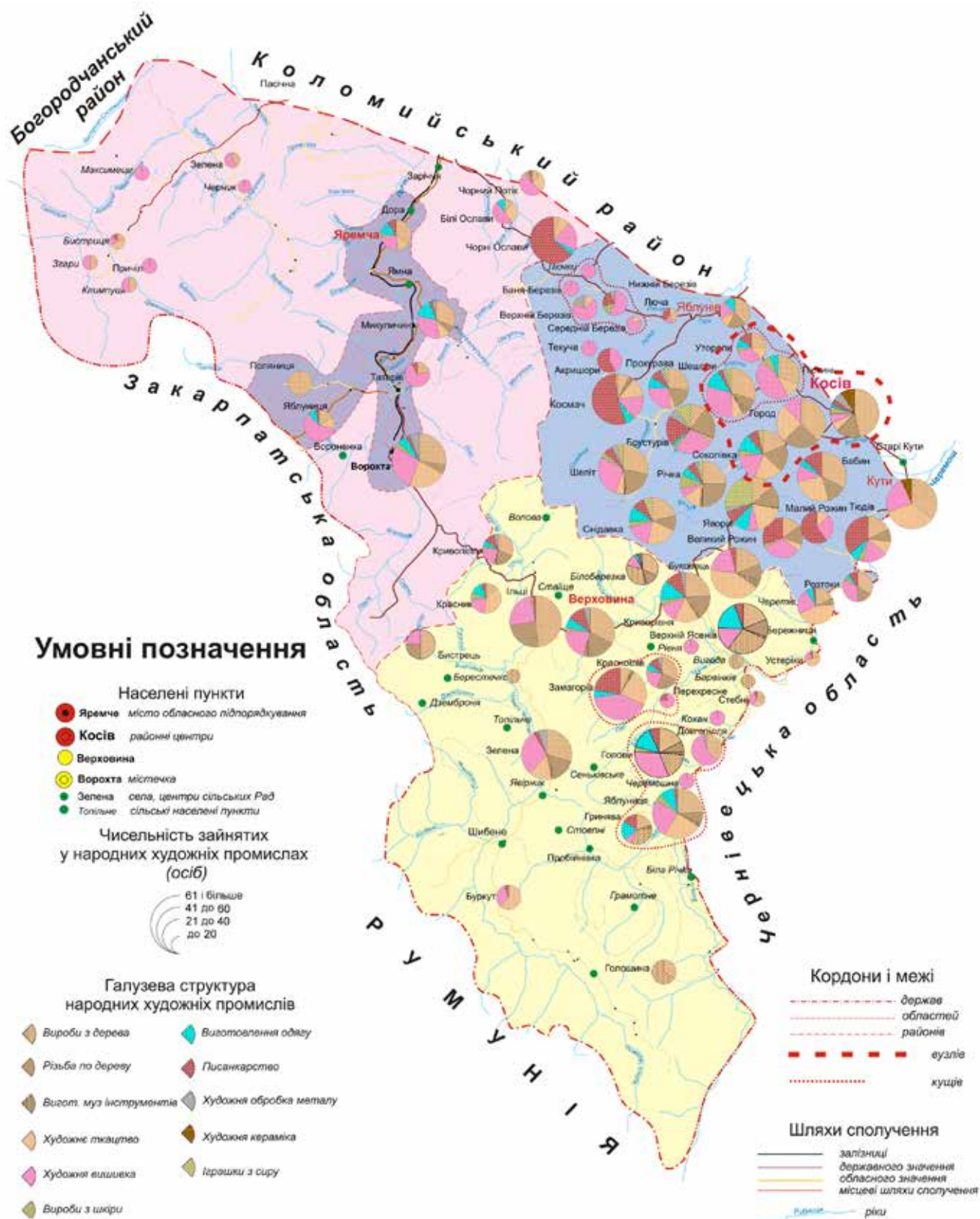

Рис. 4.1. Галузева структура народних художніх промислів станом на 01.01.2020 р.

специфічну роль у процесі розширеного відтворення.

В умовах становлення ринкової економіки вивчення галузевої структури народних художніх промислів необхідне для управління виробництвом та складання якісного міжгалузевого балансу. Критерієм прогресивності галузевої структури є таке співвідношення окремих галузей, за якого потреби у певних видах виробів задовольняються з найменшими затратами суспільної праці і за найкоротший термін.

Для характеристики галузевої структури та аналізу зрушень у ній в дослідженні використано показники зміни чисельності працюючих в галузі відносно загальної чисельності працюючих у НХП (рис. 4.1).

Однак базовими галузями для розробки міжгалузових балансів є НХП, інші галузі (у їхній склад головним чином включаються галузі сфери послуг). Кожна галузь НХП у свою чергу розчленовується на так звані укрупнені галузі, галузі й види виробництва. У кожен з укрупнених галузей входять однорідні, але спеціалізовані на виробництві певних видів продукції галузі.

В процесі дослідження нами виділено дві укрупнені галузі народних художніх промислів та чотири галузі. Укрупнені галузі:

- виробництво виробів з деревини (вироби із дерева, різьба по дереву, виготовлення музичних інструментів);
- художнього текстилю та кушнірства (художнє ткацтво, художня вишивка, виготовлення одягу, художні вироби зі шкіри);

Галузі: художня обробка металу, художня кераміка, писанкарство, художні вироби з сиру.

При віднесенні видів виробництва до тієї або іншої галузі НХП враховувалось призначення виробу, вид основної сировини й матеріалів, характер технологічного процесу. У ряді випадків ви-

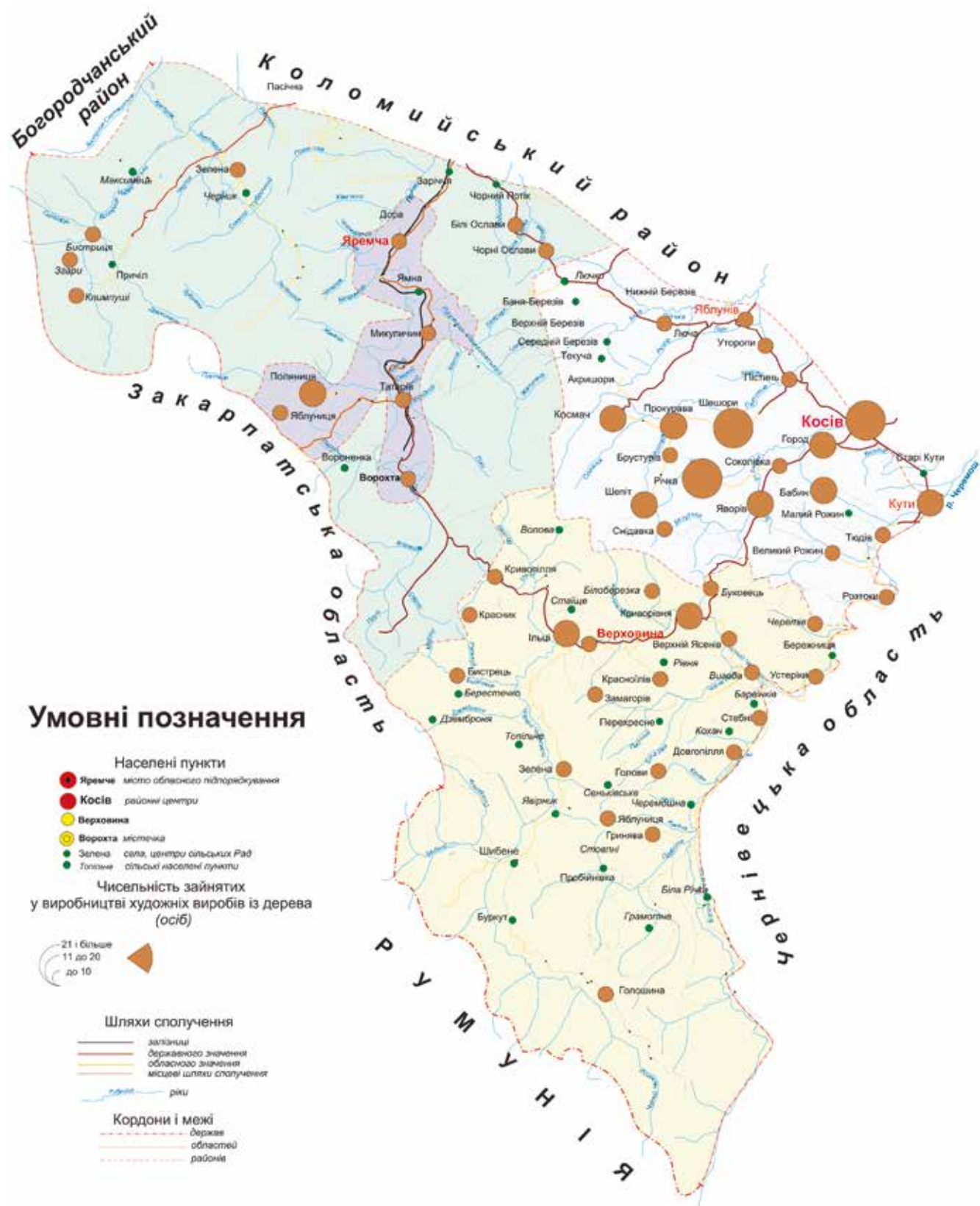
никають ускладнення при віднесенні конкретної ділянки виробництва до тієї або іншої галузі. Це пов'язане з тим, що в результаті спеціалізації однорідні за призначенням вироби часто виготовляються за допомогою різної технології, з різноманітної первинної сировини тощо. Крім того, відбувається процес проникнення прийомів і методів з одних галузей в інші. З однієї і тієї ж сировини виробляються вироби найрізноманітнішого призначення.

Виробництво виробів із дерева – галузь комплексу народних художніх промислів, що займається виготовленням виробів із дерева для їхнього використання в побуті, обрядових традиціях та як предметів декоративно-прикладного мистецтва. Фахівець, що виготовляє вироби з дерева, – називається боднарем, а його ремесло – боднарство.

Боднарство та художнє випалювання. Історія боднарства на Гуцульщині – чи не одне із найдавніших народних ремесел порівняно із багатьма іншими видами народних художніх промислів. Основним осередком боднарства на сьогоднішній день є село Річка Косівського району. Видатним боднарем Гуцульщини був Іван Юрійович Грималюк із с. Річки, який займався цим ремеслом та випалюванням на готових виробах.

За В. Шухевичем боднарські вироби поділяються на дві групи: перша – власне боднарська продукція, друга – писані боднарські вироби. Вироби боднарства мають тісний зв'язок з іншим видом народних художніх промислів – випалюванням на дереві.

Художнє випалювання – різновид декоративного мистецтва, техніка оздоблення виробів із дерева. На території краю майстри використовують випалювання для виготовлення сувенірів. У 1970-1980 рр. сувенірні цехи, які були створені при колгоспах та радгоспах, застосовували цей вид народних художніх виробів для виготовлення сувенірної

*Рахви «Хрести нашої долі», «Алегорія».
Матеріал: вільха, груша. Техніки виконання: різьба, жирівка металом, викладка бісером (автор Йосип Приймак, м. Косів).*

*Декоративний таріль.
Матеріал: горіх. Техніка виконання: різьблення (автор Степан Бзунько, м. Косів).*

*Набір меблів «Святковий».
Матеріал: смерека. Техніки виконання: боднарство, випалювання (автор Йосип Приймак, м. Косів).*

Рис. 4.3. Різьба по дереву станом на 01.01.2020 р.

*Свічник. Матеріал: груша.
Техніки виконання: різьблення, викладка бісером,
(автор Йосип Приймак, м. Косів).*

*Декоративна таріль. Матеріал: груша.
Техніки виконання: різьблення, викладка бісером,
(автор Степан Бзунько, м. Косів).*

Киот. Майстер Мирослав Радиш. м. Косів, 2019 р.

продукції та дитячої іграшки [108, с. 28-29].

Художнє випалювання поєднується у виробках із таким видом народних художніх промислів як різьба по дереву, пластична різьба та інкрустація, що проступає у топірцях, сопілках, шкатулках, брошках, намистах, браслетах, скрипках та ін. Для художнього випалювання майстри використовують не тільки геометричні орнаменти, але й рослинно-квіткові.

Нами визначено, що виробництво художніх виробів з дерева на території Галицької Гуцульщини представлено у 9 великих центрах (Косівському, Білоберезівському, Брустурівському, Ільцівському, Космацькому, Криворівнянському, Річківському, Шешорівському, Яворівському); 14 середніх (Бабинському, Буковецькому, ВерхньоЯсенівському, Голівському, Городівському, Замагорівському, Прокуравському, Кутському, Снідавському, Соколівському, Тюдівському, Чорніославському, Шепітському, Яблуницькому); 16 малих центрах (В. Роженському, Верховинському, Ворохтянському, Гринявському, Зеленському, Красницькому, Красноільському, Кривопільському, Микуличинському, Пістиньському, Розтоківському, Устеріцькому, Уторопському, Чорнопотіцькому, Яблуницькому, Яремчанському) та 12 пунктах (Лючаському, Бистрецькому, Вигодівському, Голошинському, Стебнівському, Бистрецькому, Білоославському, Згарівському, Зеленському, Клемпухівському, Паляницькому, Татарівському) (рис. 4.2), де зайнято у виробництві більше 640 майстрів.

Різьба по дереву – підгалузь КНХП, що займається виготовленням різьблених виробів по дереву для їхнього використання в обрядових традиціях та як предметів декоративно-ужиткового використання.

Різьба по дереву на території краю займає одне із провідних місць у галу-

зевій структурі народних художніх промислів і служить для оздоблення предметів домашнього, побутового, культурного та сакрального вжитку. Ця галузь розвивалась відповідно до умов виробництва, а саме: наявність сировинної бази та майстрів. У процесі дослідження нами виокремлено основні центри (школи) розвитку різьбярства, з-поміж яких варто виділити:

- Яворівська школа різьбярства – одна з найдавніших на території Галицької Гуцульщини. Самобутня творчість славетних майстрів проклала шляхи розвитку гуцульської різьби по дереву, утвердила її характерні мистецькі стильові ознаки, що пізніше були успадковані й розвинуті різьбярами сіл Річки, Брустурів та Косова.

- Річківська школа різьби – є стародавнім центром народного мистецтва Гуцульщини. Традиції яворівської школи різьбярства мали величезний вплив на річківських різьбярів.

- Брустурівська школа різьби. Різьбярство тут розвинулось протягом XIX і XX століть. Перша різьбярська майстерня у Брустурах була відкрита в 1920-му році Федором Дручківом.

Різьблені вироби брустурівців відрізняються лише деякою подрібненістю орнаментів та строкатістю матеріалів, що використовуються для інкрустації (кольоровий каучук, перламутр, різнокольоровий бісер, фарбоване дерево, метал). Загалом же брустурівська школа дуже подібна до річківської і яворівської, що їх виробило багато поколінь майстрів.

- Косівська школа різьбярства знайшла свій розвиток на традиціях та майстерності майстрів яворівської, річківської та брустурівської шкіл. У розвитку косівської школи різьби значну роль відіграла діяльність відомого різьбяра Василя Девдюка (1873-1951).

Автором визначено, що різьба по дереву на території Галицької Гуцуль-

щини представлена у 8 великих центрах (Косівському, Білоберезівському, Брустурівському, Космацькому, Криворівнянському, Річківському, Шешорівському, Яворівському); 10 середніх (Бабинському, Буковецькому, Верхньоасенівському, Головівському, Городівському, Прокуравському, Снідавському, Соколівському, Тюдівському, Шепітському); 9 малих центрах (Верховинському, Ворохтянському, Зеленському, Микуличинському, Розтоківському, В. Роженському, Устеріцькому, Яблунівському, Яблуніцькому) та одному пункті (Бистрецькому) (рис. 4.3). Загалом у виробництві зайнято понад 260 майстрів.

Виробництво музичних інструментів – підгалузь комплексу народних художніх промислів, що займається виготовленням народних музичних інструментів (сопілок, скрипок, цимбалів, трембіт та ін.) з метою їх використання в обрядових традиціях, народній творчості, як предметів декоративно-прикладного мистецтва.

Досліджено, що виробництвом музичних інструментів займаються у 8 центрах (Косівському, Білоберезівському, Брустурівському, Космацькому, Криворівнянському, Річківському, Шешорівському, Яворівському); 5 середніх (Шепітському, Буковецькому, Замагорівському, Верхньоасенівському, Яблуніцькому); 4 малих центрах (В. Роженському, Кривопільському, Верховинському, Гринявському) та 1 пункті (Зеленському) (Рис. 4.4). Зайнято у виробництві 31 майстер (табл. 4.1).

Сопілкарство – різновид народної творчості, пов'язаний із виготовленням із дерева сопілок та їхнім художнім оформленням.

У наш час сопілки виготовляють як сувеніри майстри народних художніх промислів краю. Сопілкарство розвинене у селах: Річці, Яворові, Брустурах, Космачі, Тюдіві та смт. Верховина.

Скрипки виготовляють у с. Річці

та смт. Верховині.

Дуда-коза або волинка зроблена зі шкіряного міха. На міх використовують козячу не вичинену шкуру, обернену до середини. Основні центри виготовлення волинок: села Тюдів, Буковець, Голови, Красноїлля, Устеріки.

Трембіта – типово гуцульський інструмент, символ пастушого життя на полонинах. Існує два види трембіт: коротка і довга – обрядова. Гуцульські майстри виготовляють їх із смереки та ялиці, завдовжки 3-3,5 метра. Головне призначення трембіти – використання її у полонинському господарстві та в обрядових традиціях населення Гуцульщини [125, с. 52].

Основні центри виготовлення трембіт: села Космач, Білоберезка, Буковець, Верхній Ясенів, Замагора, Кривопілля.

Дримба – інструмент із металу у формі маленької підкови, до якої прикріплено сталеву пластинку. Основний центр виготовлення дримби – с. Річка.

Різновидом ткацтва є художнє ткацтво – підгалузь комплексу народних художніх промислів, що займається ручним виготовленням виробів інтер'єрного, побутового та одягового призначення з метою їх використання в обрядових традиціях, народній творчості, а також як предметів декоративно-прикладного мистецтва.

Ткацтво – сукупність виробничих процесів виготовлення тканини на ткацькому верстаті шляхом переплетення взаємно перпендикулярних текстильних ниток. До художнього ткацтва належать: килимарство (килими ручного виробництва), ліжникарство (ліжники, накидки, подушки), сукнарство (сукно), узорні тканини (скатерки, ковдри, покривала, порт'єри, фіранки, килимки, доріжки, декоративні пошивки, серветки, верети).

Художнє ткацтво на території Галицької Гуцульщини представлено у 8 великих центрах (Косівському, Білобе-

Таблиця 4.1

**Чисельність зайнятих у виробництві музичних інструментів
станом на 01.01.2020 р.**

Назва населеного пункту	Кількість майстрів	в тому числі				
		сопіл-карство	скрипки	дуда-коза або волинка	трембіти	дримби
м. Косів	1		1			
смт. Верховина	2	1	1			
с. Білоберезка	1				1	
с. Брустурів	1	1				
с. Буковець	3	1		1	1	
с. Верхній Ясенів	1				1	
с. Голови	1			1		
с. Гринява	1	1				
с. Замагора	1				1	
с. Зелене	1	1				
с. Космач	2	1			1	
с. Красноїлля	1			1		
с. Кривопілля	1				1	
с. Криворівня	1	1				
с. Тюдів	2	1		1		
с. Річка	3	1	1			1
с. Шепіт	1	1				
с. Шешори	3	3				
с. Яблуниця	1	1				
с. Яворів	1	1				
с. Устеріки	1			1		
с. Уторопи	1	1				
Всього	31	16	3	5	6	1

резівському, Брустурівському, Космцькому, Криворівнянському, Річківському, Шешорівському, Яворівському); 13 середніх (Бабинському, Буковецькому, Верхньоаясенівському, Головівському, Городянському, Замагорівському, Прокуравському, Кутському, Снідавському, Соколівському, Черноославському, Ше-

пітському, Яблуницькому); 16 малих (В. Роженському, Верховинському, Ворохтянському, Гринявському, Зеленському, Красницькому, Красноільському, Кривопільському, Микуличинському, Пістиньському, Розтоківському, Устеріцькому, Уторопському, Чернопотіцькому, Яблуницькому, Яремчанському) та

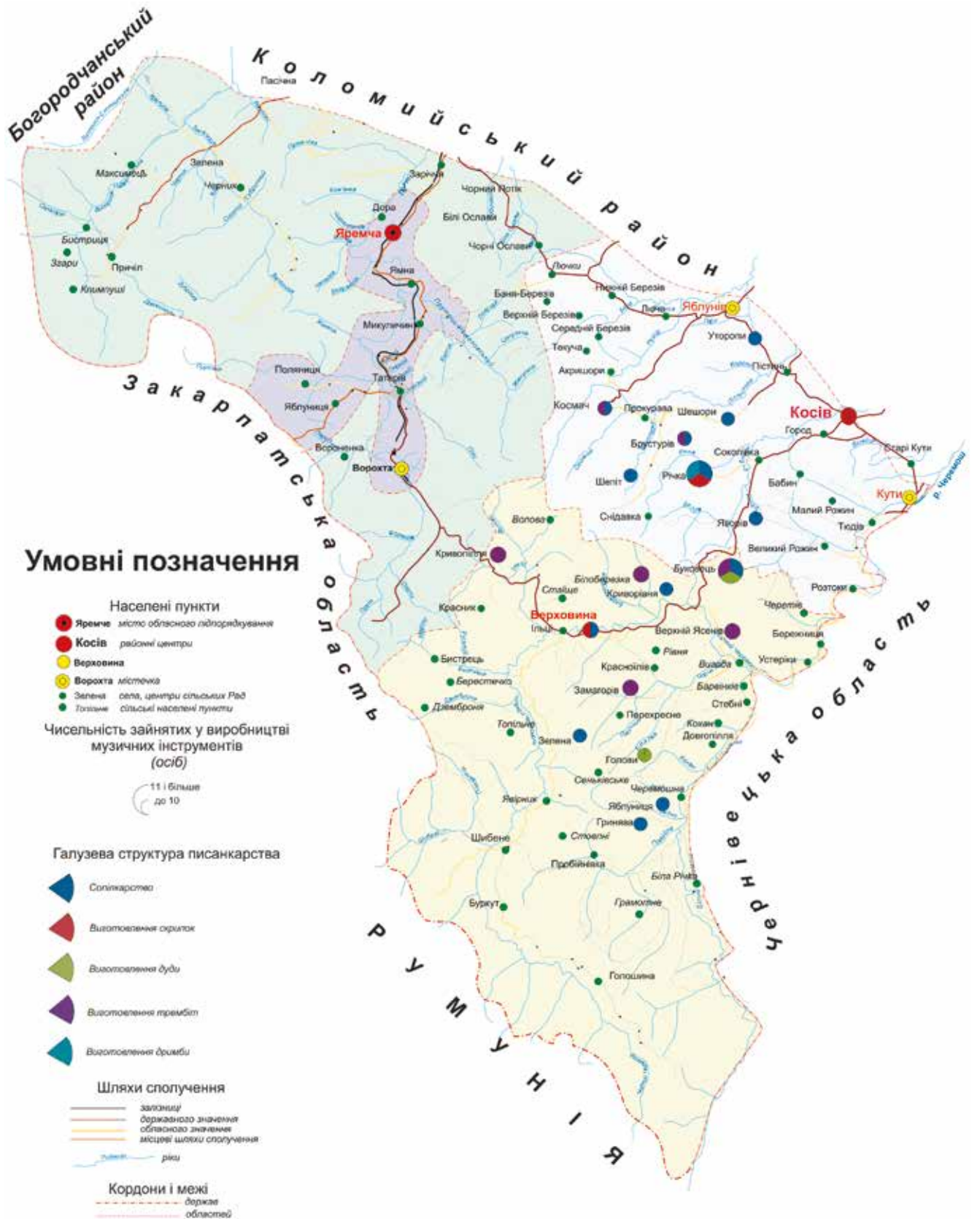

Рис. 4.4. Виготовлення музичних інструментів станом на 01.01.2020 р.

*с. Космач, Косівський р-н.
Майстер по виготовленню музичних інструментів*

*Водохреща в Криворівні, Верховинський р-н.
Колективи з гри на народних інструментах*

12 пунктах (Верхньоберезівському, М. Роженському, Середньоберезівському, Барвінківському, Буркутському, Вигодському, Голошинському, Стебнівському, Бистрицькому, Білоославському, Зеленському) (рис. 4.5). Зайнято у виробництві 580 осіб (табл. 4.2).

Килимарство – виготовлення тканих виробів (килимів) з кольорової вовни.

Килимарство розвинулося у другій половині XIX ст. на Гуцульщині в приватних майстернях м. Косова. У XX ст. поширилося на села Яворів, Соколівку, Пістинь, Город, Старі Кути, Річку, Шешори, Космач. Для створення килимів початковими зразками служили перемітки, ліжники, верети, а згодом вони розроблялися професійними майстрами і художниками [78].

Найбільшого розвитку килимарський промисел набув у 1930-ті роки. Зокрема у 1936 році килимарством на території краю було зайнято не менше 6 тисяч людей. Тільки в м. Косові працювало 21 підприємство, Яблунові – 17, Кутах – 2. Художньо-промислове об'єднання «Гуцульське мистецтво» серійно виробляло килими як комерційну продукцію.

Одним з основних центрів виготовлення килимів був Косів, де на виробничо-художньому об'єднанні «Гуцульщина» вироблялося значна кількість килимових виробів України.

Ручне виробництво килимів в даний час повільно розвивається в стадаванних центрах народного ткацтва і ґрунтується на використанні місцевих традицій.

Сьогодні у виробництві килимів спостерігається відсутність серійної продукції. Лише деякі поодинокі майстри-ткачі створюють художні авторські вироби.

Виробництво узорних тканин – художні вироби ручного ткацтва. Використовуються для оздоблення житла і виготовлення одягу (скатерки, ковдри, покривала, порт'єри, фіранки, килимки, доріжки, декоративні пошивки, сервет-

ки, верети, рушники тощо).

У II-й пол. XIX ст. поширеним типом художніх тканин були узорно-ткані верети з поперечними смугами, пояси з багатим орнаментом та ін. Широкого розвитку узорні тканини набули з 40-х років XX ст. В цей період у Косові та навколишніх селах створено ряд ткацьких артілей, які згодом укрупнено і реорганізовано у фабрики. Найбільшу кількість художньої текстильної продукції виробляло Косівське виробничо-художнє об'єднання «Гуцульщина» (створене 1968 р.) та Косівський художньо-виробничий комбінат.

Художні тканини (верети, накидки на крісла, рушники, скатерки, пошивки, одягові тканини тощо) виготовляються в основному з вовняної пряжі. Характерним видом узорних тканин є рушники, які тчуться на території краю з вибіленої лляної або конопляної пряжі.

Найбільшим осередком ткацтва рушників є с. Шешори (див. табл. 4.2 та рис. 4.5).

Узорні тканини у великих центрах представлені виробництвом скатертин, ковдр, покривал, порт'єр, фіранок, килимків, доріжок, декоративних пошивок, серветок, верет, рушників. У середніх і малих центрах, а також пунктах, основним виробництвом узорних тканин є рушники, доріжки, накидки.

Ліжникарство – одна з важливих підгалузей народного ткацтва. Ліжник – тканий виріб з грубої вовни, об'ємною поверхнею і довгим пухнастим двостороннім ворсом, призначений для накривання ліжка.

Вперше про виробництво ліжників на Гуцульщині згадується у 1515 р. (село Делятин), про що свідчать архівні матеріали початку XVI ст. [157]. У XVII ст. вівчарі села Кути Косівського району платили ліжниками данину [48, с. 18-19].

Основний період розвитку ліжникарства на території краю припадає на

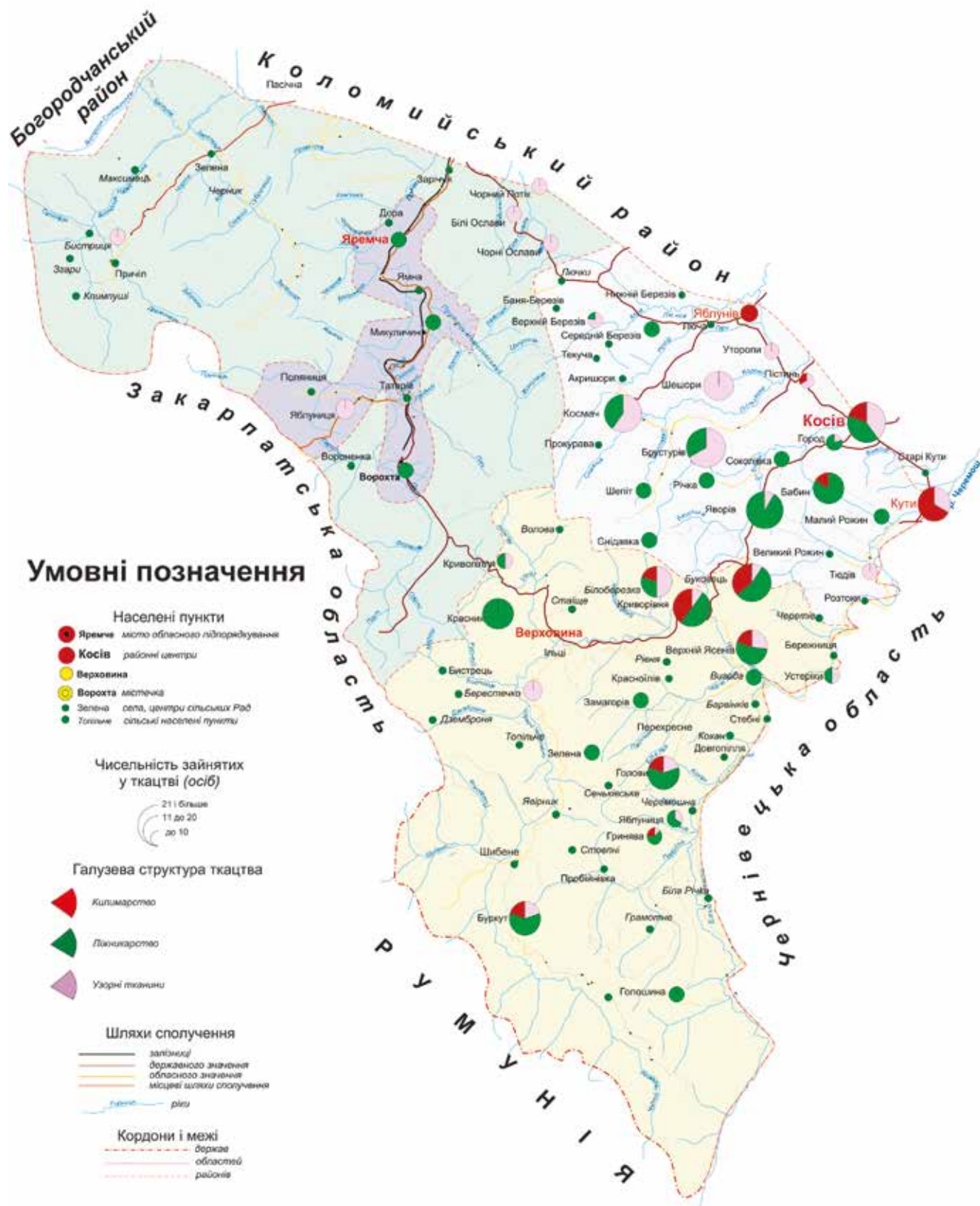

Рис. 4.5. Ткацтво станом на 01.01.2020 р.

Тканий одяг. Майстриня Господарюк Зоряна.

Ткані запаски. Семестрові завдання студентів відділу художнього текстилю кафедри декоративно-прикладного мистецтва Косівського інституту ДПМ

Таблиця 4.2

**Чисельність зайнятих у виготовленні тканих виробів
станом на 01.01.2020 р.**

	Килимарство	Ліжникарство	Узорні тканини	Всього
с. Барвінків	7	—	8	15
с. Берестечко	—	—	5	5
с. Білоберезка	4	6	10	20
с. Буковець	2	12	8	22
с. Буркут	2	6	2	10
с. Верхній Ясенів	4	8	3	15
с. Вигода	—	5	—	5
с. Голови	2	6	2	10
с. Голошина	—	6	2	8
с. Гринява	1	5	2	8
с. Замагора	—	10	—	10
с. Зелене	—	5	—	5
с. Красник	—	15	—	15
с. Красноілля	—	4	4	8
с. Кривопілля	—	3	3	6
с. Криворівня	2	10	8	20
с. Стебні	—	4	—	4
с. Устеріки	—	5	5	10
с. Хороцеве	8	—	—	8
с. Черетів	—	10	5	15
с. Яблуниця	—	2	8	10
м. Косів	10	20	20	50
сmt. Яблунів	3	—	—	3
сmt. Кути	5	—	10	15
с. Бабин	—	10	2	12
с. Брустурів	—	10	20	30
с. В. Рожин	—	2	7	9
с. Верхній Березів	2	—	4	6
с. Город	—	4	1	5
с. Космач	—	20	30	60
с. Малий Рожин	—	3	—	3
с. Пістинь	4	—	2	6
с. Прокурава	—	—	10	10
с. Річка	—	10	—	10
с. Середній Березів	—	2	—	2
с. Снідавка	—	10	—	10
с. Соколівка	—	10	—	10
с. Стопчатів	—	—	2	2
с. Тюдів	1	—	4	5
с. Уторопи	—	—	3	3
с. Шепіт	—	3	—	3
с. Шешори	—	—	10	10
с. Яворів	—	55	5	60
м. Яремча	—	4	—	4
сmt. Ворохта	—	8	—	8
с. Микуличин	—	2	1	3
с. Яблуниця	—	—	3	3
с. Білі Ослави	—	—	5	5
с. Бистриця	—	—	4	4
с. Чорний Потік	—	—	5	5
с. Чорні Ослави	—	—	5	5
Всього	57	295	228	580

кінець XIX – поч. XX століття. Ліжники місцеві ткачі виробляли не тільки для власних потреб, але й у приватних майстернях м. Косова [103, с. 42-44].

Пізніше кустарне надомне виробництво ліжників поширюється на гірські села – Яворів, Соколівку, Устеріки, Гриняву, Голови, Снідавку, Річку та інші [79, с. 164-175].

Сировиною для ліжників була натуральна вовна природного забарвлення. Велика кількість овець у багатих господарів давала можливість використовувати для ткання ліжників високоякісну вовну. Бідніші родини використовували вовну гірших сортів або відходи кушнірства.

За останні десятиліття майстри розробляють ліжникові накидки на м'які крісла. За характером та призначенням вони споріднені з ліжниками. Комплекти таких ліжникових виробів масово виготовляються у наш час на Гуцульщині, мають великий попит у мешканців сусідніх і віддалених регіонів України та за кордоном.

Ліжникарство – самобутня галузь народного ткацтва, яка на сьогоднішній день набула особливого розквіту.

Основне виробництво ліжників та виробів із вовни сконцентровано у 7 великих центрах (Яворівському, Косівському, Білоберезівському, Брустурівському, Космацькому, Криворівнянському, Річківському); у 8 середніх (Шепітському, Городянському, Снідавському, Соколівському, Буковецькому, Верхньо-ясенівському, Головівському, Яблуницькому); в 11 малих та 6 пунктах (рис. 4.5). Зайнято у ліжникарстві 295 майстрів (табл. 4.2).

Сукнарство – апаратна система прядіння коротких волокон вовни або її сумішей з іншими волокнами. Цим способом виробляють товсту пухнасту пряжу, що використовується для виробництва тонко- і грубосукняних тканин. Сукно – основний вид продукції домашнього ткацтва, що знайшло найширше

застосування у виготовленні одягу.

На Гуцульщині матеріальною базою вбрання були домашні саморобні матеріали природного походження: сукно з овечої вовни ручного прядіння [104].

Про існування сукнарства на території Гуцульщини засвідчують архівні матеріали XX ст., в яких зафіксовано, що в 1482 р. в с. Березові був млин і сукновальня – «ступа» (фолюша) [78, с. 364-370].

На початку XVIII ст. стрімко зростає кількість ремісників, зайнятих виробництвом сукна. Найбільша кількість ткачів-сукнарів була в навколишніх селах м. Косова [133, с. 82-83.]. У 80-х роках XIX століття Яків Головацький писав, що гуцули з Яворова, Соколівки та Шешори щороку купують велику кількість овечої шерсті у мешканців інших навколишніх сіл, обробляють її, прядуть і виготовляють на продаж та обмін сукно та інші вироби. В наступні роки найбільш активно займались виготовленням сукна ткачі сіл Жаб'є, Яворові, Брустурів [33, с. 39].

На сьогоднішній день сукнарство, як вид художнього ткацтва, в селах Галицької Гуцульщини не зберігся і не розвивається.

Художня вишивка – підгалузь комплексу народних художніх промислів, що займається виготовленням виробів інтер'єрного, побутового та одягового призначення з метою їх використання в обрядових традиціях, народній творчості як предметів декоративно-прикладного мистецтва.

Вишивка – поширений вид декоративно-прикладного мистецтва, в якому узор та зображення виконується ручним або машинним способом на різних тканинах, шкірі та інших матеріалах лляними, бавовняними, шовковими, вовняними нитками, а також бісером, перлами, коштовними камінням, лелітками.

Вишивають сорочки, головні убори, перемітки, хустки, кептарі, серда-

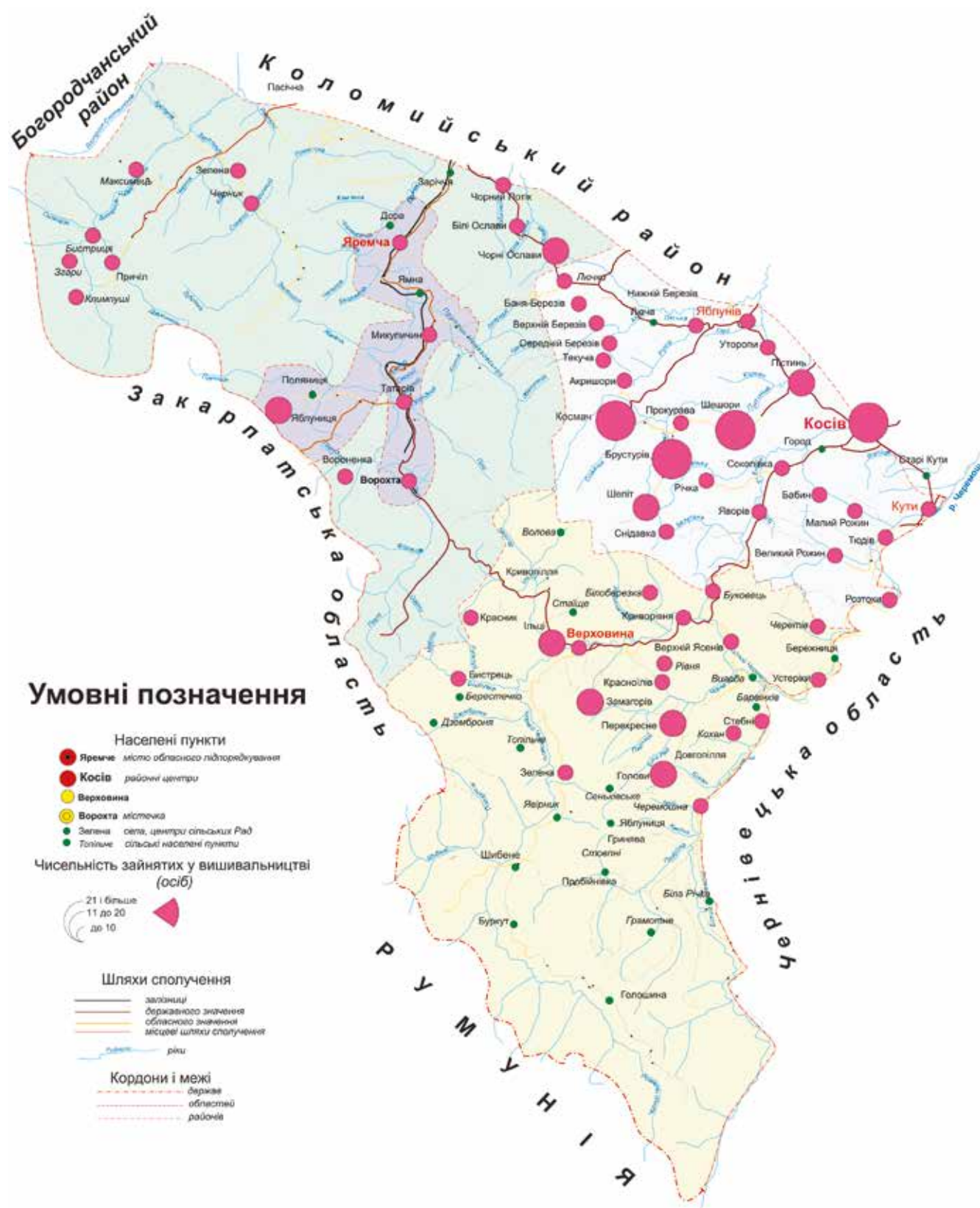

Рис. 4.6. Вишивальництво станом на 01.01.2020 р.

1.

2.

1.
*Жіноча вишивана сорочка
(автор вишивки Васирина Капушак,
с. Криворівня, Верховинський р-н).*

2.
*Вишивана сорочка
с. Криворівня, Верховинський р-н.
(автор вишивки Васирина Капушак,
с. Криворівня, Верховинський р-н).*

3.
*Вишитий фелон.
Церква Різдва Пресвятої Богородиці.
Парох села Криворівня – Іван Рибарук.
(с. Криворівня, Верховинський р-н).*

ки, капці, кожухи, а також предмети хатнього оздоблення. Полотняний одяг вишивають переважно лляними і вовняними ручнопряденими нитками, а для кептарів, сердаків, мант, крім названих ниток, використовують сукані шнури; перемітки вишивають вовняними і металевими нитками; кожухи – сап'яновими стрічками та ін. [100].

Для гуцульських вишивок характерний рослинний та тваринний орнамент.

Орнаменти на вишивках можна поділити на:

- фітоморфні (рослинні) орнаменти (квіти, листя, плоди, гілки, стебла);
- зооморфні (тваринні) орнаменти (тварини чи їхні частини, риби, раки, ящірки);

- орнітоморфні (пташині) орнаменти (птахи і їх частини, комахи, жуки).

З проведених досліджень художню вишивку можна згрупувати за територіальним принципом розміщення, а саме:

- вишивки Косівщини (центри та пункти) в межах Косівського району;

- вишивки Яремчанщини (центри та пункти, які підпорядковані Яремчанській міській раді);

- вишивки Надвірнянщини (центри та пункти, розташовані уздовж ріки Бистриці Надвірнянської від села Пасічної до села Климпушів, з селом Згари і селищем Причіл;

- вишивки Верховинщини (всі центри та пункти Верховинського району) (Рис. 4.6).

Вироби зі шкіри – підгалузь комплексу народних художніх промислів, що займається виготовленням виробів зі шкіри, хутра та пошиття одягу з метою їх використання в побуті, обрядових традиціях, народній творчості та як предметів декоративно-прикладного мистецтва.

Фахівець, що виправляє шкіри та шие з неї вироби – називається кушнірем, шевцем, а його ремесло – кушнірством, шевством.

Вироби зі шкіри, як складова комплексу народних художніх промислів, в залежності від функціонального призначення шкіряних виробів, поділяється на кушнірство (виробництво кожухів, кептарів, шапок та ін.) та шевство (постоли, чоботи, черевики).

Гуцульські художні вироби зі шкіри виключно ужиткові. За функціональним призначенням і способом виготовлення їх можна розділити на такі групи:

- а) верхнє хутряне вбрання і головні убори (кожухи і кептарі);

- б) взуття (постоли, черевики і чоботи);

- в) доповнення до одягу (пояси, сумки тобівки, гаманці та ін.);

- г) кінська зброя.

На Гуцульщині виготовляють два типи взуття – постоли і чоботи. Постоли були основним взуттям гуцулів. Постоли – м'яке гуцульське взуття з цілого шматка шкіри без пришивної підошви, яке носять з онучами, прив'язуючи до ніг мотузками.

Виготовляють і вдягають постоли до святкового строю у Космачі, Річці, Яворові, Брустурах, Головах, Снідавці, Соколівці, Бабині, Шепоті, Прокураві, Замагорі, Зеленому, Дземброні, Красноїллі (рис. 4.7).

Крім постолів у краю виготовляли і чоботи, які служили скоріше ознакою заможності і взували їх до святкового строю. Але через складність гірського рельєфу і особливості гірських стежок у використанні були більше вживані постоли.

Гуцульські майстри з сіл Річки, Снідавки, Брустури, Шепота, Утороп, смт. Верховини, Красноїлів виробляли пояси череси, сумки тобівки. Гуцульські череси – це широкі на 35-40 см реміні із однієї товстої або двох зшитих шкір, які заціпаються на п'ять-сім-дев'ять пряжок.

Крім чересів, виготовляли ремінні пояси, оздоблені металевими прикраса-

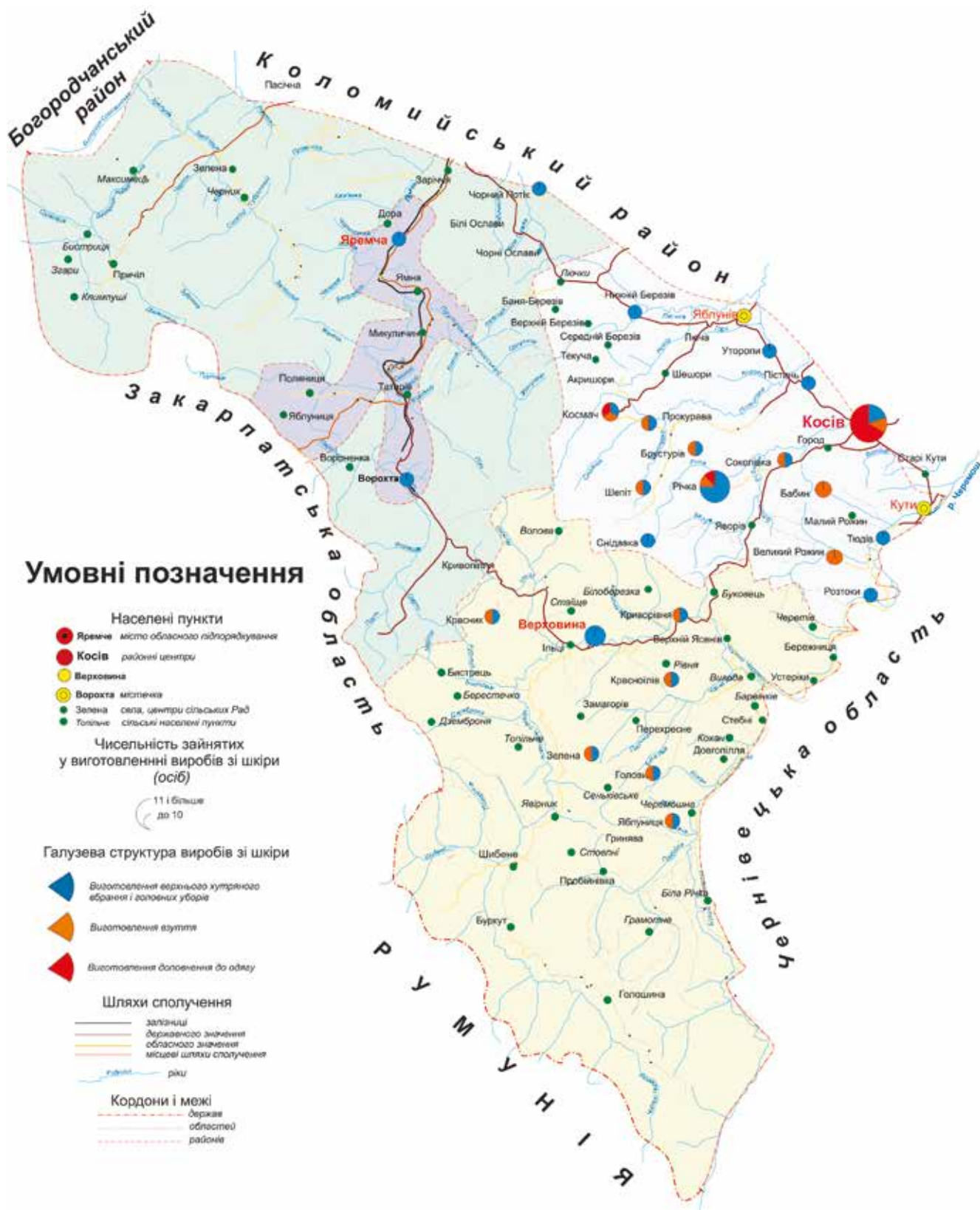

Рис. 4.7. Виготовлення виробів зі шкіри станом на 01.01.2020 р.

Сумка гуцульська. Матеріал: шкіра, латунь, бронза. Техніки виконання: плетінка, монтування, гравірування. (автор Юрій Ходан, м. Косів).

Постоли. Матеріал: шкіра, латунь. Техніки виконання: морщення, плетінка. (автор Євген Лучук, м. Косів).

*«Великдень у Космачі», 2007р.
с. Космач, Косівський р-н.*

*«Великдень у Космачі», 2007р.
с. Космач, Косівський р-н.*

Таблиця 4.3

**Чисельність майстрів виробів зі шкіри
в розрізі населених пунктів Галицької Гуцульщини станом на 01.01.2020 р.**

Назва насе- лого Пункту	Кількість майстрів	в тому числі		
		верхнє хутряне вбрання і головні убори	взуття	Доповнення до одягу
м. Косів	15	3	2	10
м. Яремча	1	1		
с. Бабин	1	0	1	
с. Брус турів	2	1	1	
с. В. Рожин	1	0	1	
с. Верхній Бе- резів	1	1		
с. Голови	2	1	1	
с. Ільці	1	1		
с. Зелене	2	1	1	
с. Космач	3	1	1	1
с. Красник	3	2	1	
с. Красноїлля	2	1	1	
с. Криво рівня	2	1	1	
с. Нижній Бе- резів	2	2		
с. Пустинь	2	2		
с. Прокурава	2	1	1	
с. Річка	8	6	1	1
с. Розтоки	1	1		
с. Сні давка	2	2		
с. Соколівка	2	1	1	
с. Тюдів	2	1		
с. Уторопи	1	1		
с. Чорний По- тік	1	1		
с. Шепіт	2	1	1	
с. Яблунниця	2	1	1	
смт. Верхо- вина	4	4		
смт. Ворохта	1	1		
Всього	68	39	16	12

ми, які носили жінки і чоловіки. До них чіпали гаманці, ланцюжки з люльками.

Основні осередки з виробництва художніх виробів зі шкіри (рис. 4.1.7). Зайнято у виробництві 68 майстрів (табл. 4.3). У кожному з населених пунктів виробни відрізняються орнаментом, формою, довжиною та кольором.

Сьогодні Гуцульщина є чи не єдиним регіоном України, де живуть і працюють самобутні майстри шкіряного домашнього виробництва. В гуцульських селах ще можна зустріти шевця чи куш-

ніра, який, дотримуючись традиції, виготовляє на замовлення святкові кептарі, постолі, ремені [61].

На Гуцульщині сформувалось кілька центрів народного шкіряного виробництва, що характеризуються художніми особливостями. Художні вироби зі шкіри є цікавим явищем української культури.

Виготовлення одягу – підгалузь галузі художнього текстилю та кушнірства, що займається виготовленням одягу з метою його використання в побуті, обрядових

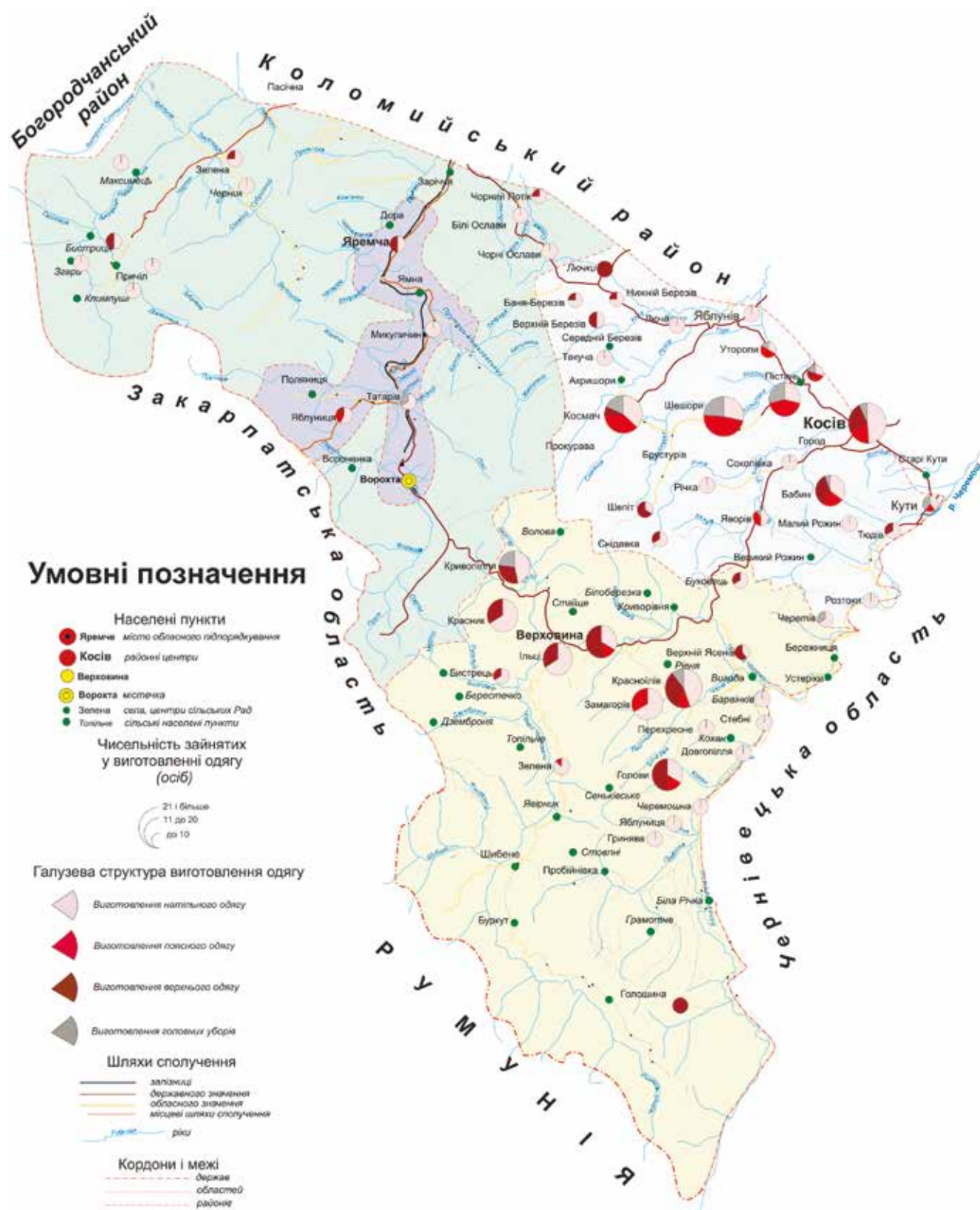

Рис. 4.8. Виготовлення одягу станом на 01.01.2020 р.

На фото: майстер з виготовлення кептарів та капелюхів Іван Зеленчук (с. Криворівня, Верховинський р-н).

На фото: учасники фестивалю «Великдень у Космачі», 2007р. (с. Космач, Косівський р-н).

Черес. Матеріал: шкіра, латунь, бронза. Техніки виконання: плетінка, монтування, гравірування. (автор Юрій Прох, м. Косів).

Вироби зі шкіри. Матеріал: шкіра, латунь, бронза. Техніки виконання: плетінка, монтування, гравірування. (автор Юрій Ходан, м. Косів).

*Храмове свято на Петра, 2008р.
(с. Космач, Косівський р-н).*

*На фото: учасники фестивалю
«Великдень у Космачі», 2007р.
(с. Космач, Косівський р-н).*

*На фото: Василь Зеленчук із сім'єю.
Традиційний одяг (с. Криворівня, Верховинський р-н).*

*Традиційний одяг мешканців м. Косова. Коляда 2012 рік.
На фото: Тригубяк Оксана, Вах Христинка, Тригубяк Ольга.*

День гуцульської культури у Львові. м. Львів, 2020 р. Фото Сюзанни Словак.

традиціях, народній творчості та як предметів декоративно-прикладного мистецтва.

Гуцульський одяг – це повний комплект одягу, що включає білизну, сорочки, головні убори, верхній одяг та інші предмети з тканин, трикотажу, хутра, шкіри та інших матеріалів.

У структурі виготовлення одягу в Галицькій Гуцульщині можна виокремити натільний одяг, плечовий одяг, поясний одяг, верхній жіночий одяг, доповнення до одягу, головні убори.

Натільний одяг, а зокрема сорочки жіночі та чоловічі, виготовляються на сьогоднішній день у Косівському, Білобerezівському, Брустурівському, Львівському, Космацькому, Криворівнянському, Річківському, Шешорівському, Яворівському великих центрах, 14 середніх (Бабинському, Буковецькому, Верхньоаясенівському, Головівському, Городянському, Замагорівському, Прокуравському, Кутському, Снідавському, Соколівському, Тюдівському, Чорноославському, Шепітському, Яблуницькому); 20 малих центрах (Акрешірському, В. Роженському, Верховинському, Ворохтянському, Гринявському, Довгопільському, Зеленському, Красницькому, Красноільському, Кривопільському, Микуличинському, Перехресне, Пістиньському, Розтоківському, Устеріцькому, Уторопському, Чорний Потік, Яблуницькому, Яблунівському, Яремчанському) та 27 пунктах (Верхньоберезівському, Лючівському, Лючанському, М. Роженському, Нижньоберезівському, Середньоберезівському, Текучанському, Барвінківському, Бережницькому, Бистрецькому, Буркутському, Вигодівському, Голошинському, Рівнянському, Стебнянському, Бистрицькому, Білоославському, Дорівському, Згарівському, Зеленському, Клеmpушівському, Максимецькому, Поляницькому, Причільському, Татарівському, Черницькому, Черемошнянському) (рис. 4.8).

Плечовий одяг. Плечовий або на-

грудний жіночий одяг майже не відрізнявся від чоловічого. Безпосередньо на сорочку гуцули одягають нагрудний одяг, який захищає та прикрашає верхню частину фігури.

Одним з компонентів народного вбрання є безрукавні кошушки – кептарі, які шують з овечої шкіри. Відповідно орнаментам, колориту, способу укладання аплікацій кептарі на Гуцульщині поділяються на косівські, верховинські, космацькі, дялятинські, ворохтянські [58]. Верховинські кептарі вишиті барвистими вовняними шнурками з перевагою зеленого кольору. На пістинських, яворівських, а також косівських кептарях оздоблення розміщене так, щоб підкреслити їх конструкцію.

Краї кептарів обрамляють чорним овечим смушком. Кептарі Надвірнянського району, зокрема Делятинщини, оздоблюють узорами з різноколірних шовкових ниток та набиванням металевих прикрас. Бабинські, річківські, соколівські відрізняються своєрідним орнаментом та колоритом.

У селі Бабині переважаючою є техніка нашивання вовняних шнурів та вишивання рельєфних ліній. Основним матеріалом оздоблення кептарів с. Річки є нитки, якими вишивають нескладний орнамент, збагачують узори різнокольоровими вовняними ґудзиками.

Кептарі с. Соколівки за кроєм і орнаментом перекликаються з бабинськими та річківськими.

Поясний одяг (запаска, пояс, огортка). Одним з найбільш старовинних його типів є незшитий поясний одяг – запаски. Запаска складається з двох поздовжніх полотнищ, переважно з вовняної тканини, із зав'язками у верхній частині. Одягається поверх сорочки спереду і ззаду так, щоб з обох боків залишалися просвіти, крізь які виглядає сорочка.

При проведенні дисертаційного дослідження встановлено, що поясний одяг виготовляють у 15 населених пунктах

(рис. 4.8) і зайнято у виробництві 76 осіб.

На території краю виготовлення верхнього одягу представлено у Косівському, Білоберезівському, Брустурівському, Ільцівському, Космацькому, Криворівнянському великих центрах, 7 середніх, 9 малих та 8 пунктах (рис. 4.8). Займається виготовленням верхнього одягу 101 майстер.

Доповненням до одягу є виготовлення в'язаних шкарпеток – «капців». Капці оздоблюють вишивкою вовняними нитками. У кожному центрі та пункті є майстри, які в'яжуть їх з кольорової вовни.

Виробництво головних уборів представлено двома видами: клепаня та кресаня. Клепаня – зимова шапка гуцулів із червоного або темно-синього сукна, підбита овчиною та облямована лисячим хутром.

Кресаня – чорний фетровий капелюх гуцулів.

Основними центрами виробництва головних уборів на сьогодні залишилися села Красноїлля, Кривопілля, Криворівня та м. Косів (рис. 4.8).

Писанкарство – галузь комплексу народних художніх промислів, що займається розписом натуральних або ж декоративних яєць з метою їх використання в обрядових традиціях, як предметів декоративно-прикладного мистецтва. Продукцією писанкарства є писанка – розмальоване Великодне куряче або декоративне, звичайне дерев'яне, яйце; символ сонця, відродження, любові й краси; предмет язичницької та християнської культури [92, с. 190-191].

Писанки на Гуцульщині розписують переважно жінки та дівчата (писанкарки) у Великий сорокаденний піст перед Великоднем. Як правило, на село їх є декілька осіб. У с. Космачі, Косівського району Івано-Франківської області писанки вміє розписувати майже кожен другий житель села [46, с. 422].

У 1970-х роках розпис писанок на-

був статусу народного художнього промислу на Галицькій Гуцульщині, де донині використовують класичну «воскову» технологію для нанесення орнаментів на яйце.

Технологія розпису писанок воском не є складною. Для цього потрібно фарби, віск і ліечка прикріплена на паличці (писачок).

Крім класичної «воскової» технології, використовують інші способи виготовлення писанок. Розрізняють:

- традиційні писанки – розписані курячі або інші яйця восковою технікою;
- дерев'яні писанки виготовляють з дерева груші, берези, явора, бука, ялини;
- мальованки – розмальовані дерев'яні писанки за допомогою поліхромних фарб та пензликів;
- різьблені писанки – виточені дерев'яні писанки зафарбовуються в однорідний колір, після чого за допомогою долота вирізьблюється орнамент та заливається кольоровими фарбами. Такі писанки виготовляють в селах Річка, Яворів, Брустурів.
- писанки з випалюванням;
- інкрустовані писанки виготовляють м. Косові, в селах Річка, Яворів, Брустурів, Прокурава;
- писанки з бісеру. На дерев'яні моделі писанок за допомогою клею, наносять орнаменти, викладаючи бісеринками;
- керамічні писанки виготовлені керамічним шляхом. Виточені на гончарному крузі, виконані в стилі традиційної гуцульської кераміки, орнаментально прикрашені як рослинними так і тваринними мотивами (м. Косів).

У кожному окремому регіоні досліджуваної території сформувався свій стиль розпису та орнаменту, своя гармонія фарб та кольорів.

Територіальну організацію писанкарства відображено на (рис. 4.9). У цій

Таблиця 4.4

**Чисельність майстрів-писанкарів в розрізі населених пунктів
Галицької Гуцульщини станом на 01.01.2020 р.**

Назва населеного пункту	Кількість майстрів	в тому числі, виготовляють			
		традиційні писанки	дерев'яні писанки	писанки з бісеру	керамічні писанки
м. Косів	15	9	3	1	2
м. Яремча	3	3			
смт. Верховина	5	3	2		
смт. Ворохта	1	1			
с. Акрешори	11	8	2	1	
с. Бабин	6	4	2		
с. Бистриця	1	1			
с. Білоберезка	2	2			
с. Брустурів	19	8	9	2	
с. Буковець	2	2			
с. Буркут	1	1			
с. В. Рожин	10	8	2		
с. Верхній Ясенів	3	3			
с. Голови	4	4			
с. Гринява	4	4			
с. Замагора	10	10			
с. Зелене	1	1			
с. Ільці	1	1			
с. Космач	110	95	10	5	
с. Красник	2	2			
с. Красноїлля	2	2			
с. Кривопілля	1	1			
с. Криворівня	7	7			
с. Люча	4	4			
с. Малий Рожин	15	10	5		
с. Микуличин	1	1			
с. Нижній Березів	3	3			
с. Перехресне	5	5			
с. Прокурава	5	5			
с. Річка	5	5			
с. Розтоки	3	3			
с. Снідавка	4	4			
с. Соколівка	4	4			
с. Стебні	1	1			
с. Татарів	1	1			
с. Тюдів	20	20			
с. Устеріки	1	1			
с. Уторопи	3	3			
с. Хороцеве	2	2			
с. Черетів	1	1			
с. Чорний Потік	38	38			
с. Чорні Ослави	1	1			
с. Шепіт	3	3			
с. Шешори	2	2			
с. Яблуниця Верховинського району	1	1			
с. Яблуниця Яремчанської міської ради	1	1			
с. Яворів	9	4	4	1	
Всього	354	300	39	10	2

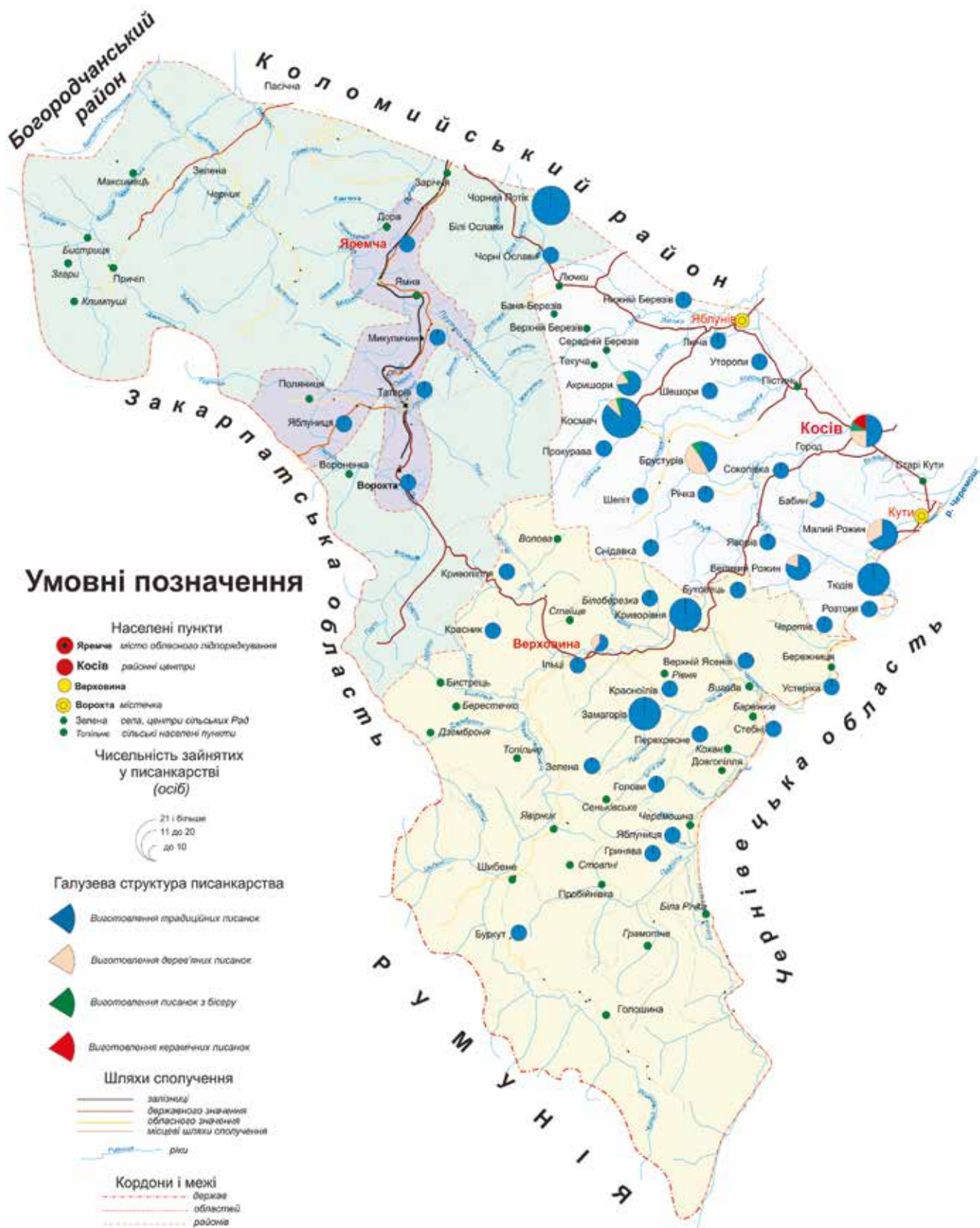

Рис. 4.8. Виготовлення писанок станом на 01.01.2020 р.

Майстер-клас з писанкарства веде викладач Косівського фахового коледжу прикладного та декоративного мистецтва Руслана Захарків

Писанка «Зоряний танок» (автор Сергій Борис, м. Косів).

галузі зайнято 354 майстри (табл. 4.4).

Основним великим центром писанкарства є Космацький. Писанки тут розписують традиційним восковим способом, виготовляють дерев'яні та писанки з бісеру, де використовують геометричні рисунки, прості чи ламані лінії, зображення тварин (олені, козлики, коники, баранчики, курочки, корівки, метелики та інше) та рослинний орнамент. Серед кольорів переважають оранжеві, червоні, золотисто-жовті, коричневі на чорному фоні. В окрему групу можна виділити писанки з використанням квітково-рослинного орнаменту або в поєднанні з тваринами які знаходяться в околицях с. Космача. Всі рослини і тварини є стилізовані, але наближені до реального відображення.

В писанках великих центрів Брустурівського, Шешорівського та середнього Прокуравського багато спільного з писанкарством великого центру Космацького. Однак вони відрізняються спрощеним орнаментом. У розписі використовують жовту, зелену, фіолетову фарби на коричневому фоні. Зображають на писанках тварини, рослини та елементи гуцульської архітектури сакрального характеру (гражду, церкву, дзвіницю, капличку та інше).

Писанкарство великого центру – Яворівського – своєрідне і неповторне. Писанки розписуються геометричними орнаментами з використанням орнаментів художньої вишивки, різьбярства, ліжникарства. Застосовують жовтий барвник, коричневий різних відтінків та білі лінії, які утворюють природний колір яйця. За останні роки в центрі почали розписувати писанки з використанням тваринних, рослинних сюжетів та сцени з життя гуцульського села.

Писанки Річківського центру відрізняються від інших за кольором (зелений, чорний, жовтий, коричневий). Лінії та тло мають білий природний колір яйця. На писанках орнаменти виконані з використанням елементів мосяжництва,

різьби по дереву, вишивки та ліжникарства. Зображують рослинні і тваринні орнаменти (олені, коники, пташки, баранчики та інші), які є в навколишніх лісах села.

Писанки центру Перехресне відрізняються від писанок всіх інших центрів та пунктів своїм колоритом. Розписують геометричними узорами (квадратиками, ромбиками, прямокутниками) з використанням рослинно-квіткових мотивів. Найбільш поширені назви писанок центру: «вуставкова», «кожушкова», «парасочка», «чічка», «штернова», «метелик», «вічката», «хрестикова», «кучерява», «порошниця» [109, с. 64].

Замагорівський центр відрізняється своїми писанками від інших центрів зображенням живої і неживої природи, сценами з життя гірського села. Сюжетні орнаменти на замагорівських писанках є близькими до гуцульських пічних кахель XIX–XX століття Пістинського, Косівського та Кутського центрів.

Для писанок Верховинського та Ільцівського центрів характерні оранжеві, зелені, лілові кольори на коричневому або чорному тлі, з використанням орнаментів місцевої художньої вишивки. Використовують як рослинні та і тваринні орнаменти (оленя).

Писанкарство Криворівнянського центру характеризується використанням в розписі геометричних фігур (трикутників, прямокутників, ромбів, квадратів), які заповнюються рослинними орнаментами. Використовують жовтий, зелений кольори на чорному або темно-коричневому фоні.

А у Чорному Потоці писанки суттєво відрізняються від писанок Гуцульщини кольоровою гамою писанкового розпису. Основним тлом є чорний, рідше – червоний або зелений кольори, на якому всі орнаменти жовті, червоні чи рожеві. Останнім часом у розписах застосовують зелені, сині або фіолетові кольори. Зображують рослинні і тваринні орнаменти,

які є в навколишніх лісах села.

Художня обробка металу (мосяжництво) – галузь комплексу народних художніх промислів, що займається виготовленням металевих виробів (з міді, латуні, бронзи), з метою їх використання в побуті, обрядових традиціях, як предметів декоративно-прикладного мистецтва.

З XVI ст. розвивалися найрізноманітніші галузі народних художніх промислів, із-поміж яких важливе місце займала художня обробка металів.

З покоління в покоління народні майстри створювали великий асортимент металевих предметів, починаючи від повсякденних, необхідних в господарстві ножів та кресал, аж до складних виробів, таких як «згарди», «череси» та інше.

Серед гуцульського населення користувалися попитом і були поширені не тільки жіночі прикраси: «згарди», «шелести», «чепраги», «чільця», «ковт-

ки», «обручки», – а й чоловічі нагрудні хрести, персні для хусток, бляхи на капелюхи тощо. Майстри-мосяжники виготовляли ігольники, складні ножі, лускоріхи, топірці, а також зброю: кремнієві пістолі та рушниці.

У другій половині XIX століття з проникненням форм ринкового виробництва на Гуцульщину народні майстри починають виготовляти свої вироби переважно на продаж, все рідше реалізуючи їх шляхом натурального обміну. Спродуючи свої вироби на ярмарках або через посередників, вони пристосовуються до умов художнього ринку. В результаті цього з'являються нові вироби, непритаманні побутові горян, як-от: портсигари, касети [54].

Майстрами Гуцульщини використовувались м'які й легкоплавкі метали (мідь, латунь, цинк, олово), золото і срібло були недоступні. Тому вони робили

Таблиця 4.5

**Чисельність майстрів із художньої обробки металу
в розрізі населених пунктів Галицької Гуцульщини станом на 01.01.2010 р.**

Назва населеного пункту	Кількість майстрів
Верховинський район	
сmt. Верховина	2
с. Білоберезка	1
с. Довгополе	1
с. Зелене	2
с. Криворівня	2
Косівський район	
м. Косів	22
с. Брустурів	6
с. Нижній Березів	1
с. Прокурава	2
с. Річка	2
с. Шепіт	2
с. Шешори	2
с. Яворів	3
Яремчанська міська рада	
сmt. Ворохта	2
с. Микуличин	1
Всього	51

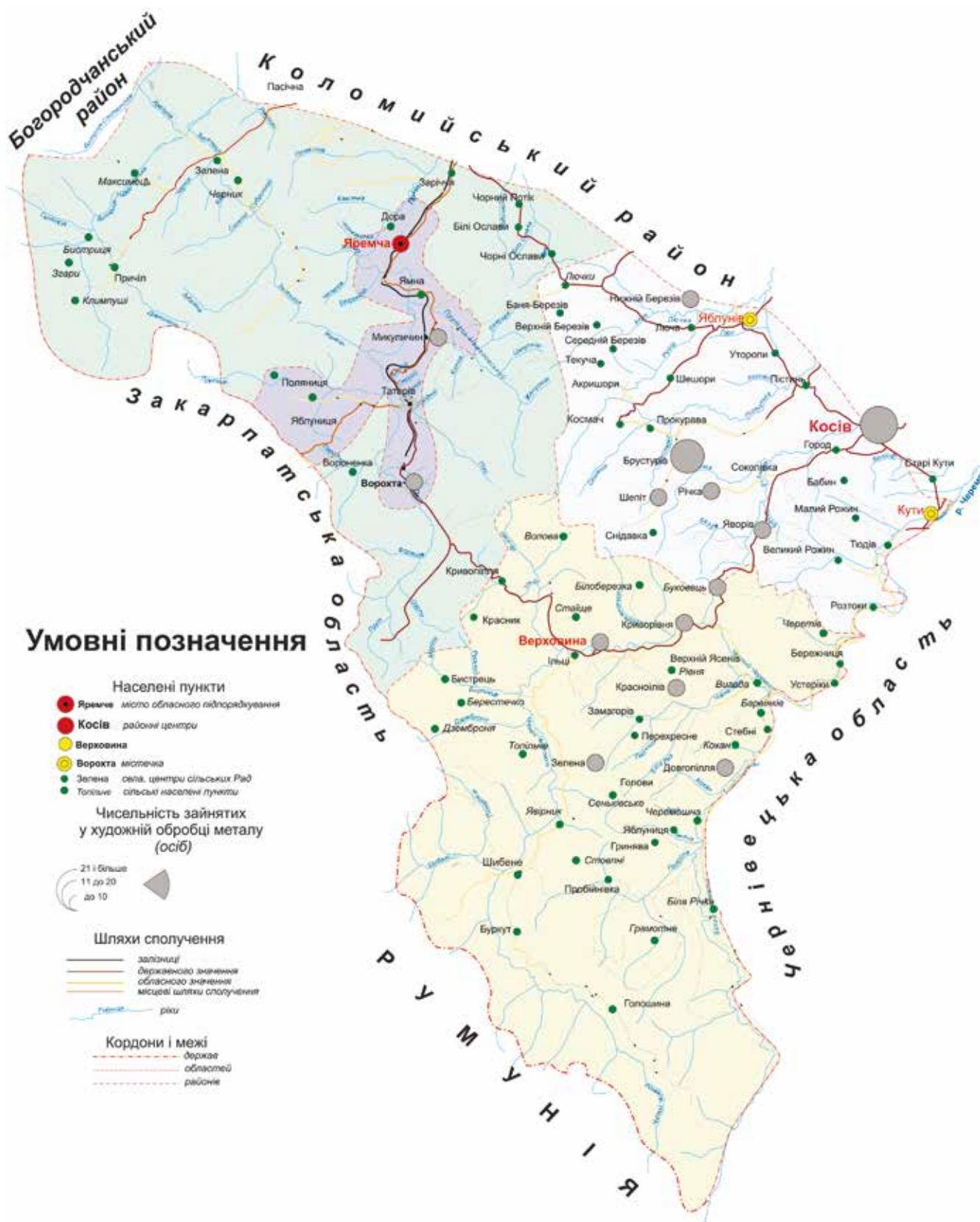

Рис. 4.10. Художня обробка металу станом на 01.01.2020 р.

На фото: майстер-мосяжник Роман Стринадюк, м. Косів.

Гуцульська люлька. Автор Олександр Бієвський, м. Косів. 2019 р.

Топірець. Автор Олег Гаркус, м. Косів. 2018 р.

сплави, що своїм кольором імітували дорогоцінні метали.

В асортименті гуцульських майстрів найрізноманітніші вироби, жіночі прикраси, чоловічі нагрудні хрести, тобівки, палиці, курильне приладдя, складні та звичайні ножі, лускоріхи, зброя.

Для створення виробів майстри використовують образи тварин, які населяють навколишні ліси території краю.

Перша світова війна перервала розвиток художньої обробки металу, оскільки багато майстрів було мобілізовано на війну, а також відсутня сировина.

Економічна криза, яка виникла в Польщі (1920-1930 рр.), завдала великої шкоди мосяжництву. Багато майстрів емігрувало до Європи та Америки.

Станом на 1935 р. в Карпатах залишалось приблизно чотири десятки майстрів, а в 1938 р. художні вироби з кольорових металів виготовляли лише в шести селах: Брустурах, Річці, Яворові,

Криворівні, Красноїлові і Жаб'єму [11, с. 37-39].

Після закінчення війни, виробництво народних художніх промислів відновлює артіль «Гуцульщина» в м. Косові, яка об'єднала, крім різьбярів по дереву, також народних майстрів обробки металів.

Вироби майстрів зазнають великих змін у традиційному промислі. Майстрам заборонялося виготовлення нагрудних хрестів та з'ярд. Виготовлення топірців дозволялося майстрам тільки для виставок, які носили сувенірний характер.

Ліквідація фабрики «Гуцульщина» в м. Косові, радгоспу «Брустурівський» (с. Брустури), Косівського художньо-виробничого комбінату мала негативні наслідки у галузі художніх виробів з металу.

Нині у цьому промислі зайнятий 51 майстер (табл. 4.5), а основні осеред-

Таблиця 4.6

**Чисельність майстрів, що займаються виготовленням
художніх виробів з сир у розрізі населених пунктів
Галицької Гуцульщини станом на 01.01.2010 р.**

Назва населеного пункту	Кількість майстрів
с. Замагора	4
с. Зелене	2
с. Криворівня	2
с. Бабин	4
с. Брустурів	10
с. Космач	3
с. Прокурава	2
с. Річка	3
с. Снідавка	3
с. Соколівка	2
с. Шепіт	2
с. Шешори	2
с. Яворів	27
Всього	69

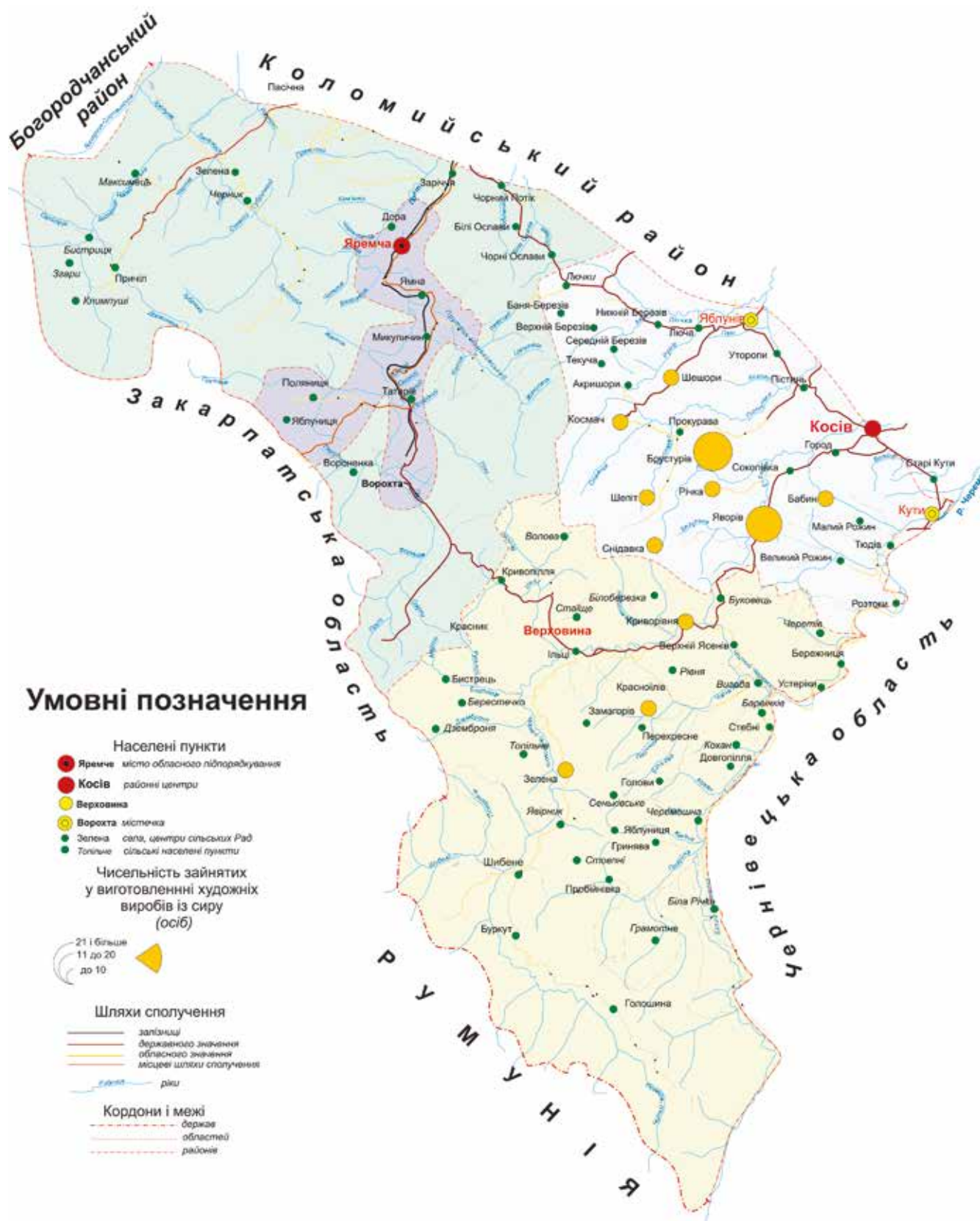

Рис. 4.11. Художні вироби з сиру станом на 01.01.2020 р.

Іграшки з сиру (автор Марія Матійчук, с. Брустури, Косівський р-н).

*На фото: Заслужений майстер народної творчості,
майстриня сирних іграшок Марія Матійчук (с. Брустури, Косівський р-н).*

ки це: 7 великих центрів (Косівський, Білобerezівський, Брустурівський, Криворівнянський, Річківський, Шешорівський, Яворівський), 2 середніх (Прокуравський, Шепітський), 5 малих (Верховинський, Ворохтянський, Зеленський, Микуличинський, Довгопільський) та 1 пункт (Нижньоберезівський) (рис. 4.10).

Художня кераміка – галузь комплексу народних художніх промислів, що займається виготовленням керамічних виробів.

Керамічне виробництво на Гуцульщині сьогодні представлено тільки в одному великому Косівському центрі, і зайнято у виробництві більше як 30 майстрів.

Художні вироби з сиру – підгалузь комплексу народних художніх промислів, що займається виготовленням фігурних виробів з сиру з метою їх використання в обрядових традиціях та як предметів декоративно-прикладного мистецтва.

Розвивається сьогодні у 6 великих центрах (Брустурівському, Космаському, Криворівнянському, Річківському, Шешорівському, Яворівському), 6 середніх (Бабинському, Замагорівському, Прокуравському, Снідавському, Соколівському, Шепітському) (рис. 4.11) та налічує 66 майстрів (табл. 4.6). Виробляють сирні фігурки не тільки з овечого, а з коров'ячого сиру, і не тільки на полонинах, а й вдома.

Традиційними виробами сирної іграшки є баранчики, коники, корівки, бички, цапки. Із птахів – курочки, півники, лебеді, зозулі. Також виробляють сюжетні скульптурки або групи скульптурок, які об'єднують у тематичні композиції – вертеп, весілля, проводи на полонину, деревце з пташками та інші [42].

Особливе місце серед виробів належить сирним калачикам. Вони бувають круглі й плетені. У гуцульських хатах калачики використовують як предмет інтер'єру.

Орнаменти на сирних скульптурках мають багато спільного з орнамен-

тами писанок, художньої вишивки, різблення по дереву. Основну роль вони відіграють в обрядових традиціях [31].

4.2. Територіальна структура і територіальна організація комплексу народних художніх промислів.

Територіальна організація виробництва визначається як синтез форм суспільної організації виробництва, який спирається на галузевий та територіальний поділ праці. В основі територіальної організації народних художніх промислів лежить територіальна структура.

Територіальна структура НХП – це сукупність стійких зв'язків між елементами НХП, причому обов'язковою умовою для їхньої реалізації є подолання геопростору, а це, власне, географічний поділ Галицької Гуцульщини на просторово виділені елементи, коли кожний з них виконує певну функцію в розвитку НХП [90, 91].

Категорія «територіальна структура НХП» відображає розміщення виробничих об'єктів певними територіальними скупченнями у вигляді пунктів, центрів, кушів, вузлів.

Територіально-виробничий комплекс НХП – це взаємозумовлене поєднання виробництв НХП на території Галицької Гуцульщини в межах Івано-Франківської області, ефект якого досягається завдяки вдалому добору виробництв, згідно з природними та соціально-економічними умовами [50; 57, с. 247-248].

На формування територіальної структури НХП та її основних елементів впливають: економіко-географічне положення території, історико-економічні, економіко-екологічні, демографічні та інші чинники.

Просторова структура виробництва НХП (пункти, центри, куші, вузли) є різними за розмірами території, чисельністю населення, економічним потенціалом і розвитком виробничої та соціальної інф-

Рис. 4.12. Основні елементи територіальної структури НХП.

раструктури, тому саме вони визначають і формують опорний каркас території [83].

На території Галицької Гуцульщини в територіальній організації народних художніх промислів виділяються прості та складні елементи територіальної структури, з-поміж яких пункти, центри, кущі, вузол [15, с. 162-165] (рис. 4.12).

Найменшою одиницею в територіальній структурі виробництва народних художніх промислів вважається пункт.

Пункт народних художніх промислів (ПНХП) – сільське поселення з виробниками художніх виробів переважно з власної сировини. Загальна їх кількість 27 пунктів, у кожному з яких зайнято близько 20 майстрів.

Центрами виробництва народних художніх промислів (ЦНХП) можна вважати міські (малі та містечка) і сільські (великі та найбільші) населені пункти, в яких розміщуються виробники художніх виробів однієї або ж декількох галузей, які зазвичай використовують власну або привізну сировину. ЦНХП відрізняються за розмірами території, асортиментом виробів, що виробляються, чисельністю зайнятих у виробництві, чисельністю населення, що проживає в них.

Отже, за даними дисертаційного дослідження можна виділити центри малі, середні та великі.

До малих центрів НХП відносяться ті, в яких чисельність виробників на раховує від 21 до 40 майстрів, а саме: Акрешпільський спеціалізується (художня вишивка, писанкарство); Великодержинський (вироби з дерева, різьба по дереву, художнє ткацтво, художня вишивка, вироби зі шкіри, писанкарство); Верховинський (вироби з дерева, різьба по дереву, виготовлення музичних інструментів, художня вишивка, вироби зі шкіри, виготовлення одягу, писанкарство, художня обробка металу); Ворохтянський (вироби з дерева, різьба по дереву, художнє ткацтво, художня вишивка, вироби зі шкіри, виготовлення одягу, писанкарство,

художня обробка металу); Гринявський (вироби з дерева, виготовлення музичних інструментів, художнє ткацтво, художня вишивка, виготовлення одягу, писанкарство); Довгопільський (вироби з дерева, художня вишивка, художня обробка металу); Зеленський (вироби з дерева, різьба по дереву, виготовлення музичних інструментів, художнє ткацтво, художня вишивка, писанкарство, художня обробка металу); Красницький (вироби з дерева, художнє ткацтво, художня вишивка, вироби зі шкіри, виготовлення одягу, писанкарство); Красноільський (вироби з дерева, художнє ткацтво, художня вишивка, вироби зі шкіри, виготовлення одягу, писанкарство); Кривопільський (вироби з дерева, виготовлення музичних інструментів, художнє ткацтво, художня вишивка, писанкарство), Микуличинський (вироби з дерева, різьба по дереву, художнє ткацтво, художня вишивка, виготовлення одягу, писанкарство, художня обробка металу); Перехресненський (художня вишивка, писанкарство); Пістинський (вироби з дерева, художнє ткацтво, художня вишивка, вироби зі шкіри, виготовлення одягу); Розтоківський (вироби з дерева, різьба по дереву, художня вишивка, вироби зі шкіри, виготовлення одягу, писанкарство), Устеріцький (вироби з дерева, художнє ткацтво, художня вишивка, писанкарство); Уторопський (вироби з дерева, художнє ткацтво, художня вишивка, вироби зі шкіри, виготовлення одягу, писанкарство); Чорнопотіцький (вироби з дерева, художнє ткацтво, художня вишивка, вироби зі шкіри); Яблуницький (вироби з дерева, художнє ткацтво, художня вишивка, виготовлення одягу, писанкарство); Яблунівський (вироби з дерева, різьба по дереву, художнє ткацтво, художня вишивка, виготовлення одягу); Яремчанський (вироби з дерева, художнє ткацтво, художня вишивка, вироби зі шкіри, виготовлення одягу, писанкарство).

Дослідження галузевої структури

малих промислових центрів засвідчує, що переважаючим виробничим напрямом в них є художня вишивка (186 майстрів), вироби з дерева (129) та художнє ткацтво (87).

До середніх центрів НХП належать утворення, в яких чисельність зайнятих становить від 41 до 60 майстрів. До них віднесено: Бабинський спеціалізується (вироби з дерева, різьба по дереву, художнє ткацтво, художня вишивка, писанкарство); Буковецький (вироби з дерева, різьба по дереву, виготовлення музичних інструментів, художнє ткацтво, художня вишивка, писанкарство); Верхньоясенівський (вироби з дерева, різьба по дереву, художнє ткацтво, художня вишивка, писанкарство); Головівський (вироби з дерева, різьба по дереву, виготовлення музичних інструментів, художнє ткацтво, художня вишивка, вироби з шкіри, виготовлення одягу, писанкарство); Городянський (вироби з дерева, різьба по дереву, художнє ткацтво, художня вишивка); Замагорівський (вироби з дерева, виготовлення музичних інструментів, художнє ткацтво, художня вишивка, виготовлення одягу, писанкарство); Прокуравський (вироби з дерева, різьба по дереву, художнє ткацтво, художня вишивка, виготовлення одягу, писанкарство, художня обробка металу, іграшки з сиру); Кутський (вироби з дерева, художнє ткацтво, художня вишивка, художня кераміка); Снідавський (вироби з дерева, різьба по дереву, художнє ткацтво, художня вишивка, вироби з шкіри, виготовлення одягу, писанкарство, іграшки з сиру); Соколівський (вироби з дерева, різьба по дереву, художнє ткацтво, художня вишивка, вироби з шкіри, виготовлення одягу, писанкарство, іграшки з сиру); Тюдівський (вироби з дерева, різьба по дереву, художнє ткацтво, художня вишивка, вироби з шкіри, виготовлення одягу, писанкарство); Чорнославський (вироби з дерева, художнє ткацтво, ху-

дожня вишивка, виготовлення одягу, писанкарство); Шепітський (вироби з дерева, різьба по дереву, виготовлення музичних інструментів, художнє ткацтво, художня вишивка, вироби з шкіри, писанкарство, художня обробка металу, іграшки з сиру); Яблуніцький (вироби з дерева, різьба по дереву, виготовлення музичних інструментів, художнє ткацтво, художня вишивка, вироби з шкіри, виготовлення одягу, писанкарство).

Дослідження галузевої структури середніх промислових центрів засвідчує, що переважаючим виробничим напрямом в них є художня вишивка (154 майстри), вироби з дерева (150), художнє ткацтво (139), писанкарство (100), різьба по дереву (74), виготовлення одягу (48). Загальна їх кількість становить понад 660 виробників.

До великих центрів НХП відносяться ті, в яких чисельність майстрів становить понад 61 особу. До них належать: Косівський спеціалізується (вироби з дерева, різьба по дереву, виготовлення музичних інструментів, художнє ткацтво, художня вишивка, вироби з шкіри, виготовлення одягу, писанкарство, художня обробка металу, художня кераміка, іграшки з сиру); Білоберезівський (вироби з дерева, різьба по дереву, виготовлення музичних інструментів, художнє ткацтво, художня вишивка, виготовлення одягу, писанкарство, художня обробка металу), Брустурівський (вироби з дерева, різьба по дереву, виготовлення музичних інструментів, художнє ткацтво, художня вишивка, вироби з шкіри, виготовлення одягу, писанкарство, художня обробка металу, іграшки з сиру), Ільцівський (вироби з дерева, різьба по дереву, художня вишивка, вироби зі шкіри, писанкарство); Космацький (вироби з дерева, різьба по дереву, виготовлення музичних інструментів, художнє ткацтво, художня вишивка, вироби з шкіри, виготовлення одягу, писанкарство, іграшки з сиру), Криво-

рівнянський (вироби з дерева, різьба по дереву, виготовлення музичних інструментів, художнє ткацтво, художня вишивка, вироби з шкіри, виготовлення одягу, писанкарство, художня обробка металу, художня кераміка, іграшки з сиру); Річківський (вироби з дерева, різьба по дереву, виготовлення музичних інструментів, художнє ткацтво, художня вишивка, виготовлення одягу, писанкарство, художня обробка металу, іграшки з сиру); Шешорівський (вироби з дерева, різьба по дереву, виготовлення музичних інструментів, художнє ткацтво, художня вишивка, виготовлення одягу, писанкарство, художня обробка металу, іграшки з сиру); Яворівський (вироби з дерева, різьба по дереву, виготовлення музичних інструментів, художнє ткацтво, художня вишивка, виготовлення одягу, писанкарство, художня обробка металу, іграшки з сиру).

Дослідження галузевої структури великих промислових центрів, засвідчує, що переважаючими виробничими напрямками є вироби з дерева (295 майстрів), писанкарство (167), різьба по дереву (148), художня вишивка (138), художнє ткацтво (112), виготовлення одягу (50).

Загальна кількість ЦНХП на території краю 48 одиниць, вони і будуть складати опорний каркас територіальної організації виробництва НХП в Галицькій Гуцульщині.

Близьке розташування центрів і пунктів дає змогу їх об'єднати і виділити окремим елементом територіальної структури, як куц народних художніх промислів.

На нашу думку, куц народних художніх промислів (КуНХП) – це сукупність промислових пунктів та центрів народних художніх промислів із виробництва художніх виробів, які розміщені в межах певної компактної території і між якими існує система виробничих, технологічних та інфраструктурних зв'язків.

На досліджуваній території виді-

ляються чотири куці:

– Шешорівський, до складу якого входять центри НХП: Шешорівський, Уторопський, Пістинський. Утворюють куц два малі і один великий центр. Спеціалізується він на виробництві вишиваних сорочок, скатертин, головних уборів, хусток, виробів з дерева (посуду, ложок, дерев'яних писанок, шкатулок, ваз, тарелів, тарілок, свічників, люльок, підставок для годинників, кіотів, писанок, скриньок, рамок, обкладинок або футлярів для альбомів, барильця, баклаг, топирців).

Зайнято у виробництві художніх виробів 106 майстрів, що складає 1,3 % населення (7966 осіб) Шешорівського куца

– Березівський куц, до складу якого входять Середній Березів, Нижній Березів, Верхній Березів, Баня Березів, Лючки, утворюють куц п'ять пунктів, і зайнято у виробництві 53 особи. Спеціалізується куц на виробництві вишитих сорочок, скатертин, хусток. Пункт Нижній Березів – на виготовленні кожухів.

– Замагорівський куц утворюють Замагорівський, Краснолівський, Перехресненський, утворюють куц два малі, один середній центр і налічує 91 майстер. Спеціалізується куц на виробництві вишитих сорочок, скатертин, головних уборів, кептарів, ліжників, бондарських виробів. Центри Замагорівський та Перехресненський виокремлюються виробництвом писанок.

– Голово-Яблуницький біядерний куц утворюють три малі, один середній центри (Голови, Довгопілля, Черемошна, Яблуниця) та один пункт (Гринява). Спеціалізується куц на виробництві вишитих сорочок, головних уборів, кептарів, капців, боднарських виробів, дерев'яного посуду, топирців.

Вузол народних художніх промислів (ВНХП) – територія або ж точково-дисперсна геопросторова форма міських поселень та прилеглих до них інших населених пунктів різних за організацій-

но-правовою формою господарювання, виробників народних художніх промислів із виробництва художніх виробів, які споживають всередині вузла, а окремі види промислу реалізуються за його межами.

У проведених дослідженнях територіальної структури народних художніх промислів Галицької Гуцульщини є можливим виділити Косівський вузол. Його територіальна організація формується з 6 пунктів (Равниці, Сокири, Нижній Мокрин, Верхній Мокрин, Соکیلський, Клифа), 3 виробничих центрів (Косівського, Городянського, Соколівського) та одного Шешорівського куца (Шешори, Пістинь, Уторопи), у яких зосереджені найтипівіші для цієї території виробництва народних художніх виробів. Спеціалізується вузол на виробництві виробів з дерева, художній різьбі, виготовленні музичних інструментів, художньому ткацтві, художній вишивці, виробках зі шкіри, виготовленні одягу, писанкарстві, художній обробці металу, художніх виробках з сиру, кераміці.

У найближчому майбутньому не слід очікувати серйозних зрушень у територіальній організації народних художніх промислів Галицької Гуцульщини. Можлива лише зміна галузей виробництва НХП.

4.3. Проблеми і перспективи розвитку народних художніх промислів Галицької Гуцульщини.

З огляду функціонування і розвитку народних художніх промислів на території Галицької Гуцульщини – це явище унікальне у культурі України та цілого світу.

У 60–80-х роках минулого століття виготовлення виробів народних художніх промислів, сувенірної продукції та товарів широкого вжитку набуло значних масштабів. На базі осередків народного мистецтва були утворені від-

повідні державні підприємства, пізніше об'єднані в Укрхудожпром. Переважна більшість майстрів працювала на підприємствах художніх промислів (Косівське художньо-виробниче об'єднання «Гуцульщина», філіях художньо-виробничого об'єднання «Гуцульщина», Косівський художньо-виробничий комбінат, експериментальне виробниче об'єднання «Динамо» та сувенірні цехи колгоспів, радгоспів).

Стан розвитку народних художніх промислів мав як позитивні, так і негативні сторони. До позитивної сторони можна віднести те, що велика кількість населення мала сталі й непогані заробітки, трудовий стаж, який гарантував пенсійне забезпечення. Негативною стороною, яка вплинула на розвиток народних художніх промислів Галицької Гуцульщини, була велика концентрація виробництва художніх виробів та предметів широкого вжитку на спеціалізованих підприємствах, а масове їх тиражування вплинуло на самобутнє мистецтво. Технологічний прогрес підірвав природну основу виробництва художніх виробів. Художніми ремеслами займалися всі бажаючі, які не мали ні здібностей, ані нахилів, практики та елементарної художньої освіти.

Такий стан виробництва привів до масового виготовлення художніх виробів низької якості, які взагалі не мали художньої цінності.

Позитивним залишалося те, що багато майстрів не спокусилося на легкі та високі заробітки і залишалися «надомниками» у своїх творчих майстернях. Вони як тоді, так і сьогодні, формують художній стиль виробів, рівень виробництва, якості та ринок збуту.

На початку 90-х років ХХ ст. розвиток художніх ремесел стає стихійним. Набуває розмаху виробництво низької якості та не забезпечених художньо-стильових рис. Економічна нестабільність та високі розміри оподаткування призво-

дять до застосування майстрами як дешевих технологій, так і використання не якісної сировини, низького художнього рівня. Гостро постає проблема збуту виробів. Переважна більшість майстрів народних художніх промислів позбавляється робочих місць і соціального захисту, пенсійного забезпечення, можливості передачі унікальних художніх традицій молодому поколінню.

Втрачені ринки збуту художніх виробів. Набирає сили негативна тенденція витіснення творів народного мистецтва стилізованими, низькопробними виробами, далекими від народної традиції, що спричиняє загрозу зникнення галузі народних художніх промислів.

Більшість майстрів змушені реалізовувати свої вироби за межами України – в Росії, Прибалтиці, Білорусі, Польщі, Румунії. Починається повна соціальна незахищеність виробництва народних художніх виробів.

Значне погіршення стану галузі народних художніх промислів відбулося після приватизації підприємств, які входили до Укрхудожпрому. Зокрема, припинили виробництво художньої продукції відомі осередки народних художніх промислів, розташовані у м. Косові, смт. Верховина, Кути, Яблунів та інші.

Із програмою розпаювання земель колективної власності реорганізуються колгоспи та радгоспи в селянсько-фермерські господарства та приватні підприємства з одночасним закриттям допоміжних промислів – сувенірних цехів.

12 травня 2001 року XV сесією Косівської районної ради третього демократичного скликання була прийнята «Комплексна програма відродження та розвитку народних ремесел на Косівщині».

Для виправлення ситуації, що склалася, Кабінетом Міністрів України приймається постанова «Про затвердження Державної програми збереження, відродження і розвитку народних художніх промислів на період до 2010

року».

Сьогодні також необхідно вирішувати ряд питань для збереження, відродження і розвитку народних художніх промислів через створення нормативно-правової бази, фінансове та матеріально-технічне забезпечення галузей, відновлення ринків збуту.

Особливу увагу слід звернути на збереження осередків виготовлення художніх виробів з сирого традиційно в селах Брустурів, Річка, Яворів, Прокурава, бондарство – в м. Косові та с. Річка.

Для популяризації виробів народних художніх промислів необхідно створити державний реєстр майстрів народного мистецтва, карту з розміщенням осередків традиційного народного мистецтва та народних художніх промислів, що дасть можливість краще ознайомитись рекреантам з майстрами регіону.

На території Галицької Гуцульщини проблема розвитку народного мистецтва має ще й економічний аспект, адже продукція народних ремесел вирішує проблему грошових надходжень значної частини населення краю.

Однак слід чітко усвідомити, що принципи і методи промислового розвитку з планування і механізації художнього процесу, розщеплення його на окремі операції згубно діяли на декоративно-прикладне мистецтво. Лише вільна підприємницька діяльність (індивідуальна, сімейна, родинна) дають невичерпні можливості для розвитку народних ремесел, творчості майстрів. Саме тому органам виконавчої влади необхідно надати підприємцям і майстрам дієву і реальну допомогу.

Із поглибленням економічної кризи адміністративні райони Галицької Гуцульщини вкрай мало використовують наявний інвестиційний потенціал. Нині є потреба у зовнішніх та внутрішніх інвестиційних вкладеннях для розвитку народних художніх промислів, створення нових виробничих потужностей та робочих місць.

У березні 2009 р. американські інвестори запровадили проект у розмірі 150 млн. гривень на розвиток вівчарства Верховинського району. Сировина вівчарства буде використана населенням краю для виробництва виробів з шкіри, художнього ткацтва та виготовлення національного одягу.

Міжнародною Благодійною Фундацією «Хайфер Проджект Інтернешнл» відкрито «Карпатський проект», який спрямовано на поліпшення добробуту селянських родин, зменшення безробіття та підвищення прибутковості індивідуальних селянських господарств і розвитку НХП. Його витратна вартість приблизно 80 тисяч доларів.

Важливим моментом у розвитку інвестиційного потенціалу терену є відкриття пункту пропуску, що скоротив би на 200-250 кілометрів сполучення з балканськими державами. Якщо задум підтримають і юридично закріплять в угоді між Кабінетом Міністрів України і Урядом Румунії, то першим етапом стане створення пішохідного переходу на українсько-румунському кордоні у селах Шибене і Поєніле-де-суб-Мунте.

Комплексний економіко-географічний аналіз досліджуваного явища дає змогу окреслити основні завдання.

1. У сфері подальшого розвитку промислів:

підтримати і розвивати школу різьби і школу художнього дерева у с. Річці, Брустури, Яворові та м. Косові;

- писанкарство у с. Космачі, Річці, м. Косові та інших;

- художнє ткацтво у с. Шешори та м. Косові;

- художню кераміку у с. Пістині та м. Косові;

- художню вишивку, виготовлення традиційного та новітнього (з етнографічними елементами) одягу у с. Космачі, Соколівці, Тюдіві, та смт. Кути;

- виготовлення традиційних

художніх виробів з сиру у с. Брустури, Прокураві, Снідавці;

- бондарство, художнє випалювання по дереву у с. Річці, Снідавці та м. Косові;

- виготовлення дерев'яних і керамічних іграшок у с. Яворові, смт. Кути та м. Косові;

- виготовлення музичних інструментів (трембіти, дрімби, цимбали, сопілки та ін.) у с. Малий і Великий Рожен, Річці;

- відродити кушнірство, виготовлення художніх виробів зі шкіри у с. Бабині, смт. Кути;

- виготовлення виробів з бісеру, художніх виробів з рогу у м. Косові.

2. Необхідно вирішити проблему відродження ремесел та художніх промислів, для чого розробити комплексну програму, виходячи із реалій сьогодення. Надавати матеріальну підтримку молодим майстрам, які вже мають свою справу (майстерню), а саме:

- надавати щомісячну стипендію;

- виділити ділянки для забору сировини, необхідної для виготовлення виробів з дерева, глини, лози тощо;

- надати субсидію на газ (майстрам-керамікам);

- надати пільговий кредит.

3. Лісництвом проводити щорічні насадження плантацій груші, горіха, дикої сливи, явора, модрини, липи та інших порід дерев, які використовуються народними майстрами.

4. Організувати збір, заготівлю і переробку шкіри. Стимулювати розведення овець і заготівлю вовни.

5. Звільнити народних майстрів від оподаткування протягом трьох років для розвитку промислу.

6. Створити при райдержадміністраціях (Косівській, Верховинській, Надвірнянській та м. Яремча) посаду, яка займалася б питаннями розвитку НХП.

ЗАКЛЮЧНЕ СЛОВО

У виданні проаналізовано та узагальнено вітчизняні й зарубіжні концептуальні суспільно-географічні підходи вивчення територіальної структури та організації виробництва. Складовими частинами, основними ланками НХП є виробничо-територіальні комплекси різних типів і рангів. Сукупність галузей НХП, що розташовані на території Галицької Гуцульщини і пов'язані з виробництвом та переробкою складають основу територіальної організації комплексу НХП.

Виділено наступні елементи територіального зосередження: пункти, центри, кущі та вузли.

Географічні й історичні особливості розвитку та поширення НХП у Галицькій Гуцульщині представлені у працях С. Витвицького, В. Гнатюка, В. Шухевича, Д. Гобермана, І. Сеньківа та інших дослідників, монографіях та публікаціях сучасних науковців, зокрема: О. Соломченка, Р. Захарчук-Чугай, О. Слободяна, О. Никорак, М. Станкевича, це дало підставу стверджувати, що першоджерельним осередком багатьох видів народних художніх промислів є частина території Галицької Гуцульщини – Косівщина. Встановлено, що історичні навички населення у поєднанні із використанням сировинної бази сприяють розвитку виробництва НХП і визначають його

спеціалізацію та місцеві особливості.

На сучасне комплексоутворення НХП мають вплив різні групи чинників, з-поміж яких природничі чинники (орографічні особливості території, викопні ресурси, клімат, ґрунти, водні ресурси, рослинність, тваринний світ тощо), соціально-економічні із-поміж решти є найчисленнішими (економіко-географічне положення, чисельність, структура і зайнятість населення, сучасний рівень господарського розвитку, інфраструктурна забезпеченість території, транспортна доступність, розвиток туристично-рекреаційного комплексу) та еколого-географічні.

Головні завдання, які мають першочергове значення для майстрів і виробників – це збут своїх виробів у роздріб, великими партіями та комерційні зв'язки з фірмами-реалізаторами.

У галузевій структурі КНХП виділяються дві укрупнені галузі: виробництво виробів із деревини (вироби з дерева, різьба по дереву, виготовлення музичних інструментів) та художнього текстилю і кушнірства (художнє ткацтво, вишивка, вироби зі шкіри, виготовлення одягу); чотири галузі: художня обробка металу, художня кераміка, писанкарство, художні вироби з сиру.

Територіальну організацію КНХП складають прості та складні елементи

територіальної структури, які утворюють опорний каркас територіальної організації: пункти, центри, кущі, вузол.

Із-поміж них – 27 пунктів, у кожному з яких зайнято близько 20 майстрів.

На території краю виділяються наступні елементи територіальної структури: 42 центри (малі, середні та великі), 4 кущі і 1 вузол.

У малих центрах виробничим напрямом є художня вишивка, вироби з дерева та художнє ткацтво.

Спеціалізацією середніх центрів є художня вишивка, виробництво різноманітних виробів з деревини, художнє ткацтво, писанкарство, різьба по дереву, виготовлення одягу.

Переважаючими виробничими напрямками великих центрів є виробництво продукції з дерева, писанкарство, різьба по дереву, вишивальництво, ткацтво, виготовлення верхнього одягу.

Основу кущів складають окремі пункти та центри. Виокремлюють наступні кущі Шешорівський, Березівський, Замагорівський, Голово-Яблуницький.

Територіальної організації Косівського вузла формується з 6 пунктів, 3 виробничих центрів та одного куща.

У найближчому майбутньому не слід очікувати зрушень у територіальній організації народних художніх промислів Галицької Гуцульщини, а можливо лише зміна галузей виробництва НХП.

До найважливіших напрямків збереження та відродження народних художніх промислів Галицької Гуцульщини варто віднести: створення нормативно-правової бази; матеріально-технічне забезпечення галузей виробництва; забезпечення сировиною; створення нових виробничих потужностей та робочих місць; використання внутрішніх та зовнішніх інвестиційних вкладень; створення комплексної програми розвитку і поширення народних художніх промис-

лів; звільнення майстрів від оподаткування терміном на 3 роки; створення в органах влади посади, яка займалася б питаннями розвитку НХП.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ І ДЖЕРЕЛ

1. Арсенич П. Дослідники та краєзнавці Гуцульщини / Петро Арсенич. – Косів: Писаний камінь, 2002. – 280 с.
2. Архів ЛВ ІМФЕ, ф. 1, оп. 2, од. зб. 243, арк. 5, 27, 38, 43, 44, 48, 54, 60; од. зб. 244, арк. 42.
3. Бабій Л. Т. Дослідження української міфології в зарубіжжі / Л. Т. Бабій // Мистецтво і традиційна культура українського зарубіжжя: Матер. між-нар. наук. конф. – Львів, 1996. – С. 106-110.
4. Білан М. Народне вбрання на Гуцульщині / Майя Білан, Галина Стецьмащук // Артанія, 1999. – № 5. – С. 54.
5. Боднар О. Перша в Україні художньо-промислова школа / О. Боднар, Г. Кирчів // Вісник ЛАМ. – Львів, 1994. – Випуск 5. – С. 37-43;
6. Бодник А. А. Сукнарство Бойківщини / А. А. Бодник. – НТЕ, 1978. – № 3. – С. 59-62.
7. Бойко Г. Корисні копалини Гуцульщини / Григорій Бойко // Історія Гуцульщини. – Т. IV. – Львів: Логос, 1999. – С. 57-61.
8. Болтарович З. С. Народне лікування українців Карпат кінця XIX – поч. XX ст. / З. Є. Болтарович. – К.: Абрис, 1980. – 118 с.
9. Вагилевич І. Гуцули, мешканці Східного Прикарпаття / Іван Вагилевич // Часопис чеського музею. – Прага, 1857.
10. Вакуленко Л. В. Пам'ятки підгір'я Українських Карпат першої половини I тис. н.е. / Л. В. Вакуленко – К.: Наук. думка, 1977. – 142 с.
11. Вах І. До історії вивчення металіrstва на Гуцульщині / Іван Вах // Гуцулія. – Чікаго США: Чорногора, 2004. – Ч. 136-140. – С. 37-39.
12. Вах І. Косівщина / Іван Вах, Андрій Андрейканіч. – Чернівці: КВКФ «Колір-Друк», 2002. – 20 с.
13. Вах І. Косівщина мистецька / Іван Вах, Марія Гринюк. – Чернівці: КВКФ «Колір-Друк», 2003. – 24 с.
14. Вах І. С. До історії дослідження географії народних художніх промислів на Гуцульщині / І. С. Вах // Історія української географії: Всеукр. на-ук.- теор. часопис. – Вип. 12. – Тернопіль: Підручники та посібники, 2005. – С. 66-69.
15. Вах І. С. Особливості структури територіальних угруповань основних виробництв і місцевих поєднань / І. С. Вах, Я. І. Жупанський // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. – Вінниця, 2007. – Вип. 13. – С. 162-165.
16. Вах І. С. Розвиток рекреації і туризму в Галицькій Гуцульщині XVIII-XIX століття / І. С. Вах // Науковий вісник Чернівецького університету: зб. наук. праць. – Вип. 361. – Серія: географія. – Чернівці: Рута, 2007. – С. 151-160.
17. Вах І. Туристична Косівщина запрошує / Іван Вах. – Чернівці: КВКФ «Колір-Друк», 2005. – С. 1.
18. Вах І. Туристичними стежинами Косівщини / Іван Вах, Андрій Андрейканіч. – Чернівці: КВКФ «Колір-Друк», 2002. – 40 с.
19. Вах І. Інтернет технології та їх застосування до реклами і реалізації виробів народних художніх промислів Галицької Гуцульщини / Іван Вах // Вісник ЛНАМ: Зб. наук. праць. – Спец. вип. 7. – Львів, 2009. – С. 138-147.

20. Ващенко А. Т. Деякі питання методології і методики дослідження виробничих комплексів західної частини Української РСР / А.Т. Ващенко // Вісн. Львівського ун-ту. – Вип. 3. – Серія «Географія». – Львів, 1965.

21. Вербицький Л. Узори промислу домашнього. Вироби металеві селян Русі «Гуцульщина». – Львів, 1882.

22. Витвицький С. Історичний нарис про гуцулів / Софрон Витвицький. – Л.: Світ, 1993. – 96 с.

23. Вовк Х. К. Студії з української етнографії та антропології / Х. К. Вовк. – К.: Мистецтво, 1995. – 335 с.

24. Воропай Л. І. Українські Карпати / Л. І. Воропай, М. О. Куниця. – К.: Радянська школа, 1966. – 167 с.

25. Воропай О. Звичаї нашого народу: етнографічний нарис / Олекса Воропай. – К.: Школа, 2006. – 384с.

26. Географічна енциклопедія України: в 3-х т. / Відповід. ред. О.М. Маринич. – К.: Українська енциклопедія, 1989. – Т. 2: З-О. – 1990. – 480 с.

27. Гнатюк В. Гуцули. Газ. – Подкарпатська Русь. – Ужгород, 1923, № 1, с 19-23; № 2, с. 43-50; № 3.

28. Гнатюк В. Кушнірство в Галичині / Володимир Гнатюк. – В кн.: Матеріали до української етнології. – Львів, 1899. – Т. І.

29. Гнатюк В. Ткацтво у Східній Галичині / Володимир Гнатюк. – Матеріали до українсько-руської етнології (Львів), 1900. – т. 3. – С. 12-26.

30. Гоберман Д. Н. Гуцульщина – край искусства / Д. Н. Гоберман. – М.: Сов. художник, 1966. – 140 с.

31. Гоберман Д. Н. Искусство гуцулов / Д. Н. Гоберман. – М.: Сов. художник, 1980. – 212 с.

32. Гоберман Д. Росписи гуцульських мастеров / Давид Гоберман. – Л.: Искусство, 1972. – 46 с.

33. Головацкий Я. Ф. О народной одежде и убранстве Русинов или Русских в Галичине и северо-восточной Венгрии /Я. Ф. Головацкий. – С.-Петербург: Типография В. Киршбаума, 1877. – 85 с.

34. Головацкий Я. Народні пісні Галицької та Угорської Русі / Яків Головацький. – М.: 1878. – Т. 1-4.

35. Голубець М. А. Екологічна ситуація на північно-східному макросхилі Українських Карпат / М. А. Голубець. – Л.: Поллі, 2001. – 162 с.

36. Голубець М. А. Украинские Карпаты. Природа / М. А. Голубець, А. Н. Гаврусевич, И. К. Загайкевич и др. – К.: Наук. думка, 1988. – 266 с.

37. Горинь Г. Шкіряні промисли західних областей України / Ганна Горинь. – К.: Наук. думка, 1986. – 93 с.

38. Грабовецький В. В. Гуцульщина XIII–XIX століть / В. В. Грабовецький // Історичний нарис. – Л.: Вища школа. Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 1982. – 151 с.

39. Грабовецький В. Г. Ілюстрована історія Прикарпаття. Видання друге, доповнене / В. Г. Грабовецький. – Т. III. – Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2004. – 464 с.

40. Грабовецький В. Г. Ілюстрована історія Прикарпаття. Друге доповнене видання /В. Г. Грабовецький. – Т. І. – Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2002. – 432 с.

41. Грабовецький В. Г. Ілюстрована історія Прикарпаття. Друге доповнене видання /В. Г. Грабовецький. – Т. II. – Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2002. – 344 с.

42. Гринюк М. Іграшки з сиру Марії Матійчук / Марія Гринюк. – Чернівці: ВТКФ «Колір-друк», 2008. – 50 с.
43. Громадський голос, Львів, 1902, № 1, С. 3.
44. Грушевський М. Гуцульська вистава / Михайло Грушевський // Літературно-науковий Вісник. – Львів, 1905. – Т. 27. – С. 50-51
45. Гуцуляк М. Гуцульські музичні інструменти / Микола Гуцуляк // Гуцулія. – Чікаго США: Чорногора, 1971. – 50 с.
46. Гуцульщина: історико-етнографічні дослідження / АН УРСР, Ін-т мистецтвознавства. П. І. Арсенич, М. І. Базак. – К.: Наук. думка, 1987. – 470 с.
47. Діло, 1904, 3 серпня; 1923, 21 квітня; Наш прапор, 1924, № 3; ЛНБ АН УРСР, відділ рукописів, спр. 484.
48. Жерела до історії України-Руси. – Том 8: Матеріали до історії української козаччини по р. 1631/ Упоряд. І. Крип'якевич. – Львів: НТШ, 1908. – 407 с.
49. Жишкович В. І. Східні джерела в пластиці України-Руси Х-ХІІІ ст. / В. І. Жишкович // Народнознавчі зошити. – Львів, 1995. – № 3. – С. 151-154.
50. Жупанський Я. Виробничо-територіальні комплекси України: метод. матеріали до спецкурсу / Ярослав Жупанський. – Чернівці: Рута, 1996. – 24 с.
51. Жупанський Я. І. Соціально-економічна картографія: підручник для студентів географічних, топографо-геодезичних, економічних спеціальностей ВУЗів. – вид. 2-ге / Я. І. Жупанський, П. О. Сухий. – Тернопіль: Астон, 1997. – 274 с.
52. Заставецька О. В. Комплексний економічний і соціальний розвиток території: теоретичні і методичні основи досліджень: монографія / Ольга Заставецька. – Тернопіль, 1997. – 233 с.
53. Заставний Ф. Д. Географія України: [у 2 кн.] / Ф. Д. Заставний. – Львів: Світ, 1994. – 472 с.
54. Історія Гуцульщини / Гуцульський Дослідний Інститут в Чікаго {США}. – Л.: Логос, 2000. – 576 с.
55. Історія Гуцульщини / Гуцульський дослідний ін-т в Чікаго {США}. – Л.: Логос, 1999. – 575 с.
56. Іщук С. І. Географія промислових комплексів / С. І. Іщук. – К.: Віпо, 1993. – 440 с.
57. Іщук С. І. Розміщення продуктивних сил і територіальна організація виробництва: навч. посібник для студ. екон. та геогр. спец. вищих навч. закл. / С. І. Іщук. – К.: Видавець Паливода А. В., 2002. – 260 с.
58. Карпинець І. Кептарі українських Карпат / Ірина Карпинець. – Львів: Видавничий дім «Панорама», 2003. – 55 с.
59. Кістанов В. В. Територіальна організація виробництва / В. В. Кістанов // Гегр. енциклопедія України: в 3 т. – К.: УРЕ, 1993. – Т. 3. – С. 278.
60. Клапчук М. Н. Новые данные о палеолите и мезолите Прикарпатья / М. Н. Клапчук // Советская археология. – М.: Наука, 1983, № 4.
61. Книш Б. В. Художні вироби зі шкіри на Гуцульщині ХІХ-ХХ ст. (витоки, типологія, художні особливості, збереження традиції) / Б. В. Книш : дис. на здобуття наукового ступеня канд. мистецтвознавства: спец. 17.00.06 / Львівська національна академія мистецтв. — Л., 2006. — 182 с.
62. Кобилюх В. Гуцульщина в праісторії та санскриті. Історія Гуцульщини / В. Кобилюх // Гуцульський Дослідний Інститут в Чікаго {США}; Косівське відділення Регіонального об'єднання дослідників Гуцульщини. – Л.: Логос, 2000. – 624 с.

63. Косівський інформаційно-туристичний візит-центр «Гуцулія». – Тернопіль: Наш світ, 2007. – 16 с.
64. Кошовий О. П. Керамічні плитки стародавнього Галича: походження і значення рельєфних зображень / О. П. Кошовий // Народознавчі зошити. – Львів, 1995. – № 3. – С. 155-158.
65. Крип'якевич І. З історії Гуцульщини / Іван Крип'якевич. – Львів: Неділя, 1929. – 39 с.
66. Круль В. П. Історична географія Західної України: навч. посібник / В. П. Круль. – Чернівці: Рута, 2008. – 188 с.
67. Курилич М. В. Гуцульський орнамент / М. В. Курилич. – К.: ЛК Мейкер, УВЦ, 2001. – 126 с.
68. Лаврук М. М. Гуцули Українських Карпат: етнографічне дослідження / М. М. Лаврук. – Л.: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2005. – 286 с.
69. Липчук В. В. Перспективи розвитку особистих господарств населення / В. В. Липчук // Економіка АПК. – 2001. – № 3. – С. 106-109.
70. Лосюк П. Хрестоматія з Гуцульщинознавства /Петро Лосюк. – Косів: Писаний Камінь, 2001. – 656 с.
71. Мандибура М. Д. Полонинське господарство Гуцульщини другої половини XIX – 30 років XX ст. / Мар'ян Мандибура. – К.: Наукова думка, 1978. – 191 с.
72. Матейко К. І. Народна кераміка західних областей Української РСР / К. І. Матейко. – К.: Видав. АН УРСР, 1959. – 107 с.
73. Махмудов Х. З. Економіко-організаційний механізм формування попиту і стимулювання збуту / Х. З. огли Махмудов. – Полтава: ПДАА, 2004. – 268 с.
74. Махмудов Х. З. Реклама в системі маркетингу (теоретичні і практичні аспекти) / Х. З. огли Махмудов, В. М. Рабштина. – Полтава: ПДАА, 1997. – 195 с.
75. Мацкевий Л. Кам'яні коси Косівщини /Леонід Мацкевий // Зелені Карпати. – Ужгород: Рахів, 1994. – № 3-4. – С. 24-28.
76. Мій рідний край – Прикарпаття: навч. посібник / Відпов. ред. В. І. Кононенко. – Івано-Франківськ: Плай, 2000. – 376 с.
77. Никольский И. В. Роль отраслей хозяйства в формировании районных производственных комплексов // Вестн. МГУ, География. – 1970. – № 2.
78. Никорак О. І. Сучасні художні тканини Українських Карпат / О. І. Никорак. – К.: Наук. думка, 1988. – 222 с.
79. Никорак О. Традиційне українське ліжникарство /Олена Никорак // Записки НТШ. – Л.:, 1995. – Т. 230. – С.164-175.
80. Никорак О. І. Карпатські ліжники / О. І. Никорак // Народна творчість та етнографія. – 1984. – № 3. – С. 36-37.
81. Шаблій О. Основи загальної суспільної географії: підручник / Олег Шаблій. – Львів: Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2003. – 444 с.
82. Онищук А. Останки первісної культури у гуцулів / А. Онищук // Матеріали до української етнології. – Львів, 1912. – Т. 15. – С. 1-177.
83. Паламарчук М. М. Територіальна структура промислового комплексу економічного району / М. М. Паламарчук, К. О. Тащук. – К.: Наукова думка, 1974. – 127 с.
84. Паламарчук М. М. Территориальная структура производственных комплексов / М. М. Паламарчук. – К.: Наук. думка, 1981. – 311 с.
85. Паламарчук М.М., Паламарчук О.М. Економічна і соціальна географія України з основами теорії: Посібник для викладачів економічних і географічних

факультетів вузів, наукових працівників, аспірантів /М. М. Паламарчук, О. М. Паламарчук. – К.: Знання, 1998. – 416 с.

86. Пелипейко І. А. Вивчення Гуцульщини / І. А. Пелипейко. – Верховина: Гуцульщина, 1998. – С. 4.

87. Пелипейко І. Мій рідний край: посібник / Ігор Пелипейко. – Косів: Писаний Камінь, 1998. – 112 с.

88. Пелипейко І. Містечко над Рибницею / Ігор Пелипейко. – Косів: Писаний Камінь, 2004. – 368 с.

89. Пестушко В. Ю. Географія: підруч. для 9 кл. загальноосвіт. навч. закл. / В. Ю. Пестушко, Г. Ш. Уварова. – К.: Генеза, 2009. – 288 с.

90. Пістун М. Д. Основи теорії суспільної географії: навч. посібник / М. Д. Пістун. – К.: Вища школа, 1996. – 231 с.

91. Пістун М. Д. Регіональна політика в Україні: суспільно-географічний аспект / М. Д. Пістун. – К.: ВПЦ «Київський ун-т», 2004. – 130 с.

92. Потапенко О. І. Шкільний словник з українознавства / О. І. Потапенко, В. І. Кузьменко. – К.: Укр. письменник, 1995. – 291 с.

93. Природа Украинской ССР. Почвы / Н. Б. Вернандер, И. Н. Гоголев, Д. И. Ковалишин и др. – К.: Наук. думка, 1986. – 216 с.

94. Про обласну Програму розвитку сільського, зеленого туризму на 2007-2010 роки: рішення Івано-Франківської обласної державної адміністрації № 216–9/2007 від 20.02.2007.

95. Реймерс Н. Ф. Природопользование: словарь-справочник / Н. Ф. Реймерс. – М.: Мысль, 1990. – 639 с.

96. Руденко В. П. Довідник з географії природно-ресурсного потенціалу України / В. П. Руденко. – К.: Вища школа, 1993. – 182 с.

97. Руденко Л. Г. и др. Картографические исследования природо-пользования (теория и практика работ) / Л. Г. Руденко, Г. О. Пархоменко, А. М. Молочко и др. – К.: Наукова думка, 1991. – 212 с.

98. Рудницький С. Коротка географія України / Степан Рудницький // Частина II (з малюнками). Накладом українського педагогічного товариства. – Львів, 1914. – С. 31; С. 167.

99. Рыбаков Б. А. Древние элементы в русском народном творчестве / Б. А. Рыбаков // Советская этнография, 1948. – № 1. – С. 103.

100. Свйонтек І. В. Гуцульські вишивки Карпат. Мистецтво орнаменту / І. В. Свйонтек. – Івано-Франківськ: Народне мистецтво, 2005. – 284 с.

101. Світ за 2003 рік. Івано-Франківщина: статистичний щорічник / Головне управління статистики в Івано-Франківській області; відп. за випуск О. В. Костюк. – Івано-Франківськ, 2004. – С. 201-204.

102. Сеньків І. Гуцульська спадщина: праця з життя і творчості гуцулів / Іван Сеньків – К.: Українознавство, 1995. – 512 с.

103. Сидорович С. Й. До історії розвитку народного ткацтва в Косівському районі Станіславської області / С. Й. Сидорович // Матеріали з етнографії та художнього промислу. – К., 1957. – С. 42–44.

104. Сидорович С. И. Художня тканина західних областей України / С. И. Сидорович. – К.: Мистецтво, 1979. – 156 с.

105. Сіреджук П. З хроніки заселення Галицької Гуцульщини. Історія Гуцульщини / П. Сіреджук // Гуцульський дослідний ін-т в Чікаго {США}. – том IV – Л.: Логос, 1999. – С. 124-150.

106. Слободян О. Пістинська кераміка / Олег Слободян. – Чернівці: Колір-друк, 2004. – 152 с.
107. Соломченко О. Г. Гуцульські художні вироби зі шкіри / О. Г. Сломченко // НТЕ, 1966. – № 2. – С. 68.
108. Соломченко О. Г. Народні таланти Прикарпаття. / О. Г. Соломченко. – К.: Мистецтво, 1969. – 158 с.
109. Соломченко О. Г. Писанки Українських Карпат / О. Г. Соломченко. – Ужгород: Карпати, 2004. – 240 с.
110. Соломченко О. Г. Сучасні художні промисли Прикарпаття / О. Г. Соломченко. – К.: Знання, 1979. – 31 с.
111. Соціально-економічна характеристика сільських населених пунктів Косівського району: стат. збірник / Головне управління статистики в Івано-Франківській області; відп. за випуск Т. В. Скрипничук. – Івано-Франківськ: 2006. – 73 с.
112. Соціально-економічна характеристика сільських населених пунктів Надвірнянського району: / Головне управління статистики в Івано-Франківській області; за ред. О. В. Костюк. – Івано-Франківськ: 2006. – 68 с.
113. Соціально-економічна характеристика сільських населених пунктів Верховинського району: стат. збірник / Головне управління статистики в Івано-Франківській області; відп. за випуск Т. В. Скрипничук. – Івано-Франківськ: 2006. – 68 с.
114. Соціально-економічна характеристика сільських населених пунктів Яремчанської міськради: стат. збірник / Головне управління статистики в Івано-Франківській області; відп. за випуск Т. В. Скрипничук. – Івано-Франківськ: 2006. – 13 с.
115. Статистичний бюлетень міст та районів Івано-Франківської області за січень 2007 р. / Головне управління статистики у Івано-Франківській області; відп. за випуск Б. Г. Пронська. – Івано-Франківськ, 2007. – 52 с.
116. Степанян Л. С. Состав и распределение птиц фауны СССР. Воробынообразные Passeriformes / Л. С. Степанян. – М.: Наука, 1978. – 392 с.
117. Степанян Л. С. Состав и распределение птиц фауны СССР. Неворобыные Non-passeriformes / Л. С. Степанян. – М.: Наука, 1975. – 368 с.
118. Стойко С. М. Наслідки антропогенної трансформації лісових екосистем Карпат та шляхи елімінації шкідливих екологічних процесів / С. М. Стойко // Український ліс. – 1993. – № 2. – С. 11-17.
119. Страутман Ф. И. Птицы Советских Карпат / Ф. И. Страутман. – К.: Издательство АН УССР, 1954. – 331 с.
120. Страутман Ф.И. Птицы западных областей УССР / Ф. И. Страутман. – Львов: Изд-во Льв. ун-та, 1963. – Т. 1. – 199 с.; Т. 2. – 180 с.
121. Сусак К. Українське народне вишивання: техніка, методологія, методика / Катерина Сусак, Ніна Стеф'юк. – К.: Науковий світ, 2006. – 281 с.
122. Суха Л. М. Художні металеві вироби українців Східних Карпат /Л. М. Суха. – К., Вид-во АН УРСР, 1959. – 104 с.
123. Сухий П.О. Агропродовольчий комплекс Західноукраїнського регіону: монографія / П. О. Сухий. – Чернівці: Рута, 2008. – 397 с.
124. Татаринов К. А. Фауна хребетних заходу України / К. А. Татаринов. – Львів: Вид-во Льв. ун-ту, 1973. – 257 с.
125. Тонюк І., Домашевська К. Дещо про трембіту / Іван Тонюк, Катерина Домашевська // Гуцулія. – Чікаго США: Чорногора, 1976. – Ч. 39-40. – 52 с.
126. Топчієв О. Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, ме-

тодики: навч. посібник /Олександр Топчієв. – Одеса: Астропринт, 2005. – 632 с.

127. Флінта Н. І. Культурно-освітній комплекс регіону і його територіальна організація (на матеріалах Тернопільської області): автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. геогр. наук: спец. 11.00.02 «Економічна і соціальна географія» / Н. І. Флінта. – Чернівці, 2005. – 20 с.

128. Франко І. Оповідання. Домашній промисел / Іван Франко // Упорядкув А. Халімончук. – Л.: Каменяр, 1979. – 311 с.

129. ЦДІАУЛ. – ф. 179. – оп. 4, – од. зб. 1973. – арк. 2, 6, 34, 44, 55.

130. Шаблій О. Основи загальної суспільної географії: підручник /Олег Шаблій. – Львів: ВЦ ЛНУ ім. І. Франка, 2003. – 444 с.

131. Шмагало Р. Художньо-промисловий та образотворчий напрямки мистецької освіти Галичини кінця ХІХ – початку ХХ ст. / Ростислав Шмагало // Вісник Львівської академії мистецтва. Спецвипуск. – Львів, 1999. – 121 с.

132. Шухевич В. О. Гуцульщина / В. О. Шухевич. – 2 вид. – Верховина: Гуцульщина, 1999. – 303 с.

133. Шухевич В. О. Гуцульщина / В. О. Шухевич. – Верховина: Журнал «Гуцульщина», 1997. – 350 с.

134. Яремко Б. І. Народні музичні інструменти / Б. І. Яремко // Гуцульщина. Історико-етнографічне дослідження. – К.: Наукова думка, 1987. – С. 346-353.

135. Celowicz J. O Oleksie Dowbuszczuku, jego poprzednikach i następcach. Z ruskiego przełożył Baltazar Szopiński, «Pamiętnik Towarzystwa Tatrzańskiego t. II, 1887,5. S. 1-37.

136. Gazeta lwowska, 1812, N 37, s. 305.

137. Gąsiorowski H. W Beskidach Wschodnich. – Lwów, 1930, c. 25.

138. Haegiet B. Neuste physikalisch-politisch Reisen Nurberg, 1798. – T. 3.

139. Harasymczuk R. Etnografia polonin huculskich / R. Harasymczuk, W. Tabor // Lud. – T. XXXV – Lwów : Druk. L. Wiśniewskiego, 1938. – 88 s.

140. Hrabec S. Nazwy geograficzne Huculszczyzny. – Kraków, 1950.

141. Jerabek R. Karpatske vorafstvi v 19 století.— Praha, 1961, s. 113-127.

142. Muzeum imienia Dzieduszyckich we Lwowie dział VII. Etnograficzny. Huculszczyzna. – Lwow, 1889. – S.19-22.

143. Otwarcie lwowskiej szkoły przemysłowej // Kurjer Lwowski. – Lwow, 1892. – № 281.

144. Rocznik statystyki przemyslu i handlu krajowego, Lwow, 1886, z. 1-2, s. 35.

145. Rocznik statystyki przemyslu i handlu krajowego, Lwow, z. 1, 1889, s. 21-22.

146. Rocznik statystyki przemyslu i handlu krajowego, Lwow, 1889, z. 2, s. 30.

147. Rocznik statystyki przemyslu i handlu krajowego. Przemysl drzewny, Lwow, 1888, z. 10, s. 12, 18.

148. Rocznik statystyki przemyslu i handlu krajowego, Lwow, 1889, z. 1, s. 51.

149. Skorowid. Dobr tabularnych w Galicyi z w Ks. Krakowskiem. Krajowe biuro statystyczne przy wydziale Krajowym. – Krakow-Lwow, 14 listopada 1905 r. – 230 s.

150. Strzelecki H. Lasy i lesnictwo w Galicji. – Lwow, 1900, s. 24.

151. Wielka encyklopedia powszechna ilustrowana. – Warszawa, 1902. – S. 29-30.

152. Wincenty Kadłubek. Kronika polska Wincentego Kadłubka. Polska. Wydawnictwo: Ossolineum, 2008. – 398 s.

153. Wincenty Pol. Obrazy z życia i natury. – Kraków, 1870, S. 99-235.

154. Wincenty Pol. Prace z etnografii północnych stoków Karpat. – Wrocław, 1966. 211 s.

155. Witwicki S. Rys historyczny o Huculach. – We Lwowie, 1863. S. 27-36.

156. Zawadzki W. Huculi. Szkic etnograficzny. – Kłósy, 1872, N 390, s. 408.

157. Źródła dziejowe. – Warszawa, 1902. – T. 18, cz. 1. – S. 173.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

- АКМНМГП – архів Коломийського музею народного мистецтва Гуцульщини та Покуття
- ВНХП – вузол народних художніх промислів
- ВТК – виробничо-територіальні комплекси
- ДМУНДМ – державний музей українського народного декоративного мистецтва
- ЕХП – матеріали етнографії та художнього промислу, збірник (Львів)
- КІПДМ ЛНАМ – Косівський інститут прикладного та декоративного мистецтва Львівської національної академії мистецтв
- КМНМГП – Коломийський музей народного мистецтва Гуцульщини та Покуття ім. Й. Кобринського
- КМНМПГ – Косівський музей народного мистецтва та побуту Гуцульщини
- КНХП – комплекс народних художніх промислів
- КуНХП – куш народних художніх промислів
- МЕХП – музей етнографії та художнього промислу Інституту народознавства НАН України
- МНАПЛ – музей народної архітектури і побуту у Львові
- НАНУ – Національна академія наук України
- НЗ – Народознавчі зошити, журнал (Львів)
- НМЛ – Національний музей у Львові
- НТШ – Наукове товариство ім. Т. Г. Шевченка
- НХП – народні художні промисли
- ПНХП – пункт народних художніх промислів
- УГЕ – Українська географічна енциклопедія
- ЦДІАУЛ – Центральний державний історичний архів у Львові
- ЦНХП – центр народних художніх промислів

ДОДАТКИ

Додаток А

Характеристика річкової мережі Галицької Гуцульщини

Назва річки	Притоки	Довжина в межах досліджуваної території (км)	Галузь використання (вид декоративно-прикладного мистецтва)
Бистриця Надвірнянська притоки:	р. Дністера	94	не використовується
Довжинець	права	12,5	не використовується
Зелениця	права	26	не використовується
Зубрівка	права	11	не використовується
Козя	права	3	не використовується
Розтока	права	6	не використовується
Салатрук	ліва	12,7	не використовується
Ситний	права	9,7	не використовується
Хрепулів	ліва	11	не використовується
Черник	права	9	не використовується
Прут притоки:	ліва притока Дунаю	100	не використовується
Прутець Яблоницький	ліва	16	художнє ткацтво (миття та фарбування вовни)
Жонка	ліва	8,3	не використовується
Кам'янка	ліва	9,1	художнє ткацтво (миття та фарбування вовни, валяння ліжників)
Красник	ліва	6,1	художнє ткацтво (миття та фарбування вовни, валяння ліжників), вироби зі шкіри (вичинка шкіри)
Лубіжня			не використовується
Ослава	права	13	не використовується
Прутець Микуличинський	ліва	8	художнє ткацтво (миття та фарбування вовни, валяння ліжників)
Прутець Чемерівський	права	23	не використовується

Піхи	права	11	не використовується
Рибниця притоки:	права притока Прута	56	художнє ткацтво (мит- тя та фарбування вов- ни, ваління ліжників), вироби зі шкіри (ви- чинка шкіри)
Бабинець	права	5	художнє ткацтво (мит- тя та фарбування вов- ни, ваління ліжників)
Безулька	ліва	7	художнє ткацтво (мит- тя та фарбування вов- ни, ваління ліжників)
Волійця		19,4	не використовується
Монастирчик	ліва	3	не використовується
Острий	права	4	художнє ткацтво (мит- тя та фарбування вов- ни, ваління ліжників), вироби зі шкіри (ви- чинка шкіри)
Параджин	права	5	художнє ткацтво (мит- тя та фарбування вов- ни, ваління ліжників)
Припир	ліва	5	не використовується
Річка	ліва	16	художнє ткацтво (мит- тя та фарбування вов- ни, ваління ліжників)
Стоянів	права	3	не використовується
Тарновець	ліва	14	не використовується
Пістинька притоки:	права притока Прута	37	художнє ткацтво (мит- тя та фарбування вов- ни, ваління ліжників), вироби зі шкіри (ви- чинка шкіри)
Брустурка	права	15	художнє ткацтво (мит- тя та фарбування вов- ни, ваління ліжників), вироби зі шкіри (ви- чинка шкіри)
Кошилівка	права	6,1	не використовується

Космачіль		17,2	художнє ткацтво (миття та фарбування вовни, ваління ліжників), вироби зі шкіри (вичинка шкіри), художня вишивка (виготовлення та окраска ниток)
Красник	ліва	6,1	художнє ткацтво (миття та фарбування вовни, ваління ліжників), вироби зі шкіри (вичинка шкіри)
Лючка	ліва	28	не використовується
Ставник	права	8,8	художнє ткацтво (миття та фарбування вовни, ваління ліжників), вироби зі шкіри (вичинка шкіри), художня вишивка (виготовлення та окраска ниток)
Сурупатул		2,9	не використовується
Тарновець		10,6	не використовується
Холерний		1,2	не використовується
Шендрівка		1,1	не використовується
Черемош притоки:	Прута	33	художнє ткацтво (миття та фарбування вовни, ваління ліжників), вироби зі шкіри (вичинка шкіри), художня вишивка (виготовлення та окраска ниток)
Альбін	ліва	7,4	не використовується
Бережниця	ліва	11	художнє ткацтво (миття та фарбування вовни, ваління ліжників), вироби зі шкіри (вичинка шкіри)
Біла Річка	права	11	не використовується
Білий Черемош	ліва	54	не використовується
Дзембрини	ліва	11,5	не використовується
Добрик	ліва	7,6	не використовується
Кохан	ліва	6,2	не використовується
Попадинець	ліва	7,2	не використовується

Ріка	права	16,2	художнє ткацтво (миття та фарбування вовни, ваління ліжників), вироби зі шкіри (вичинка шкіри)
Чорна Ріка	права	10	художнє ткацтво (миття та фарбування вовни, ваління ліжників), вироби зі шкіри (вичинка шкіри)
Чорний Черемош	ліва	86	художнє ткацтво (миття та фарбування вовни, ваління ліжників), вироби зі шкіри (вичинка шкіри)
Чемурний	ліва	4	не використовується
Ходак	права	4,5	не використовується

Додаток Б
Додаток Б.1

**Використання порід дерев в якості основної сировини виробів народних
художніх промислів**

Назва деревини	Колір деревини	Вік деревини для викорис- тання (роки)	Галузь використання (вид декоратив- но-прикладного мистецтва)	Асортимент виробів
Береза	білий	40-50 р.	вироби з дерева	посуд, ложки, ковші, су- веніри, дерев'яні писанки
			художня різьба	шкатулки, вази
Бук	рожево-жов- тий до чер- воно-бурого	50-150 р.	художня різьба	шкатулки, вази, тарелі, хрести, пудрениці,
			вироби з дерева	посуд, бондарство (бо- клаг, відро на муку, сіль, хліб, черпак, таріль під хліб, половник).
Верба	білий	10-35 р.	вироби з дерева	посуд
			музичні інстру- менти	сопілки

Вільха	рожево-червонуватий	35-40 р.	вироби з дерева	скриньки, баклаги, полички, тарілочки
В'яз	світло-жовтий	30-100 р.	вироби з дерева	посуд, сувеніри, ковші
Горіх	темно-коричневий	20-60 р.	художня різьба	шкатулки, люльки, тарелі.
Груша	червоно-бурий	40-300 р.	художня різьба	шкатулки, вази, тарелі, тарілки, свічники, люльки, підставки для годинників, кіоти, писанки, скриньки, рамки, обкладинки або футляра для альбому, барильця, баклага, топірці.
			вироби з дерева	приклади до рушниць, сільнички.
Дуб	жовтуватобілий	80-300 р.	вироби з дерева	бочки, посуд.
Клен	білий	50-150 р.	вироби з дерева	посуд, ложки
			музичні інструменти	скрипки
Липа	білий	20-160 р.	вироби з дерева	скульптури, посуд
Модрина	жовтуватобілий	100-150 р.	вироби з дерева	виготовлення меблів
Осика	білий	20-60 р.	вироби з дерева	посуд
Черешня	червоний	30-100 р.	вироби з дерева	посуд, виготовлення меблів
			художня різьба	шкатулки, вази, тарелі, тарілки, свічники, підставки для годинників, кіоти, писанки, скриньки, рамки, обкладинки або футляра для альбому.
Яблуня	рожевий	25-60 р.	вироби з дерева	посуд, столярні вироби
Явір	білий	40-100 р.	вироби з дерева	посуд, столярні вироби
			художня різьба	шкатулки, вази, тарелі, тарілки, свічники, скриньки, рамки, обкладинки або футляра для альбому, топірці.
			музичні інструменти	скрипки та нижні деки для струнних музичний інструментів

Ялина	білий	70-80 р.	вироби з дерева	виготовлення меблів, бондарські вироби (відро, паскар з вухами, коновочка, черпак на воду, дійниця, берівочка, цебрик, коновка, бербениця, бодня, бочка, відро на муку, сіль, хліб, таріль під хліб).
			музичні інструменти	скрипки, верхні деки до струнних музичних інструментів.
Ялиця	білий	10-80 р.	вироби з дерева	виготовлення меблів, сувеніри, булави, бондарські вироби (відро, паскар з вухами, коновочка, черпак на воду, дійниця, берівочка, цебрик, коновка, бербениця, бодня, бочка, відро на муку, сіль, хліб, таріль під хліб).
			музичні інструменти	трембіти, скрипки
Ясен	білий	25-80 р.	вироби з дерева	посуд, бондарський посуд, меблі, ткацькі верстати, сани, токарний посуд, сувеніри.

Додаток Б.2.

Використання деревної, кущової та чагарникової рослинності в якості фарбувальної сировини

Назва	Частини рослин що використовуються	Спосіб використання	Фарби та відтінки отриманих кольорів	Галузь використання (вид декоративно-прикладного мистецтва)
Береза	листя, кора	відвар з кори, листя	коричневі, жовто-коричневі	килимарство, ліжникарство, ткацтво
Бузина	зрілі плоди	відвар з плодів	коричневі	килимарство, ліжникарство, ткацтво
Вільха сіра та чорна	кора	відвар з кори	світло й темно-коричневі	килимарство, ліжникарство, ткацтво
Горобина чорноплідна	зрілі плоди	сік, відвар з плодів	жовто-коричневі	килимарство, ліжникарство, ткацтво

Грецький горіх	листя, лущиння плодів	відвар з лущиння плодів, листя	темно-коричневі, світло-бежеві	килимарство, ліжникарство, ткацтво
Дуб	кора	відвар з кори	бежеві, червонувато-бежеві, гірчичні, оливкові, темно-сірі	килимарство, ліжникарство, ткацтво, різьба по дереву
Каштан кінський	зрілі плоди	відвар з плодів	коричневі	килимарство, ліжникарство, ткацтво
Ліщина	кора	відвар з кори	чорний	килимарство, ліжникарство, ткацтво
Черемха	листя, зрілі плоди, кора	відвар з кори, плодів, листя	жовтий, світло-жовтий, червонувато-жовтий	килимарство, ліжникарство, ткацтво
Яблуня дика	листя, кора	відвар з кори, листя	коричнево-жовті, золотисто-жовті, червоно-коричневі	килимарство, ліжникарство, ткацтво
Ялина	зрілі плоди, шишки, кора	відвар з кори	оливковий, червоно-коричневий, гірчичний,	килимарство, ліжникарство, ткацтво
Ялівець	зрілі плоди	відвар з плодів	синій, чорний, зелений, жовтий, коричневий	килимарство, ліжникарство, ткацтво
Ясен	кора	відвар з кори	зеленувато-жовті, чорний, сірий	килимарство, ліжникарство, ткацтво

Додаток Б.3.

Використання трав'янистої рослинності в якості фарбувальної сировини

Назва	Частини рослин що використовуються	Спосіб використання	Фарби та відтінки отриманих кольорів	Галузь використання (вид декоративно-прикладного мистецтва)
Брат і сестра	листя, стебла, квіти	відвар з листя, стебел, квітів	фіолетовий, синювато-сірий, рожевий	килимарство, ліжникарство, ткацтво
Брусниця	листя, стебла	відвар з листя, стебел	зеленувато-жовтий	килимарство, ліжникарство, ткацтво

Деревій	листя, стебла, квіти	відвар з листя, стебел, квітів	жовтуватий та зеленуватий	килимарство, ліжникарство, ткацтво
Звіробій звичайний	квіти, коріння, насіння	відвар з квітів, коріння, насіння	вишневий, бронзовий, червоно-коричневий	килимарство, ліжникарство, ткацтво
Іван-чай	сушені квіти	відвар з сушених квітів	світло-червоний, червоний, бежевий, коричневий	килимарство, ліжникарство, ткацтво
Конюшина червона	сушені квіти	відвар з сушених квітів	жовтий, коричневий	килимарство, ліжникарство, ткацтво
Кропива жалка	вся рослина	відвар з кропиви	зеленувато-жовтий	килимарство, ліжникарство, ткацтво
Кульбаба	листя, квіти	відвар з листя, квітів	жовтий, бежевий	килимарство, ліжникарство, ткацтво
Лісова купина	молоді стебла, квіти	відвар з стебел, квітів	зеленуваті кольори різних	килимарство, ліжникарство, ткацтво
Материнка	квіти	відвар з квітів	світло-золотистий, гірчичний, тютюновий, зеленувато-сірий	килимарство, ліжникарство, ткацтво
Мучниця /толокнянка/	листя, стебла, квіти	відвар з листя, стебел, квітів	бежевий, світло-зелений, коричневий і сіро-чорний	килимарство, ліжникарство
Полин	листя, стебла, квіти	відвар з листя, стебел, квітів	світло-зелений, оливковий	килимарство, ліжникарство, ткацтво, художня вишивка
Цибуля	сухе лушпиння	відвар з лушпиння	червоний	писанкарство, килимарство, ліжникарство, ткацтво
Чорниці (афіни)	ягоди	відвар з ягід	ліловий, коричнево-ліловий	килимарство, ліжникарство, ткацтво, художня вишивка
Щавель кінський	корінь	відвар з коріння	охристо-жовтий, каштановий, коричневий, оливковий	килимарство, ліжникарство, ткацтво

Словник діалектизмів

Байбарак – верхній чоловічий або жіночий сукняний одяг чи кожушок, критий сукном.

Баклага, боклага – невелика дерев'яна плоска посудина для зберігання води або іншої рідини.

Барильце – невелика діжка для рідини з дерева з двома днищами і опуклими стінками, стягнутими обручами.

Бербениця – невеличка дерев'яна бочка, в якій верхній отвір обтягнуто шкірою.

Бурдюк – мішок із цілої шури тварини (кози).

Верета – різнокольоровий килим з грубої вовни.

Вишиванка – розмовна назва традиційної української вишитої сорочки.

Гердани, силянки – нашійна жіноча прикраса на Гуцульщині у вигляді плескато ланцюжка або ажурного комірця з різнокольорового бісеру.

Гугля – різновид гуцульського верхнього чоловічого та жіночого одягу з білого сукна.

Дерев'янка – глибока дерев'яна миска.

Запаска – жіночий одяг у вигляді шматка тканини певного розміру, що використовується замість спідниці для обгортання стану поверх сорочки.

Згарди – гуцульські жіночі нашійні прикраси у вигляді різнотипних хрестиків, нанизаних на дротяну кручену силянку (ретязь) в один-три ряди.

Згарчик – невеличка дерев'яна бочечка для зберігання рідини (води, молока та інше).

Капці – в'язані вовняні шкарпетки.

Келеф – жіноча палиця з топірцем.

Кептар – хутряна безрукавка населення Карпат.

Килим – тканий з візерунком виріб для вкривання підлоги, оздоблювання стін тощо.

Кожух – довга не вкрита сукном шуба з великим коміром, пошита з овечої шкіри хутром до середини.

Коланики – вузькі бавовняні пояси на Гуцульщині.

Крайки, попружки – ткані пояси в гірських селах Галицької Гуцульщини.

Кресаня – чорний фетровий капелюх гуцулів, дно якого було обведене золотавим галуном – узорною бляхою або різнокольоровими шнурками. Кресаню підтримував ремінець із червоного сап'яну. Оздоблювали її пір'ям глухаря або павиними хвостами. Збоку звисали кулясті вовняні китиці.

Ліжник – це тканий вовняний виріб з великим ворсом.

Лускоріх – металічний виріб для лузання горіхів.

Макітра – конусоподібний посуд, виготовлений із випаленої глини, для сходження тіста або для перетирання маку макогоном чи подрібнення інших харчових продуктів.

Накидки – покривало для подушки, ліжка та ін.

Опинки, запаски, обгортки – жіночий одяг типу спідниці, зроблений із двох зшитих до половини полотнищ з вовняної картатої тканини.

Перемітки – вид жіночого головного убору.

Писанка – орнаментально розписане Великодне куряче або декоративне – звичайне дерев'яне – яйце.

Писачок – інструмент для розписування писанок

Порт'єри – завіса з щільної тканини на дверях або на вікні.

Постоли – м'яке гуцульське взуття з цілого шматка шкіри, безпришивної підшви, яке звичайно носили з онучами.

Рахва – дерев'яна інкрустована шкатулка круглої форми.

Сардак – чоловічий та жіночий теплий верхній сукняний одяг.

Ташка – шкіряна сумка, яку носили на ремені через плече.

Тобівка – шкіряна чоловіча сумка.

Топірець – сокирка на довгому дерев'яному держаку, прикрашена інкрустацією та різьбленням.

Ченашниця – керамічний горщик для приготування страв.

Чепрага – металева орнаментована пряжка для пояса.

Черес – це широкі на 35-40 см ремені із однієї товстої або двох зшитих шкір і захищаються на п'ять-сім-дев'ять пряжок.

Шелести – гуцульська нашійна прикраса.

Навчальне видання

Вах Іван Станіславович

**НАРОДНІ ХУДОЖНІ ПРОМИСЛИ
ГАЛИЦЬКОЇ ГУЦУЛЬЩИНИ**

Коректор: Турянська Ж. Д.

Світлини: Ваха І. С., Липка О. О., Словак С. В., Зеленчук М. Ю.

Комп'ютерна верстка, графічний дизайн: Вах І. С., Сербенюк Ю. С.

Використані світлини із фототеки музею Параски-Плитки Горицвіт

Підписано до друку 00.00.2020. Формат 00х000/00.

Папір офсетний. Друк офсетний.

Гарнітура «ShoolBookC». Умовн. друк арк. 000.

Тираж 1000. Зам. 00000

Видавництво «»

Віддруковано:

Вах І. С.

В 65 Народні художні промисли Галицької Гуцульщини: Монографія /І. С. Вах. –
, 2020. – 132 с.

ББК 85.123(4УКР-4ІВА)я6
УДК 911.3:745/749(477.86)
В00924

БАХ ІВАН СТАНІСЛАВОВИЧ

Народився 7 липня 1965 року в м. Косові. Закінчив Чернівецький державний університет, географічний факультет у 1989 році та Косівський державний інститут прикладного та декоративного мистецтва у 2004 році за напрямом «Мистецтво», кваліфікація «Бакалавр».

У 2010 році захистив кандидатську дисертацію за спеціальністю 11.00.02 «Соціально-економічна географія» на тему: «Територіальні особливості розвитку й поширення народних художніх промислів Галицької Гуцульщини».